

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА
СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ
всеукраїнської науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

23–24 грудня 2021 року

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Заступник голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Члени організаційного комітету:

Богатирьов І.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Осауленко О.І. – кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри суспільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Крупнова Л.В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Головко К.В. – доктор юридичних наук, завідувач відділу економіко-правових досліджень Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій;

Дрозд О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук України, начальник відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ;

Кельман М.С. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії, історії та філософії права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Рябчинська О.П. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Класичного приватного університету;

Марисюк К.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»;

Шкута О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС.

А43 **Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні :** матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с.

ISBN 978-966-992-717-0

ISBN 978-966-992-717-0

УДК 340.116«313»(477)(063)

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Соціально-духовна концепція причинності злочинності на прикладі генних чинників жінки та її ролі у поведінкових процесах соціуму Безпалько С. В., Кріцак І. В.	6
Утвердження Української держави та її розбудова на сучасному етапі (1992–2005 рр.) Бондаренко А. І.	16
Конституція Пилипа Орлика: основні положення, значення Бурима К. В.	20
Синтез глобальних порівняльних досліджень правових традицій Кельман М. С., Кельман Р. М.	23
Концептуальна (метафізична) теорія права і держави та необхідність її подальшого розроблення в сучасних умовах Кріцак І. В.	26
СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО	
Конституційний процес в Україні Вязовський-Устименко Р. М.	31
Особливості конституційно-правового статусу Президента України Дейнеко К. І.	34
Напрями розвитку системи державного управління та її правове забезпечення Мкртчян К. А.	38
Корупція в Україні та світі Могілевська Є. Є., Задаля Д. К.	41
Гендерно-обумовлене насильство: соціально-правова природа, система запобігання та протидії Парадзинська С. С.	44
Гарантування свободи вираження поглядів як цінності демократичного суспільства Потеряйченко Г. Д.	46
Україна та Європа: політична, етнічна та релігійна толерантність Попутняк І. О.	48
Медіація як окремий механізм вирішення правових конфліктів (спорів) Сей І. І.	53

СЕКЦІЯ 3. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
Умови про неконкурунцію в трудовому праві	
Генюк М. О.	59
Зарубіжний досвід становлення соціально-педагогічної роботи в Німеччині	
Панюк Т. П.	61
СЕКЦІЯ 4. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	
Поняття «гарантія» у юридичній літературі	
Дерев'янюк Н. З.	65
Актуальні проблеми адміністративного судочинства	
Пікуль О. В., Примаков К. Ю.	67
Дотримання строків в адміністративному процесі	
Пікуль О. В., Примаков К. Ю.	69
Некомерційні організації як суб'єкти адміністративного процесу	
Самойленко В. В.	72
Основні завдання адміністративного судочинства України	
Самойленко В. В.	75
Проблематика визначення джерел в адміністративному судочинстві	
Тарасенко С. Г.	77
СЕКЦІЯ 5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО	
Поняття координаційна діяльність прокуратури як суб'єкта запобігання домашній злочинності	
Барбарош Л. М.	81
Інституційне визначення пенітенціарної системи в умовах трансформації її із кримінально-виконавчої системи України	
Богатирьов І. Г.	84
Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади	
Борюк А. В.	87
Історико-правові періоди формування кримінально-виконавчих відносин виконання судових рішень щодо засуджених в Україні	
Васюк А. Ю.	90
Зародження інституту пробачії в Україні	
Дем'янчук В. А., Риженко І. М.	91
Дорожня карта модернізації кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему	
Дмитренко Н. А.	94

Проблеми застосування міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи Колодчин Д. В.	97
Класифікація різновидів насильства в місцях несвободи України Михайлик О. Г.	99
Роль принципів пробації у соціалізації клієнтів пробації до умов відбування ними кримінального покарання Мізюк В. В.	102
Характеристика об’єктивних ознак кримінального правопорушення, що вчиняється в місцях несвободи Стрельюк Я. В.	105
До питання юридичної суті та значення кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі Ткачук В. Є.	108
СЕКЦІЯ 6. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА	
Правоохоронні органи: проблеми визначення поняття та системи Гарбарчук О. І.	112
Сучасний стан та проблеми судової влади в Україні Пеньковська І. С.	115
Проблеми визначення системи органів охорони правопорядку України Столяр К. І.	118
СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	
Гендерна рівність під час пандемії. Погляд на проблематику Арделян Д. Р.	123
Зарубіжний досвід як підстава для реформування митного законодавства України Багрєєв М. О.	126
Міжнародні норми щодо регулювання інформаційної безпеки Блайда М. А.	129
Роль міжнародного права в забезпеченні безпеки і миру у світі Бондаренко А. А.	132
Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів Кишкань М. А.	134
Політика України щодо імплементації законодавства України до права ЄС: проблеми та перспективи Оверчук О. В.	138
СЕКЦІЯ 8. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА	
Право на приватність в контексті реалізації медіаційних процедур: соціально-філософський аспект Смаль І. І.	141

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

СОЦІАЛЬНО-ДУХОВНА КОНЦЕПЦІЯ ПРИЧИННОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ НА ПРИКЛАДІ ГЕННИХ ЧИННИКІВ ЖІНКИ ТА ЇЇ РОЛІ У ПОВЕДІНКОВИХ ПРОЦЕСАХ СОЦІУМУ

Безпалько С. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри «Право»
Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
начальник Головного управління
Національної поліції в Івано-Франківській області
м. Івано-Франківськ, Україна*

Кріцак І. В.

*кандидат юридичних наук, підполковник поліції,
помічник начальника
Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області
м. Івано-Франківськ, Україна*

Проблема кримінологічної детермінації – одна з найскладніших та дискусійних у кримінології. Вчені намагаються отримати певні результати у її вирішенні, пояснити наявність криміногенних факторів, систематизувати їх. Усі накопичені знання у цій галузі дозволяють створювати різноманітні теоретичні концепції детермінації злочинності, визначити загальні, найважливіші підходи до її попередження [1, с. 261]. До вивчення проблем злочинності можна застосовувати комплекс методологічних підходів, однак нами пропонується до впровадження соціально-духовна концепція причинності, згідно з якою злочинна поведінка як різновид свідомої поведінки породжується негативними станами духовного життя людини, що відображаються на її свідомості та взаємозв'язках у соціумі. Серед причин злочинності можна виокремити соціально-психологічні детермінанти, елементи економічного, політичного, правового життя суспільства, що по-різному відображаються на різних рівнях суспільної свідомості (індивідуальній, груповій та загальній).

Причина – це явище або процес, що породжує інше явище, процес (або їх сукупність) як відповідний наслідок та визначає його природу.

Важливо, що саме причина визначає природу, сутнісний бік наслідку, що дозволяє (особливо в соціальному житті) відрізнити причину від умови [1, с. 261]. У теорії кримінології наявність соціальних деформацій (формуючих умов) пов'язують із соціальними протиріччями – умовами злочинності [2, с. 61]. Умови загалом пов'язані з проявом негативних сторін економічних, політичних протиріч суспільства, падінням його моральних засад або з вадами в управлінській діяльності, у тому числі у роботі правоохоронних органів.

Означене нашою метою роздуми щодо осмислення сказаного у площині духовно-культурних цінностей. Так, з давніх-давен люди усвідомлювали, що процеси суспільного зла і злочинності як соціального явища протікають на генному рівні. Проживання дитини у сім'ї з тими чи іншими нахилами у поведінці мимоволі закладає модель майбутньої поведінки особистості. Ні для кого не секрет, що у тій чи іншій сім'ї і навіть родині злочинні патології передаються у спадок, наприклад, злочинська натура, розпуста, прокльони, з якими людина крокує по життю, бореться чи мириться з ними, примножує їх. Водночас асиміляція націй і народностей у нинішній час також накладає відбиток на природі особистостей. І тут необхідна певна внутрішньо-духовна сила задля переміни характерів на ментальному рівні, чи то направлення внутрішньої натури, скажімо, кавказьких національностей у напрямку релігійності, чи коли така природа людини гармоніює зі злом, тоді під загрозою виживання можуть опинитись цілі народності.

Кримінологічні детермінації жіночої злочинності. Причинний комплекс породжує і пояснює повторне скоєння злочинів жінками, носить, з одного боку, загальний характер, тобто має спільні джерела із загальною злочинністю, але водночас наділений певною специфікою [1, с. 261]. У всі часи жінка була і залишається берегинею сім'ї. Здоров'я та благополуччя націй і народностей безпосередньо залежать від міцних морально-духовних сімейних підвалин. Цим і визначається соціальний потенціал народностей, їхня суспільна корисність існування у світі та виконання високої місії людини.

Нами пропонується в даному випадку торкнутися проблем генно-духовного рівня особистості (чоловіка і жінки), який згодом відображається на народжуваності населення, зовнішніх соціальних зв'язках. З огляду на соціально-духовну концепцію причинності злочинності, найбільш значущими деформаціями рецидивної злочинності поведінки жінок є деформації економічного, морального, правового та сімейно-побутового життя суспільства. Однак поряд з цими якостями дитині з моменту її зачаття від жінки та чоловіка передаються маса генних властивостей родоvodu як дар «Згори» чи навпаки навантаження з яким прийдеться боротись та протистояти йому. Причому ці

поведінкові звички проявляються вже змалку, залежать від соціального середовища, що їй буде сприяти у формуванні якостей індивіда, людини, громадянина та особистості. Войовнича природа людини, її протистояння ворожим силам природи, боротьба за виживання як би формує модель поведінкових процесів людини на засадах існуючих звичаїв, норм моралі, культури та релігії, визначаючи, тим самим, майбуття націй, народностей і держав. Доросла поведінка закладається в дитинстві, і треба спішити зробити максимум задля правильного виховання, прищеплення любові до праці, щоб не завдати психологічних травм особистості? Жінка у цих процесах постає у ролі дбайливої матері та дружини.

Економічні та суб'єктивно-індивідуальні чинники жіночої злочинності. Як слушно зауважує О. В. Карпова, переважна більшість злочинів, скоєні жінками повторно з корисливих мотивів. У зв'язку з цим, з упевненістю можна говорити, що основними причинами злочинної поведінки таких осіб будуть деформації економічної свідомості (психології). Деформації цього виду свідомості виявляються у розбіжності економічних цілей та поглядів, можливостей їх задоволення, у різновидах користі, коли переважає переконання неможливості правомірними шляхами вирішити проблеми, що стоять перед групою чи індивідом у забезпеченні гідного рівня життя собі та своїй сім'ї. Серед інших факторів виступають також протиріччя, що склалися у соціально-економічній сфері суспільства (соціальне розшарування населення, безробіття, інфляція тощо). Одним із основних протирічч в економічній сфері суспільства є протиріччя між зростанням потреб і можливостями населення щодо їхнього задоволення. Нестабільна економічна ситуація останніми десятиліттями, спад виробництва, інші економічні чинники призвели до неможливості задоволення економічних потреб людей, які за нормального розвитку суспільства мають тенденцію до зростання [1, с. 262].

Вчинення кожного злочину характеризується суб'єктивно-індивідуальними причинами та факторами, він, так би мовити, є оригінальним, неповторним, що накладає відбиток на загальний кримінальний поведінці особистостей, причинним комплексом якого може бути найрізноманітніша географія і картина злих помислів, що переросли у злочинність. Це психологічні, духовні, економічні фактори і мотиви, якот: помста, страх, ревності тощо. Справді, злочинність часто залежить від поведінки однієї людини. Якщо вона не знаходить належної відсічі та реакції суспільства, є загроза підриву всього колективу і «зараження» його негативом. Тому присікання відповідної поведінки, різка реакція соціуму, видворення з країни таких особистостей може стати фактором переміни соціального оточення.

Особливу стурбованість викликає те, що злочинна поведінка жінки накладає відбиток на неповнолітніх і є початком криміногенності соціального простору, завдає непоправної шкоди соціальному ладу. За чим стоять здавалось би нюанси, яких у злочинності не має, адже ворог завжди прихований у дрібницях. Так, розслідуючи кримінальне провадження правоохоронні органи намагаються звертати увагу на найдрібніші деталі. Щось подібне відбувається в реальному житті, адже все розпочинається з лихих помислів, шукаючи знаряддя боротьби, які вдається перемогти і досягти високих якостей та вершин особистості.

Мотивація злочинної поведінки закоренілих специфічних рис залежить від віку та статі щодо здатності до стримування злочинних покликів чи, навпаки, об'єднання у злочинні організовані групи для «підживлення» відповідних закоренілих потреб особистості. Сучасна молодь особливо піддається впливам, ступінь звикання до злочинних проявів у рази більший, а тому така велика увага повинна приділятися присіканню негативних намірів і впливів з утроби матері, на рівні помислів, як це було у древній Греції, коли жінка відмежовувалась від всього того, що збентежувало її, щоб народити здорове потомство.

Сімейні цінності та роль жінки у протидії злочинності. Надзвичайно цікавими є розробки і напрацювання О. А. Осадчук стосовно стану, динаміки та причин злочинності неповнолітніх осіб жіночої статі [3]. Благополуччя суспільства, його здоров'я безпосередньо залежить від благополуччя сім'ї. Сім'я має значний моральний і соціальний потенціал, виконуючи масу суспільно-корисних функцій. Охоронцем домашнього вогнища традиційно вважається жінка. У ній природою закладена турбота про потомство, затишок, спокій, достаток у родині. Причому ці жіночі поведінкові звички виявляються у дівчаток змалку. Ще не усвідомлюючи себе в якості особистості, скоріше, не будучи ще повноцінною особистістю, дівчинка у грі виявляє свої переваги, як би вибудовує модель майбутньої дорослої жіночої поведінки, імітуючи у грі сімейне життя, в якому вона постає у ролі дбайливої матері та дружини. Що ж і коли відбувається в її свідомості, що докорінно змінює її пріоритети, змушує забути про своє земне призначення і штовхає на шлях скоєння злочинів? Відповідь на це питання потребує серйозного наукового підходу. Тим більше, що делінквентна поведінка дівчаток-підлітків на сьогодні це не поодинокі патології, а системне явище [3, с. 117].

Рівень соціальної свідомості, ті чи інші життєві фактори змінюють пріоритети у житті, змушують замислитись про своїм призначенням на Землі, прагнути до високих духовних ідеалів. І навпаки, людські пристрасті, невидима, зла духовна сила підштовхує на шлях скоєння злочинів. Однак юридична наука не прагне виявити глибинний духовно-психологічний портрет особистості, де закладена причина поведінкових

проявів людини. Психо від грецького *psyche* – душа. А лише одиниці психологів і вчених загалом є глибоко віруючими людьми, які усвідомлюють тонкі її порухи і прояви. Коли болить душа, жодні лікарства не під силу. І в такому разі людина шукає допомогу у Бога. Відповідь на подібні питання не можливі без звернення до духовних законів, які у всі часи незмінні, вічні, не втрачають своєї актуальності й сьогодні. Тим паче, що сучасна поведінка підлітків дедалі частіше переступає межі дозволеного. Сьогодні це непоодинокі патології Інтернет залежності, ігроманії, алко- та наркоманозалежність, що є системними явищами.

Жінка є слабкою половиною людства і за писанням вона створена з ребра чоловіка (Бут. 2:21,22), як помічниця і підтримка йому у всьому. Водночас, коли вона стає на злочинний шлях все навкруг піддається руйнації. Як же завадити таким деструктивним процесам, що призводять до жіночої злочинності, особливо коли вона стосується неповнолітніх. Часто ступінь масовості поширення і зараження негативними тенденціями залежить від різкої переміни життя навіть однієї особистості не говорячи вже про цілеспрямовану протидію злочинності.

Причинна складова соціальних явищ має зовнішні та внутрішні сторони свого буття, так би мовити, об'єктивні та суб'єктивні чинники. Людина є біосоціальною істотою, і йде постійна боротьба у переважанні біологічних потреб людини чи досягнення і осмислення її високої духовної сутності. І тут, як сказано у писанні, «семя жены сотрет главу змия» (Быт. 3, 15). Здавалось би, слабка і тендітна природа жінки, а в історично-переломні часи саме жінка відігравала особливу роль у переміні націй, народностей і цивілізацій у напрямку викорінення злочинного начала, утвердження непохитної віри у справедливість і бажання до перемін на краще. В цьому аспекті є досить вдале порівняння чоловіка і жінки, яке наводять психологи: чоловік, як горіх, – його легко розколоти, а жінка подібна персику, який зовні м'який, а всередині кістка, яку не так легко роздавити. І тому, часто опираючись на своє внутрішнє міцне духовне начало, жінка в силах винести такі труднощі і тяготи життя, які чоловікові не під силу. Гармонія чоловічого і жіночого начал за умови вдалого симбіозу є початком чуда і народження у світ нової особистості, яка продовжить добрі справи сім'ї, роду, держави і може бути знаряддям переміни цілих народностей.

Злочинність неповнолітніх дівчат та її наслідки в нинішніх умовах. Відкидаючи явно реакційне твердження Ч. Ломброзо, який вважав жінку злочиннішою за чоловіка, оскільки вона стоїть на нижчому ступені органічного розвитку [4], доречно розібратися в причинах такого деструктивного явища в суспільстві, як жіноча злочинність, яку умовно можна перенести і на контингент неповнолітніх дівчат-злочинців.

Ступінь такої умовності залежить від того, які риси домінують у підлітковій дівочій злочинності: злочинності неповнолітніх чи жіночої [3, с. 118].

Є. А. Прокопенко, вказуючи на відмінностях у поведінці дівчини-злочинки та жінки-злочинки, робить висновок, що «гендерний підхід до злочинності неповнолітніх жіночої статі має давати привід для початкового розгляду такої кримінальної поведінки, як частини злочинності неповнолітніх, а вже за ним – з'ясування «жіночих» нюансів злочинності» [5, с. 22–23]. В обґрунтування своєї позиції дослідниця говорить про набагато ефективніші механізми соціального і самоконтролю у жінок, ніж у дівчат, і про те, що «дівчата-підлітки значно частіше скоюють злочини у групі зі своїми однолітками-юнаками» [3, с. 118].

Жіноча злочинність, як правило, представлена актами індивідуальної злочинної поведінки. Однак із наведеною аргументацією важко погодитися. Відомо, що основною, центральною ланкою в механізмі індивідуальної злочинної поведінки є мотив скоєння злочину. Це повною мірою стосується будь-якої категорії злочинців, а в жінок набуває специфічних «фемінних» рис, незалежно від віку (кохання, ревності, сором, страх, престиж та ін). Що ж до здатності до стримування злочинних «позивів», то вона однаковою мірою залежить від віку – як у чоловіків, так і в жінок. Так само схильність до групового скоєння злочинів висока в молоді і залежить, здавалось би, від гендерних відмінностей. Таким чином, при вивченні підліткової дівочої злочинності варто переважно спиратися на ознаки, властиві жіночій злочинності, у жодному разі не ігноруючи вікові особливості аналізованої категорії осіб [3, с. 118–119].

Як відомо, при дослідженні причин будь-якого явища суспільного життя їх прийнято розподіляти на об'єктивні (зовнішні) та суб'єктивні (внутрішні). У контексті досліджуваного питання об'єктивні причини формування особистості злочинця своєю чергою поділяються на біологічні та соціальні. Особливості жіночої злочинності в основному пов'язані зі статевими, психологічними та іншими особистісними відмінностями жінок та чоловіків. Однак варто погодитись з думкою вчених у тому, що «соціальні причини та умови в більшості випадків є одними з базових детермінантів кримінальної поведінки жінки, що розвивається згодом за допомогою суб'єктивно-індивідуальних причин» [5]. Становлення дівчинки-дівчини-жінки як особистості насамперед відбувається у батьківській сім'ї. Це первинний та найважливіший етап соціалізації, оскільки саме в сім'ї «закладається морально-ціннісний базис, що визначає варіації подальшої поведінки людини у суспільстві» [6, с. 22]. Одним із головних факторів, що сприяють формуванню особистості, виступає характер взаємовідносин та умови психологічного

мікроклімату у ній [3, с. 119]. Як зазначає С. А. Попова, сім'я має дві площини взаємозалежних відносин: «чоловік – дружина», «батьки – діти» [5]. У кожній із названих площин сімейних взаємин можливі деформації, які відображаються на формуванні особистості дівчинки, дівчини-підлітка. Вони можуть виявлятися у зіткненні інтересів поколінь, егоцентризмі та індивідуалізмі, психологічній несумісності людей, конфліктності, усвідомленні ненадійності соціального статусу, матеріального стану тощо [7, с. 29]. Тривала конфліктна ситуація виливається у побутові сварки, образи, рукоприкладство, часто на тлі алкоголізації одного або обох батьків. У таких батьків природна і важлива потреба піклуватися про своїх дітей витісняється хворобливим потягом до спиртних напоїв, змінюється байдужістю, егоїзмом; не є рідкістю фізичне насильство над дітьми, яке пригнічує психіку дитини, формує поведінку, що поєднує у собі елементи віктимної пасивності і кримінальної агресії [5], що може стати умовою, яка сприятиме вчиненню злочину. Крім того, дитина вбирає в себе неналежну модель сімейної поведінки. Навіть якщо сім'я зовні благополучна, але уваги дитині приділяється недостатньо, у неї виникає сенсорний голод, недорозвиненість найвищих почуттів, інфантильність особистості. Наслідком цього можуть бути відставання у розвитку інтелекту, порушення психічного здоров'я, погана успішність у школі, вчинення аморальних та протиправних дій [8, с. 5].

Відсутність належних сімейних контактів для дівчаток особливо згубне. Майже всі відкинуті сім'єю дівчатка дуже рано починають статеве життя, швидко деморалізуються, їх інтимні зв'язки набувають безладний характер. Паралельно вони залучаються до вживання алкоголю чи наркотиків (як правило, з 9–11 років) [9, с. 37]. В результаті в них відбувається втрата інтересу, а згодом і нездатність до навчання та праці. Відірвавшись від сім'ї, школи, дівчатам дуже важко, іноді і неможливо повернутися до звичайного життя, завоювати повагу оточуючих [8, с. 6].

Другим за значимістю фактором, що детермінує поведінку неповнолітніх жіночої статі, що відхиляється від норми, є роль школи (технікуму, коледжу). Це так звана маргінальна (проміжна) соціалізація підлітка. Тут, маючи негативні настанови, закладені в сім'ї, дівчинка-підліток швидко знаходить собі однолітків. Пануюча нині егоїстична модель розвитку суспільства, зміна уявлень про цілі життя та способи їх досягнення, явно споживчий орієнтир в молодіжному середовищі, відсутність трудових навичок та вміння порівнювати свої потреби з можливостями довершує процес формування злочинних нахилів дівчини-підлітка [3, с. 121].

Соціально-психологічний мікроклімат у сім'ї та його відображення на соціумі. Становлення особистості відбувається у

батьківській хаті та соціальному середовищі, найближчому оточенні. Все залежить також від обізнаності у регіональній картині культурно-духовної спадщини, знанні героїчних та трагічних сторінок історії, почуття патріотизму за свій край, Батьківщину. Це комплекс і багаж етнокультурних нашарувань, виховання і навчання, зрештою – первинний та найважливіший етап соціалізації, від якого, власне, і залежатиме рівень освіченості, обізнаності, становлення майбутньої особистості. Саме у слов'янській сім'ї здавна закладалися високі релігійні та морально-духовні ціннісні ідеали та установки, основа того, як власна поведінка дитини, людини має співвідноситись з вимогами Божественного писання та священного передання, щоб якимось чином унормувати загальну поведінку людей та привести її у відповідність з вимогами існуючої релігії. З часів могутності Київської Русі переважно це православне віросповідання, що й визначає досі можливі варіації подальшої поведінки людини у суспільстві.

Одним із факторів, що формує особистість, є характер взаємовідносин та умови психологічного мікроклімату в родині. Тут важливо розрізнати дві площини взаємозалежних відносин – родова лінія чоловіка і дружини: чим вона наповнена, чи були важкі нерозкаяні гріхи, прокляття, з якими померли родичі. Можливо саме це є причинним фактором скоєння злочинів, що віддали у спадок батьки дітям. Ці процеси відкидати аж ніяк не можна, вони є важливими для звершення подальших наукових досліджень, розуміння загальної обізнаності причинного комплексу зла, яке тягнеться, можливо, від «сьомого покоління».

Тут доречним є релігійний вислів і настанова «не суди і не судимий будеш» (Мф. 7:1–2). Для прикладу, коли на лаві підсудних знаходився священник відомий адвокат Ф. Н. Плевако сказав: «Люди добрі, я згідний, що ця людина вчинила ганебний вчинок, а то й злочин. Але вдумайтесь: священнослужитель все життя усім нам прощав гріхи, то невже ми усі разом не зможемо простити йому цей один гріх, який він вчинив? У даному випадку сила моралі і загального духу була наскільки великою, що викликала «мороз по коже» і сльози. Зала загула і вигукнула – «виправдати». Ось так непереможний Ф. Н. Плевако вкотре виграв судовий процес за погодженням з абсолютною більшістю суду присяжних. Це саме той випадок, коли сила Духу перевершує усі можливі межі права. Тому перед тим, як сповна осудити людину, прийняти виважене рішення, треба добре вивчити причинний комплекс суспільного зла і підштовхнути людину до покаяння.

Площина сімейних та родинних, суспільних та загальнодержавних взаємовідносин нерідко зазнає всеможливих деформацій, що відображаються на формуванні особистості, загалом проявляється у зіткненні інтересів поколінь, загальнолюдській гордині і небажання

вдатися до покаяння, що і є наслідком суперечок, ненадійності соціального середовища, підриву загального статусу особистості, що відображається на загальному благополуччі та суспільному благоденстві. Суспільні суперечки нерідко виливаються у побутові конфлікти, причиною яких є загальні образи на фоні зловживань, що має результат більш тяжких негативних наслідків. Природна потреба матері, жінки – піклуватися про продовження роду. Якщо вберегти дитину від негативних звичок, зlodіянь суто фізичними засобами і настановами було не під силу, – люди звертались до Бога, Янгола-Охоронця, Небесних Заступників, щоб вони вберегли і направили дітей, людей на путь істини. І ось таким способом витісняються впродовж віків хворобливі стани суспільства і його потяги до злого, з'являється намолений рід, формуються духовні узи між, здавалось би, чужими людьми, які чудним промислом Божим зустрілись нам у житті. Саме молитва, як електричний струм, не має меж і допомагає, наставляє, застерігає ту чи іншу людину від злісних зазіхань та протистоянь, формує справжню дружбу на якісно інших засадах, аніж корисність. Поступово загальна байдужість змінюється працьовитістю, гордість – смиренням. І тут вже торжествує добро, що не пригнічує психіку дитини, людини, формує стереотип законослухняної поведінки, де відсутня пасивність та кримінальна агресія.

Однією з умов, що є причиною скоєння злочинів і яку дитина вбирає в себе із самого раннього віку, є неналежна модель сімейної поведінки. Зовнішня благополучність сім'ї без молитовних вузлів недостатня, у людини виникає духовний голод, з'являється бажання заповнити його почуттями та емоціями, які можна спрямувати у самому ранньому віці до прагнення найвищих вершин. Чим самим спостерігатимемо високий розвиток інтелекту, нормалізацію психічного здоров'я, всілякий успіх та запобігання аморальних вчинків. Вибудовування сімейних відносин на таких засадах особливо корисне, спостерігається нормальна соціалізація, існує загальне застереження від зла, а в дитячому віці це особливо актуально, відбувається загальна тенденція запобігання деморалізації та інших згубних впливів.

Втрата інтересу до життя сьогодні досить поширена серед молоді, розробляються багато соціальних програм для вказаних цілей. Однак, що спричинює прогалини у духовному розвитку молоді особистості? Поряд із навчанням та вихованням, фізичним розвитком, здібностями, задатками, бажанням працювати, досягати вершин немало важливим є духовний розвиток особистості, який і визначає здатність до навчання та праці, не притуплює, не потьмарює зальні прагнення і орієнтири до «доброго, розумного, вічного». Відкидаючи та ігноруючи цим розвитком батьки свідомо відпускають дитину у вільне плавання, на духовну війну абсолютно духовно незахищеною. А нормальне, а інколи

войовниче у боротьбі зі злом людське співіснування не можливе без високого заряду духу, підвищеного прагнення до справедливості.

Одним із факторів негативної поведінки дітей є прагнення до так званої маргінальної поведінки. Йдеться про негативні пориви і відшукання схвалення тієї чи іншої діяльності з боку старших. Нинішня егоїстична модель розвитку людства, якщо воно хоче зберегти своє існування, повинно спрямовуватися на вибудовування високих цілей життя та віднайдення способів їх досягнення. Корисливість, небажання трудитись, порівняння життя з телевізійним комфортом довершує процес злочинних прагнень. Системність причин злочинності, їхні поєднання на рівні індивідуальної, групової та загальнодержавної свідомості обумовлюють негативні тенденції. Тому надзвичайно важливою є регіонально-релігійна протидія та вивчення усіх можливих факторів злочинності із самого раннього віку, що є основою протидії криміногенній мотивації та злочинній поведінці підлітка.

Причини злочинності залежать від соціальних протиріч, економічних, політичних факторів, морально-духовного занепаду суспільства, недоліків управлінсько-правової діяльності. Негативні стани духовного життя людини, що супроводжуються різноманітними факторами-збудниками, відображаються на типі мислення людини, її свідомості та поведінці, взаємозв'язках у соціумі. Бажання постійної наживи та меркантильність затьмарюють вічне і нетлінне в душі особистості, ігнорується важлива істина, коли переміна життя однієї людини може стати наслідком переміни багатьох.

Отже, підбиваючи підсумки дослідження, слід наголосити, що розглянуті вище причини злочинності завжди діють системно. Їх різні поєднання та модифікації на рівні групової свідомості обумовлюють існування жіночої підліткової злочинності, а на індивідуальному рівні є основою формування криміногенної мотивації, яка є безпосередньою причиною злочинної поведінки підлітка.

За таких умов найбільш ефективним, на наш погляд, є розроблення соціально-духовної концепції причинності злочинності. Пояснити наявність духовних криміногенних чинників, систематизувати їх, спрогнозувати тенденції поширення, визначити підходи до попередження злочинності у найзагальніших масштабах, враховуючи економічні потреби і необхідність їхнього задоволення, сімейно-побутові проблеми тощо, є нагальним завданням наукової спільноти. У цих процесах морально-психологічний клімат у сім'ї, колективі, державі значною мірою залежить від жінки, образу життя, який вона веде, що, безумовно, відображається на нинішніх та майбутніх поколіннях.

Література:

1. Карпова О. В. Причины и условия рецидивной преступности женщин: особенности региональной характеристики. *Актуальные проблемы экономики и права*. 2014. № 1. С. 261–266.
2. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Е. Эминова. М. : НОРМА, 2010. 800 с.
3. Осадчук О. А. Состояние, динамика и причины преступности несовершеннолетних лиц женского пола в Российской Федерации (федеральный и региональный уровень). *Этносоциум и межнациональная культура*. 2018. № 9 (123). С. 117–121.
4. Ломброзо Ч., Ферреро Г. Женщина преступница и проститутка. М., 1994. 93 с.
5. Попова С. А. Криминологический анализ детерминант женской насильственной преступности. *Российский следователь*. 2007. № 23. С. 22–23.
6. Чубаркин М. М. Семья как фактор, детерминирующий криминальное агрессивное поведение у женщин. *Российский следователь*. 2006. № 11.
7. Синьков Д. В. Некоторые социально-экономические детерминанты женской преступности. *Российский следователь*. 2009. № 18.
8. Крымкин В. В. Женщина-преступница. *Мировой судья*. 2008. № 12.
9. Шиян В. И. Нравственно-психологическая характеристика личности корыстных преступниц. *Российский следователь*. 2012. № 17.

УТВЕРЖДЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ РОЗБУДОВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (1992–2005 РР.)

Бондаренко А. І.

*студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*
Науковий керівник: Галдікін О. В.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Кажучи що провал антиконституційного перевороту в СРСР (19–21 серпня 1991 р.) створив сприятливі умови для повного проголошення незалежності Української держави. Загальнонаціональний

референдум 1 грудня 1991 р., на якому 90,32% громадян проголосувало за Акт проголошення незалежності України та одночасні вибори Президента (Леонід Кравчук, 1990–1994), завершив процес становлення молодшої держави. [5] Та на сесії Верховної Ради України першого скликання восени 1991 р. і навесні 1992 р. було прийнято ряд законів: про громадянство, про підпорядкування військ, які дислокуються на території України, про ліквідацію КДБ та створення Служби безпеки України. Протягом січня-лютого 2002 року Верховна Рада затвердила державний синьо-жовтий прапор, малий тризубний герб та гімн Павла Чубинського та Михайла Вербицького «Ще не вмерла Україна» [6].

Позитивним результатом першого періоду державотворення в Україні (1991–1994 рр.) стало створення нових органів управління. Однак мінусом цього процесу було те, що старій комуністичній номенклатурі вдалося зберегти всю владу в своїх руках. Частина представників місцевої некомуністичної інтелігенції була прийнята до уряду та деяких обласних адміністрацій (Львівська, Івано-Франківська, Волинь та Тернопіль), переважно на другорядні посади, пов'язані з наукою, культурою та освітою.

26 лютого 1992 року Україна зробила важливий крок до європейської інтеграції, підписавши Гельсінський Заключний акт. Основним принципом цього документа є положення про відсутність територіальних вимог і недоторканність кордонів. 16 листопада 1994 року Верховна Рада ухвалила рішення про приєднання до Українського Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. У 1996 році, остаточно позбувшись свого ядерного арсеналу, Україна стала першою країною у світі, яка добровільно відмовилася від зброї масового знищення. Такими були відносні успіхи України на міжнародній арені протягом 1991–1994 років. Влітку 1994 р. до влади в Україні прийшла нова політико-економічна група. Нова адміністрація Леоніда Кучми поступово почала заповнювати керівні посади представниками дніпропетровської еліти, що спричинило значне загострення політичної боротьби між регіональними угрупованнями [8].

Реформи, проведені в 1994–1996 роках, позитивно вплинули на економіку України: значно знизилася темп падіння ВВП, а інфляція в 1997 р. не перевищувала 1 відсотка, заробітна плата в іноземному еквіваленті була підвищена більш ніж у 4 рази. Реформи, проведені в 1994–1996 роках, позитивно вплинули на економіку України: значно знизилася темп падіння ВВП, а інфляція в 1997р. не перевищувала 1 відсотка, заробітна плата в іноземному еквіваленті була підвищена більш ніж у 4 рази.

Наступна виборча кампанія 1998–1999 років ознаменувала загострення внутрішньополітичної боротьби в Україні. Розподіл парламенту

приблизно на рівні частини: ліву і праву спричинило кризу, яка завадила його нормальному функціонуванню. Проте за допомогою пропрезидентських сил ліві поступово втрачали позиції. Леонід Кучма переміг на президентських виборах 31 жовтня 1999 року (36,49% у першому турі і 56,25% у другому). Нинішній президент переміг у 14 областях України. Найпереконливішою була його перемога в західних областях.

Результати виборів засвідчили серйозний розкол в українському суспільстві, спричинений неправильними оцінками реформаторської діяльності Леоніда Кучми та підтримуваних ним політичних сил. Ця обставина змусила його бути більш рішучим у вирішенні існуючих проблем.

В результаті реформ Віктора Ющенка в Україні відбулося реальне підвищення зарплат. Виявилось, що Україна може жити без зовнішніх кредитів. Заборгованість, яка не була виплачена з 1995 року, погашена за рахунок зменшення прибутків олігархів (юридичних злочинців). Проте Віктор Ющенко виявився «білою вороною» серед керівництва країни: він не належав до партнерської номенклатури чи криміналітету. В результаті Віктор Ющенко опинився в ізоляції на правлячому Олімпі [2].

З метою зміцнення своєї влади Кучма вів послідовний наступ на позиції Верховної Ради.

Результатом виборів у березні 2002 року стало формування демократичної опозиції. Основною його складовою був блок «Наша Україна» на чолі з Віктором Ющенком. Поряд з ним в опозиції були Соціалістична партія Олександра Мороза, Блок Юлії Тимошенко та КПУ Петра Симоненка. Вибори 2002 р. показали зрілість партійної системи українського суспільства, занепад лівого впливу (КПУ Петра Симоненка (140 тис. членів) набрала 21,8% голосів, 24,7% на виборах 1998 р.), Соціалістична партія Україна. з Олександром Морозом – 7,3 відсотка, у 1998 році – 8,6 відсотка). Серйозна поразка номенклатурно-олігархічних партій, об'єднаних у виборчий блок «За Єдину Україну» (Народно-демократична партія Валерія Пустовойтенка, Аграрна партія України Михайла Хладія, Лейбористська партія України Сергія Тігіпка, Партія регіонів Віктора Януковича 8%) забрала всі 11% 1998. 14,2 відсотка [7].

Головними результатами правління Леоніда Кучми є довгоочікувані економічні реформи, прийняття Конституції та введення гривні, що ознаменувало всебічне становлення Української держави. Протистояння між олігархами (владою) та політичними партіями сприяло виникненню організованої опозиції.

Проголошення реформ і відмова від статусу ядерної держави вивели Україну з міжнародної ізоляції. Восени 1994 р. і навесні 1995 р. Міжнародний валютний фонд і Світовий банк підписали угоду з українським урядом про фінансову допомогу українським реформам.

Українсько-американська політика також різко змінилася. У 1996 році Україна була однією з перших країн, яка отримала державну допомогу США, поступаючись лише Ізраїлю та Єгипту. Білий дім чітко дав зрозуміти, що зацікавлений у існуванні незалежної української держави як гаранта політичної стабільності в Центральній та Східній Європі [2].

Активізація зовнішньої політики України на західному напрямку виявилася в тому, що на 1 січня 1995 р. вона входила до складу 37 міжурядових міжнародних організацій, серед яких Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку. стала повноправним членом Ради Європи. Зміцнюються відносини з НАТО, які почалися з підписання програми співробітництва «Партнерство заради миру» у 1994 році. У липні 1997 року в Мадриді була підписана Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, а в 2001 році – Програма співробітництва на період до 2014 року. Український уряд бере участь у складі миротворчих сил ООН у гарячих точках по всьому світу. З 2000 по 2001 рік Україна була непостійним членом Ради Безпеки ООН, безпосередньо впливаючи на вирішення найважливіших проблем сучасності.

Зовнішня політика України була багатовекторною – Україна декларувала стратегічне партнерство з Росією та США, Великобританією, Німеччиною та Польщею.

У зовнішній політиці відбувся перехід від «багатовекторності» до зміцнення економічних зв'язків з Росією та проголошення членства в НАТО. ГУУАМ (Консультативний форум України, Грузії, Молдови, Азербайджану та Узбекистану) був заснований у 1997 році, на відміну від СНД, де домінують росіяни, його території та тісніша співпраця зі Сполученими Штатами. Основним напрямком співпраці тут є створення Євразійського транспортного коридору, військово-технічне та економічне співробітництво.

На вимогу Заходу Україна закрила Чорнобильську АЕС у 2001 році, не отримавши повністю обіцяної компенсації.

Таким чином, за останні роки Україні вдалося значно зміцнити свій авторитет на міжнародній арені. Західний вектор політики набув більш конкретних обрисів. Одинадцять років незалежності показали світові стійкість української держави. Стала очевидною важлива роль України як члена світового співтовариства, без якої неможливо вирішити багато міжнародних справ. Високий рівень українських технологій та значний освітній потенціал її громадян створили для нашої країни високий авторитет. Підвищення економіки та рівня життя сьогодні залишається найважливішим стратегічним завданням уряду.

Література:

1. Бойко О. Д. Історія України : посібник. Київ : Вид. центр Академія, 2002. 656 с. (с. 566–647). Серія «Альмамагер».
2. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Зовнішня політика України як предмет історичного аналізу: концептуальні підходи та перспективи. *Український історичний журнал*. 2001. № 4. С. 41–57.
3. Дещинський Л.Є., Панюк А.В. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. Львів. Т. 1. 2002.
4. Курс лекцій з історії України та її державності / за ред. Л. Є. Дещинського. Львів, 1999. С. 313–335.
5. Кульчицький С. В. Утвердження незалежної України: перше десятиліття. *Український історичний журнал*. 2001. № 2–4. С. 3 22; 3–41.
6. Лановик Б. Д., Лазарович М. В. Історія України : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2001. 698 с.
7. Новітня історія України : посібник. Вид. 2-е, доп. / А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусев, В.Н. Дрожжин та ін. Київ : «Вища школа», 2000. 664 с.
8. Політична історія України : посібник / під ред. В.І. Танцюри. Вид. 2-е, доп. Київ : Вид. центр «Академія», 2001. 656 с. (с. 566–647). Серія Альмамагер.

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, ЗНАЧЕННЯ

Бурима К. В.

студентка юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Галдикін О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

У статті розглянуто основні положення Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Також розкрито питання про значення Конституції П. Орлика, що є показником високого розвитку політичної та правової культури українського суспільства XVIII ст. 5 квітня 1710 р. в Україні було обрано нового гетьмана. Ним став соратник Мазепи – Пилип Орлик. Цього ж дня на раді було складено, прийнято і оголошено Пилипом Орликом

державну Конституцію України, що мала повну назву «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького та між генеральними старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтвержені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня 5, при Бендерах».

У історико-правовій літературі про Конституцію Пилипа Орлика згадується дуже побічно, тому ми розглянемо цей документ більш детально, адже він має неабияке значення для українського народу та України. Науковці до сьогодні ведуть суперечки про те, чи це була перша конституція України, Європи або у світі. Але, безперечно, Конституція 1710 р. є унікальним правовий документом, що є показником високого розвитку політичної та правової культури українського суспільства XVIII ст. На сьогодні існує два тексти конституції староукраїнською та латинською мовами. Латиномовна копія зберігається в Національному архіві Швеції, а україномовний оригінальний текст – у Росії.

Перш за все, Конституція Пилипа Орлика проголошувала Українську державу республікою, більш того конституція закладала підвалини поділу влади, юридично закріпила систему виборів, встановлювала національний суверенітет, визначала державні кордони, забезпечувала права людини, створювала правове суспільство на засадах єдності і взаємодії трьох гілок влади. Законодавча влада мала бути представлена виборною Генеральною радою, що мала збиратися три рази на рік – Різдво, Великдень і Покрову). Виконавча влада мала бути представлена гетьманом, дії якого обмежувалися б законом, що виключає монархічну форму правління. Також були вказані такі гілки влади як: судова, підзвітна і контрольована. Вже на той час Конституція Пилипа Орлика закріплювала не знані на той час у Європі засади та основи демократичного суспільства.

Конституція 1710 р. була подібна до літературного твору, що поділений на вступ та 16 розділів та на відміну від сучасних конституцій, ця конституція не мала поділу на статті і, попри це, вона є зразком унікальної правової пам'ятки. Саме до складання Конституції 1710 р. причетний сам Пилип Орлик та його прибічники – старшини Г. Герчик та А. Войнаровський.

Преамбула Конституції розповідала про історію українського народу, Війська Запорозького, а також висловлювала ідею прагнення українців до власної державності. Далі у Конституції викладалась коротка історія українсько-московських відносин, починаючи з

Переяславської угоди 1654 р. та закінчуючи повстанням під проводом гетьмана І. Мазепи [1].

Автор Конституції вважав, що природним правом кожної нації є «право визволити себе від пресії і працювати, щоб востановит те, що несправедливість і переможна сила у нас відібрала: всі знають, як ми трактувалися московською державою». «Твердо докладаючись на Божу поміч..., Військо Запорозьке, постановило обрати собі нового гетьмана і укласти у цей надзвичайно сприятливий для здійснення такої справи час угоду з ясновельможним паном його милістю Пилипом Орликом» [1].

Конституція Пилипа Орлика містить наступні положення:

- передбачається підпорядкування Київської митрополії Апостольському трону Константинопольському;
- визначаються державні кордони;
- вказується на необхідність миру з Кримською державою;
- закріплюється необхідність захисту та підтримки Війська Запорізького;
- влада гетьмана обмежується та контролюється. Конфлікт між гетьманом та іншою стороною вирішується у судовому порядку (таке положення є відверто прогресивним для того часу);
- розділяються особисті слуги гетьмана та державні службовці, що йому підлегли;
- державна скарбниця виходить за межі гетьманської власності та компетенції;
- визначається обов'язком гетьмана захищати людей від утисків і зловживань, долати корупцію, призначати на посади не за хабарі, а лише на основі голосування;
- передбачається захист вдів і сиріт;
- столицею визначається місто Київ. Містам підтверджуються самоврядні права [2].

Наприкінці документу вказується, що гетьман складав формальну присягу для підтвердження обов'язковості положень Конституції.

Отже, ідеї, що були висловлені в Конституції 1710р., стали втіленням тисячолітнього політичного розвитку України, свідченням високого рівня самосвідомості нації, підтвердженням рівня її високої політичної культури і самобутності. Ця конституція випереджала свій час, вона була прийнята тоді, коли французькі та англійські просвітителі ще тільки приступили до розробки тих громадянських ідей, які вже були закладені в ній. Вона увібрала в себе передові творчі і наукові здобутки тогочасної політичної і правової думки Європи і справедливо вважається першою демократичною Конституцією світу. Уперше в Європі у Конституції Пилипа Орлика вироблено реальну модель вільної і незалежної держави, заснованої на природному праві народу на свободу

і самовизначення, модель, що базувалася на незнаних досі демократичних засадах суспільного життя [1].

На жаль, Конституція Пилипа Орлика реально так і не втілилась у життя, у зв'язку з певними історичними подіями. Україна і надалі постійно бореться за свою незалежність та обороняє Батьківщину, взявши за девіз слова Гетьмана України Пилипа Орлика: «В кінці, який би успіх не мала наша акція, який би не був здобуток зброї, яку ми підняли справедливо, ми матимемо утіху, що працювали навіть з небезпекою нашому життю для слави і величності нашої Батьківщини» [1].

Література:

1. Конституція Пилипа Орлика 1710 р., її основні положення та значення для зародження українського конституціоналізму: веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/75289/pravo/konstitutsiya_pilipa_orlika_1710_osnovni_polozhennya_znachennya_zarodzhennya_ukrayinskogo_konstitutsionalizmu (дата звернення: 25.11.2021).

2. Конституція Пилипа Орлика 1710 року – перша конституція Української держави: веб-сайт. URL: <https://www.ea.org.ua/2020/11/17/plyup-orglyk/> (дата звернення: 25.11.2021).

СИНТЕЗ ГЛОБАЛЬНИХ ПОРІВНЯЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЙ

Кельман М. С.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри загальної теорії права та конституціоналізму
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Кельман Р. М.

*аспірант кафедри загальної теорії права та конституціоналізму
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Долаючи обмеження, які правовий позитивізм сам на себе наклав, внутрішній самопис права заміняється описом у межах зовнішньої (соціо-історичної, соціологічної чи культурно-антропологічної)

структури. Зустрічаючись сьогодні, на початку ХХІ ст. з періодичною роботою з переписування підручників, натхненних класичним зразком «Основних правових систем сучасності» Рене Давида – французького ученого, одного з найбільших фахівців з порівняльного правознавства та юридичної географії світу. Професора Паризького університету. Читав лекційні курси в Кембриджському, Колумбійському, Мюнхенському, Тегеранському та інших університетах., ми опиняємося перед подвійним вибором: або прийняти ослаблений позитивізм Р. Давида, оглядаючи різні правові сім'ї, або взяти за вихідний пункт ширшу соціо-історичну конструкцію. Відповідно до поширеної тенденції вибір другого варіанту знову ж ставить перед вибором двох шляхів: або обґрунтовувати свій підхід, спираючись на культуру як на природний деномінатор права, або, розкриваючи коріння різних (правових) культур, починати дослідження через власне (правові) традиції.

Узагальнюючи цінні здобутки декількох десятиліть, присвячених новому глобальному синтезу порівняльних досліджень, О. В. Кресін (Керівник центру порівняльного правознавства, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН, доктор юридичних наук, професор Ю. М. Оборотов, кандидат юридичних наук, доцент Ю.П. Лобода) у своїх напрацюваннях взяли на себе завдання розгляду і філософського осмислення різних традицій, які збереглися і продовжують існувати в нашому різноманітному правовому світі [1–3]. Насправді вони склали карту правових цивілізацій, які можна типізувати, що існують нині в певній взаємодії одна з іншою. Після завершення загалом всеохоплюючого аналізу їх проголошеною метою було осмислення сили традицій, що лежать в основі правових конструкцій як складових інтелектуальної скарбниці й соціального досвіду людства, їх здатності до змін, оновлення і об'єднання з іншими традиціями, з одного боку, й стійкості їх відмінностей і синергії традицій, сформованих різними видами логіки в їх розвитку і функціонуванні, з іншого.

Без перебільшення, усі три праці полонять, незчисленними повчальними дискурсами і концептуальними розробками, що стосуються також окремих питань (не лише обробки великої кількості літератури та фактологічної інформації щодо права, розвитку ідей, різноманіття культур тощо, але також і їх аналітичної обробки), а також пропонують надзвичайно захоплююче читання. Читач може знайти найбільш інтегративну презентацію видів права і правового мислення в оглядах хтонічної, талмудичної, романо-германської, мусульманської традицій, традиції загального права, індуїстської й азійської. Все це здійснене у відповідний предмету спосіб, але читається як есе і справляє глибоке враження, сповнене чарівною філософією, так що читач насолоджується зустріччю з найкращими рисами українського стилю історико-правового

письма, що демонструє не лише нередукований культурно-історичний контекст, але також й колективний вплив інтелектуальних і моральних традицій на доктринальні й практичні, наповнений вірою і орієнтований на цінність вирішення проблем [2; 3].

У той самий час можуть виникати підозри, що насамперед за допомогою есеїстичності авторських і незвичних способів відкриття, що захочують новими перспективами, старий позитивістський опис правових сімей поширюється на дослідження правових традицій. Висновки авторів об'єднано в одному уніфікованому погляді. Починаючи з аналізу традиції як такої, взятої як вихідне джерело межі уяви, зазначені розвідки знайомлять з традиціями, що лежать в основі різноманітних правових установлень, шляхом тематичного розгляду конкретних ситуацій (які за змістом фактично є окремими дослідженнями), задля того, щоб дійти до ґрунтовних міркувань про співмірність відмінностей і стійкість різноманіття. Дослідження в цілому є новачинними, однак вони не може переконати нас, що відомі вчені дійсно перевершили культуралістсько обґрунтований історико-порівняльний ідеал, творячи поза стилем позитивістського опису, пов'язаного з працею Рене Давида. Зокрема Ю.П. Лобода у своїй монографії у вступній та заключній главах визначає силу традицій за допомогою переконливих роздумів [3]. Однак, спроба автора окреслити панораму, яка б представляла все різноманіття правових установлень у нашому сучасному світі як похідну від визначених правових традицій, не розкриває характеристики традицій, які б не могли бути простежені за допомогою того, що ми звичайно називаємо правовими сім'ями. В підсумку, його зацікавлене у виявленні правових культур як традицій, а категоризація різноманіття правових установлень в якості різних традицій хоча й може бути багатообіцяючою з огляду на дійсно дивовижні нововведення, на питання про те, як і в якому відношенні, чому і з якими результатами запроваджуються нові концепти, не містить. Точніше, праця без пояснень обмежується нарисом мапи поступового урізноманітнення правового розвитку, зберігає мовчання навіть щодо критики (більш імпліцитної, аніж очевидної) категорії «правова сім'я». Більше того, питання про те, є чи ні правова традиція синонімом правової культури, і як вони пов'язані, залишаються без відповідей.

Література:

1. Кресін О.В. Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині XVIII – першій третині XIX століття: компаративна концептуалізація : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво «Логос», 2017. 680 с.

2. Оборотов Ю. М. Традиції і новації у правовому розвитку : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2001. С. 61.

3. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу). Л. : Світ, 2009. С. 87.

КОНЦЕПТУАЛЬНА (МЕТАФІЗИЧНА) ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗРОБЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кріцак І. В.

*кандидат юридичних наук, підполковник поліції,
помічник начальника*

*Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області
м. Івано-Франківськ, Україна*

Стосовно сучасних просторових меж правового регулювання та їх ціннісних орієнтирів. Зміна соціального устрою, починаючи з 90-х років, актуалізувала проблему інституційно-правового оформлення суспільних трансформацій. У контексті завдань побудови правової держави та розвитку громадянського суспільства до центру правової системи сьогодні перенесені права та свободи людини і громадянина, проголошені найвищою конституційною цінністю. Проблеми ж значимості захисту прав та свобод людини як аксіологічного орієнтиру у розвитку національної системи права, легалізації приватної власності та правового забезпечення розвитку підприємництва, без яких неможливе становлення ринкової економіки, а також відносин інтелектуального виробництва, при вступі до постіндустріальної фази економічної інтеграції торкаються всієї сфери правового регулювання і визначають перед вченими низку методологічних завдань, що стосуються критеріїв виокремлення предмета та обґрунтування меж правового регулювання тієї чи іншої галузі права. Тенденції сучасного світового розвитку, актуалізація інформаційного середовища людства, зокрема умов духовної творчості, прав і свободи громадян, розширюють коло об'єктів права, змінюють комплекс ціннісних аспектів, регульованих правовими відносинами, та впливають на межі та структуру предмета правового регулювання окремими галузями права [1, с. 78]. Найбільш значущою проблемою є необхідність розширення предметного поля регулювання теорії права і

держави шляхом включення до сфери її обізнаності знання з галузевого регулювання відносин, особливо що стосується нематеріальних благ, особистих немайнових відносин.

Щоб розкрити суть зазначеної проблеми, слід згадати аксіоматику теорії галузевого поділу права, яка передбачає, що предмет галузевого регулювання охоплює однотипні, однорідні відносини, які відповідають певним ознакам, що загалом характеризують гомогенність правового становища суб'єктів, подібність об'єктів прав, загальний тип міжсуб'єктної взаємодії і спільність методу правового регулювання, що впливає звідси. Однак на практиці ускладнення соціально-правової реальності виявилось у очевидній, поступово посилюваній диверсифікації сфери багатьох галузей правового регулювання. Подібна однорідність відносин сьогодні спостерігається лише за окремо взятими ознаками, а в сукупності вони не відповідають зазначеній системі критеріїв [1, с. 78]. Загалом, у теоретичній науці відбуваються постійні тенденції щодо уніфікації та диференціації правових знань. В умовах взаємодії та взаємовпливу приватного та публічного права, транскордонності міжнародного співробітництва, говорити про певну однотипність правового регулювання недоцільно. Світ рухається до ускладнення суспільних відносин, хоча великі істини приховані у простоті. У цих процесах надзвичайно важливо віднайти «наріжний камінь» істинної свободи між правами та обов'язками людини, який став би визначальним, а не був би «каменем спотикання». Це, безперечно, невмирущі впродовж віків духовно-культурні цінності високих формацій, які сповідаються багатьма народностями незалежно від релігійної приналежності, звичаєво-традиційної культури і у віках є невмирущими, – до них варто прагнути, продукувати і всіляко сприяти їхній популяризації.

Теорія права і держави весь час намагається систематизувати накопичений матеріал багатьма галузями правового регулювання і розглянути його під власним кутом зору, цим самим зосередити увагу на загальних речах, притаманних для багатьох галузей знань, а з іншого боку – продемонструвати, ще раз підтвердити вершини досягнень різноманітних галузей права. У цьому аспекті варто зауважити, що цивілісти досягли успіху у висвітленні окремих питань, які зачіпають найзагальніші межі правового регулювання та можуть бути корисними для загальної обізнаності і вироблення нових знань у площині теоретико-правової науки. У цьому ключі не менш важливими є напрацювання з найрізноманітніших наук, використання методів міждисциплінарних наукових досліджень, адже традиційна методологія вже не дозволяє усвідомити системну єдність та диференціацію у предметі галузевого регулювання багатьох суспільних відносин.

Говорячи про духовно-культурні цінності, їхню стійкість у віках та найбільш динамічну структуру на засадах «свободи без гріха», багато елементів предмета правового регулювання теорії права і держави відображені в еволюції її розвитку (фактично з того часу, коли вона ще була енциклопедією права, згодом – філософією права, а сьогодні – теорією права і держави), – суттєво збагачуються, що сприяє подальшому законодавчому закріпленню юридичних приписів на засадах правих орієнтирів шляхом їхнього співвідношення євангельським істинам, всьому священному писанню і переданню, коли серед багатьох правд обирається та, яка найближча до істини, і коли загалом така діяльність сприяє формуванню високого рівня правової свідомості, загальної обізнаності та культури громадян.

Найбільш стабільну і одночасно беззаперечну позицію традиційно займають євангельські заповіді, які суттєво відрізняються від принципу відплати. Саме вони і повинні стати визначальним, центральним ядром та основою предмета правового знання. У своїй статистиці такі відносини поступово переходять на рівень юридичних конструкцій та в подальшому регулюють сферу власності. У динаміці обороту зобов'язального права вже панують не відповідні юридичні конструкції та статуси суб'єктів правового регулювання, а набагато вищі зобов'язання перед самим собою, власною совістю, Батьківщиною, бажання сповідувати вищі цінності задля досягнення цілей вічного блаженства. А тут вступає в силу внутрішньо-духовний світ людини, юридичною мовою говорячи, особисті немайнові права, зобов'язання і відносини, засновані на інтелектуальному осмисленні серцево-душевного відчуттів, що й визначають поведінку людини у соціальному середовищі. Теоретичні уявлення та світоглядність сформованих уявлень про світ поглиблюють її інтеграцію у соціальне середовище та визначають місце такої особистості у регулюванні суспільних відносин того чи іншого рівня.

Сьогодні виникає необхідність у виробленні концептуальної, метафізичної теорії права і держави, так званої теософії права, задля повного, всебічно-просторового осмислення її меж і можливостей правового регулювання передусім на рівні правової свідомості, а вже згодом – реальних правових відносин.

Обґрунтування необхідності розроблення духовно-ціннісної концепції праворозуміння. Евристичний потенціал включення природно-правових ідей у панівну наукову доктрину прав людини не дає необхідних результатів, оскільки пов'язаний з актуалізацією парадигмального принципу «людиноцентричності» права. Погляд на сформований підхід з позицій взаємодії та взаємовпливу приватного та публічного права в контексті інтеграції духовно-ціннісних ідей як базового критерію свободи свідчить про необхідність спротиву «дегуманізації» відносин, на якісно інших «безгріховних» засадах.

Справді, людина в умовах сучасного інформаційного світу та можливостей науки поступово матеріалізується, дегуманізується (обезлюднюється), навіть «демонізується» через переважання гріховної природи і темпів поширення зла у світі. Матеріальні цінності стають пріоритетними, а духовні ідеали принципово відчужуються. Водночас права та свободи людини як домінуюча правова цінність відходять на другорядний план, «розмиваються» у масиві євангельської ідеї служіння ближньому, яка є найвищою ідеєю у земному існуванні людини.

Приналежність людини до матеріальних речей нівелюють духовні смисли та ідеали. Право, засноване на Божественному Законі, покликане «бути зберігачем, хранителем та гарантом істинності ідеалів людини заради пропагування свободи без гріха». Тут важливою є не зовнішня форма людини, а її внутрішньо-духовний смисл і сутність, що концентруються відповідним чином у ній.

Методологічно обґрунтовані застереження стосовно означених тенденцій є хорошим сигналом для юридичної екстраполяції конструкцій божественних норм заради продуктивності вибудовування та процвітання суспільних відносин, адже лише на таких засадах можуть існувати та розвиватись істинні соціально-цінні блага.

Означений підхід потребує докорінної модернізації законодавства з метою його адекватності ідеї служіння на благо соціально-економічному ладу сучасного суспільства не гуманістичних, а духовно-культурних цінностей, покликаних віднайти свою реалізацію у праві державному. Так, правова інституціоналізація духовно-ціннісних засад відображає суспільне визнання свободи індивіда, її поширення відповідно до принципу: «усе людині дозволено, але не все корисно» (Кор. 6:12). Межі правомірної реалізації волі людини, присвоєння матеріальних цінностей, продукування ідей чітко співвідносяться із вказаним критерієм, що забезпечить їй тілесне та духовне здоров'я, життєрадісність, репродуктивну здатність на засадах переміни генно-гріховної природи у якісно інші стани, що відображається видимим образом у її блаженстві, торжестві духу.

Подальше розроблення духовно-ціннісної концепції праворозуміння передбачає застосування міждисциплінарного підходу у науці на засадах його співвідношення з критерієм істинності. Формування принципово нової парадигми права, нетрадиційної в умовах від сімдесятилітніх атеїстичних гонінь та тридцятиріччя ідеологічного плюралізму, спонукає знову повернутись до ідей середньовіччя і традиціоналізму, відновлення уявлень про світ за межами його речово-майнових форм.

Реалізація такої лінії концептуального осмислення та постійного наукового аналізу дозволить методологічно коректно та теоретично переконливо вирішити питання суспільних протиріч, забезпечить гармонію людської природи на засадах добрих начал, сприйтиме

регулюванню відносин відповідно до принципу однорідності з позицій єдиного системоутворюючого предметного критерію.

Духовно-культурні цінності та моральність у правовій науці крізь призму оціночних понять. У питанні глибшого розуміння моральності можна звернутися до поняття недобросовісної конкуренції у цивілістичній науці. Її суб'єктивна сторона проявляється в умисній вині, коли будь-які дії вчинені задля набуття переваг у підприємницькій діяльності, які господарюючий суб'єкт здійснює шляхом порушення законодавства чи звичаїв ділового обороту, що загалом суперечить вимогам добросовісності, розумності та справедливості. Слід відзначити, що в цивілістичній доктрині досі не проведено чітких меж між несумлінністю та протиправністю [2, с. 78]. Зважаючи на те, що категорії «добропорядність», «розумність», «справедливість» є оціночними, то найчастіше їхнє трактування є суб'єктивним. З іншого боку, не можна забувати, що основна мета законодавства – не охорона моральності у конкурентних відносинах, а охорона та підтримка конкуренції. Відповідно для з'ясування недобросовісної конкуренції достатньо встановити, що ці дії суперечать законодавству та звичаям ділового обороту [3, с. 69].

Отож з позицій моральності охорона та підтримка розумної конкуренції у будь-яких відносинах ґрунтується на принципах добросовісності, добросовісності, добросердечності, конкурентноспроможності, що загалом не суперечить вимогам законодавства, звичаям та культурі спільноти. Не можна забувати і про принцип охорони моральності у конкурентних відносинах: не роби іншим того, чого не бажаєш собі. Лише розумна конкуренція призводить до успіху, вона допомагає здобути переваги у професійній діяльності та господарюванні, завоювати заслужений авторитет. Розмірковування ж над категоріями «несумлінність» та «протиправність» залишається відкритим.

У кожній науці порушуються питання моральності, духовно-культурних цінностей. Водночас слід наголосити на неабиякій ролі розроблюваності вказаних категорій у юриспруденції. Тому накопичення наукового матеріалу, його систематизація має на меті вироблення універсальної духовно-ціннісної концепції та ідеології, здатної визначити прогресивний рух державності.

Література:

1. Бакаева И. В. Концептуализация теории собственности и предмет гражданско-правового регулирования. *Известия вузов. Северо-Кавказский регион. Серия: Общественные науки.* 2006. № 2. С. 78–81.
2. Долгих М. Г. Юридическая природа недобросовестной конкуренции. *Законодательство.* 2003, № 11.
3. Ахметзянова И. Правовая конструкция недобросовестной конкуренции: пути совершенствования. *Власть.* 2007. № 3. С. 68–71. С. 69.

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Вязовський-Устименко Р. М.

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Кулініч О. О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Конституція України є основним законом, відповідно до якого здійснюється вся законодавча та правозастосовна діяльність у державі.

Розвиток Української держави, реформування соціально-економічної та політичної сфер суспільного життя висунули потребу змін і доповнень до окремих конституційних положень.

Враховуючи цю потребу, доцільно проаналізувати конституційний процес в Україні, а розробка пропозицій щодо вдосконалення Конституції України є надзвичайно актуальною.

Витоки українського конституційного процесу мають давні історичні традиції. Ще за Київської Русі на вічі укладалися угоди між князем і народом, князем і його дружиною, що відображено в різних виданнях «Руської правди».

Суть конституційного процесу полягає у забезпеченні становлення і розвитку правової системи держави, налагодженні правопорядку в суспільстві, вихованні правосвідомості та формуванні політичної культури населення.

Початок конституційного процесу в Україні пов'язують з прийняттям 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет. Цим документом затверджено конституційні основи створення незалежної суверенної демократичної Української держави, побудованої на засадах поділу влади. в законодавчу, виконавчу та судову, демократичну рівність усіх громадян перед законом.

Другий етап характеризується реалізацією положень нової Конституції України, водночас пов'язаний із внесенням змін, спрямованих на

вдосконалення існуючої форми держави в Україні. Слід зазначити, що практично до початку 2000 року питання про внесення змін до Конституції України серйозно не піднімалося.

Третій етап сучасного конституційного процесу розпочався практично відразу після внесення змін до Конституції України. Політична криза 2007 року, недосконалість і колізії оновленої Конституції, непорозуміння всередині органів державної влади та численні порушення Конституції вищими органами державної влади змусили Президента України, як гаранта Конституції, створити Національну конституційну раду.

Четвертий етап конституційного процесу розпочався зі скасування зазначених змін та оновлення Конституції України 1996 року. Крім того, він характеризується тим, що за цей період Верховна Рада двічі вносила зміни до Основного Закону.

Таким чином, у лютому 2014 року розпочався п'ятий етап конституційного процесу, який ще триває. Перемога Революції гідності поставила перед собою завдання реформування країни, а конституційна посіла провідне місце в комплексі необхідних реформ. 2014 рік розпочався серією конституційних перетворень, спрямованих на правове врегулювання нової політичної реальності.

Ключовими завданнями, які має вирішити конституційна реформа, є: відновлення легітимності Конституції як акту установчої влади; виправлення суттєвих недоліків, а саме вдосконалення механізму державної влади (форми правління); створення конституційних передумов для децентралізації влади; зміцнення незалежності та професіоналізму судової влади; вирішення дилеми забезпечення прав і свобод людини Конституцією; посилення захисних механізмів Конституції.

3 березня 2015 року з метою вироблення узгоджених пропозицій щодо вдосконалення Конституції України з урахуванням сучасних викликів і потреб суспільства Президентом України створено Конституційну комісію як спеціальний допоміжний орган при Президентові України.

1 липня 2015 року Конституційна комісія внесла до Верховної Ради України проект закону про внесення змін до Конституції щодо децентралізації влади. 16 липня 2015 року парламент ухвалив постанову про направлення доопрацьованого законопроекту до Конституційного суду, а 31 липня отримано позитивний висновок про його відповідність вимогам статей 157, 158 Основного закону. Попередньо схвалений 265 голосами народних депутатів, законопроект так і не отримав подальшого розгляду. Зростання напруженості навколо цього проекту переросло у масові зіткнення, що уповільнило процес.

25 листопада 2015 року Конституційна комісія робить наступний крок і подає до парламенту законопроект про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя. Цього разу спроба виявилася

більш вдалою і Велику судову реформу, попередньо схвалену Конституційним Судом України, 2 червня 2016 року без істотного обговорення підтримали 335 народних депутатів. Документ став частиною пакету реформи юстиції, в рамках якої депутати вже ухвалили нову редакцію закону про судоустрій та статус суддів. Конституційні зміни визначили загальні риси судової системи, а новий закон про судоустрій деталізував реформу та визначив механізми відновлення роботи судів та переекстації суддів.

Отже, незважаючи на комплексність ініційованих Президентом змін до Конституції України, можна з упевненістю стверджувати, що такі питання, як депутатська недоторканність, співвідношення гілок влади в рамках парламентсько-президентської форми правління та інші, не менш значущі, актуальні для створення держави та ефективного функціонування влади, залишаються поза увагою сучасного конституційного процесу. Будучи занадто політизованими, вони все ще чекають свого початку. Необхідно завершити процес децентралізації повноважень від виконавчої влади, продовжити створення потужних незалежних дієздатних органів місцевого самоврядування шляхом об'єднання громад, усунути дублювання повноважень в окремих органах, посилити повноваження місцевих державних адміністрацій, як державні органи, найближчі до населення.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст. 160.
2. Кравченко В.В. Конституційне право України : навч. посіб. – Вид.6-те, випр. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 608 с.
3. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Правова єдність, 2010. 432 с.
4. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 632 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Дейнеко К. І.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Кулініч О. О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Особливості конституційного статусу глав держав визначають характер і розмір їх повноважень. У президентських і деяких республіках зі змішаною формою правління глава держави отримує свій мандат від електорату і завжди наділений широким спектром реальних повноважень. На відміну від глави держави в президентських республіках, президент у парламентських республіках, як правило, не має реальної виконавчої влади і здійснює свою компетенцію переважно у взаємодії з урядом. Президент посідає особливе місце в системі органів державної влади України і відіграє провідну роль. У зв'язку зі зміною форми правління з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську першочерговим є вивчення інституту президентства, місця та ролі Президента України в системі державної влади, значення для розвитку демократичного суспільства. Останні десятиліття ознаменувалися різноманітністю унікальних форм правління. Нині практично немає держав з однаковим правовим статусом глави держави, компетенція кожної з них відрізняється певними відмінностями навіть у межах кожної з трьох основних моделей республіканського правління. Водночас майже в усіх пострадянських державах актуальним стає проблема оптимізації правового статусу глави держави шляхом визначення необхідного обсягу повноважень. Тому визначення поняття «президент – глава держави» фактично нічого не прояснює в його правовому статусі і не дозволяє більш-менш чітко визначити його місце в системі вищих органів державної влади. Цим пояснюється той факт, що термін глава держави не зустрічається в переважній більшості конституцій розвинених демократій [7, с. 62]. За словами С. Г. Серьогіна, на зорі незалежності в Україні форма правління була заснована на суто лідерській моделі. З самого початку пост Президента створювався як лідер нації, лідер радикальних реформ суспільного ладу. Модель «сильного» президента, президента-лідера

навіть в умовах гібридної, радянсько-президентської моделі, яка існувала в Україні протягом 1991–1995 років, дозволила стабілізувати соціально-політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, забезпечити громадянський мир і спокій, створити передумови для прийняття нової Конституції. Конституція 1996 року, по суті, лише закріпила тодішній «статус-кво»: Президент України, формально не належав до жодної гілки влади, фактично очолював всю виконавчу вертикаль, використовуючи широкий арсенал засобів – від призначення до звільнення керівників органів виконавчої влади на розпорядження та не передбачені жодним нормативно-правовим актом «розпорядження», адресовані уряду та центральним органам виконавчої влади [6, с. 26]. Конституційно-правовий статус Президента України безпосередньо пов'язаний з визначенням компетенції глави держави. Компетенцію Президента України можна визначити як закріплених Конституцією та законами України сукупності юрисдикції та повноважень глави Української держави, встановленням яких закріплюються обсяг і зміст його діяльності та місце Президента в визначається система вищих державних органів. Повноваження Президента України, закріплені в Конституції України, можна поділити на кілька груп, серед яких слід виділити: 1) представницькі повноваження, які проявляються, коли Президент представляє нашу країну в міжнародних відносинах тощо; 2) повноваження, пов'язані з діяльністю Верховної Ради України (наприклад, припинення її повноважень, якщо пленарні засідання не можуть розпочатися протягом 30 днів однієї чергової сесії); 3) повноваження щодо призначення на посади та звільнення з посад членів Кабінету Міністрів України, голів місцевих державних адміністрацій та інших посадових осіб; 4) повноваження у сфері державної незалежності, національної безпеки та оборони нашої країни, зокрема пов'язані з прийняттям рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих місцевостях; 5) установчі повноваження (утворення та ліквідація допоміжних органів і служб при Президентові); 6) повноваження у сфері правосуддя (помилування); 7) повноваження щодо надання громадянства України та позбавлення його, надання притулку в Україні; 8) повноваження у сфері законодавства, зокрема щодо призначення всеукраїнського референдуму щодо внесення змін до Конституції України, право вето на прийнятті Верховною Радою України закони з подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою України. Верховна Рада. Президент має право видавати укази та розпорядження, які є обов'язковими до виконання на всій території України. Ці акти мають бути створені на основі Конституції України та спрямовані на реалізацію її положень. Водночас укази та розпорядження Президента є правовою

основою актів органів виконавчої влади. Згідно з чинним законодавством, Президент України має найбільші повноваження у сфері міжнародних відносин та оборони. З метою виконання міжнародних повноважень Президент України представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньою політикою держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. Аналіз повноважень Президента як Головнокомандувача Збройними Силами України у сфері оборони та національної безпеки свідчить, що його функціями у цій сфері є політичне керівництво державними органами, що забезпечують обороноздатність України. Глава держави в межах своїх повноважень також очолює Раду національної безпеки і оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. У нинішньому військовому протистоянні цей орган відіграє значну роль у швидкому прийнятті важливих для держави рішень. Президент діє в межах своїх повноважень, встановлених Конституцією, але ці функції включають право глави держави діяти на власний розсуд, ґрунтуючись не лише на букві, а й на душі Конституції та законів, відповідаючи до непередбачених життєвих обставин. Таким чином, лише Президент має визначити порушення чи загрозу порушення державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та національної безпеки України та вжити відповідних оперативних заходів, у тому числі із застосуванням сили. Зокрема, Глава Української держави особисто приймає рішення про застосування Збройних Сил у разі агресії проти України (п. 19 ст. 106 Конституції України), про загальну або часткову мобілізацію та воєнний стан в Україні або в окремих випадках населених пунктів (п. 20 ст. 106 Конституції України), а також оголошення окремих населених пунктів України зонами надзвичайної екологічної ситуації. 26 червня 2014 року Президент України вніс до Верховної Ради проект закону «Про внесення змін до Конституції України», який передбачає розширення повноважень глави держави. Цей законопроект передбачає можливість глави держави припинити повноваження органів місцевого самоврядування. Чинні конституційні норми не передбачають таких повноважень Президента. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. це може зробити Верховна Рада. Ще одне нововведення – створення в областях та районах інституту представників Президента України. Замість інституту місцевих державних адміністрацій передбачається запровадити інститут представників Президента України в областях та районах. До повноважень Президента входить звільнення Генерального прокурора України, Голови Служби безпеки України, Голови Служби зовнішньої розвідки України та Голови Державного бюро розслідувань на власний розсуд. Вважаємо, що зміни конституційно-правового статусу Прези-

дента України не повинні суперечити загальній концепції побудови демократичного суспільства. Повноваження Президента України мають бути достатніми для гарантування главі держави функціональної єдності державної влади, її децентралізації, спрямованості на формування та реалізацію єдиної державної політики. 39 Підсумовуючи, слід зазначити, що інститут Президента відіграє невід'ємну роль у структурі політичної системи України. З перших років вітчизняного державотворення для розвитку інституту президентства важливим було підвищення його статусу, значення повноважень Президента. Дещо пізніше домінуючим стало звуження повноважень Президента. Із запровадженням реформування внутрішньополітичної системи відносини у трикутнику Президент – Верховна Рада – Кабінет Міністрів України набули нових рис. Вони ґрунтуються на дещо відмінних від попередніх конституційно-правових засадах. Виникає проблема ефективності влади, застосування її потужних компонентів задля динамічного соціально-економічного розвитку суспільства. Нові зміни піднімають питання поділу влади, правової та раціональної протизваги між різними її складовими. Особливою проблемою є відсутність єдиного законодавчого акта, який би визначав особливості правового статусу Президента України. Нині основні положення регулюються Конституцією України, але обмеженість дії останньої означає неможливість конкретизувати всі необхідні правові норми та повноваження в межах лише Основного Закону, що зробило б його громіздким, а отже, і неефективним. У Франції ці питання вирішуються в органічному законодавстві, де визначені відповідні повноваження. Водночас його існування встановлює особливий порядок внесення змін до цього закону порівняно із звичайними законами. Тому запровадження подібного нормативно-правового акту, враховуючи відсутність в Україні органічного законодавства, є необхідним.

Література:

1. Белов Д. М. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції : монографія / Ужгород : Ліра, 2007, 216 с.
2. Бодрова І. І. Система допоміжних органів при Президентові України. Харків : Право, 2012. Вип. 23. С. 94–105.
3. Кармазіна М. С. Президентство: Українська версія : монографія Київ : Бланк-Прес, 2007. 365 с.
4. Кудряченко А. І. Місце президентства в контексті формування політичної системи України / *Стратегічні пріоритети*. 2006. № 1. С. 5–10.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мкртчян К. А.

*студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Примаков К. Ю.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Комплексна реформа системи державного управління в Україні, про яку, до речі, навіть не йдеться в Основному законі, є багатоетапною і досі не завершена. Це пов'язано із забезпеченням функціональної типології центральних органів виконавчої влади, усуненням функцій надмірного державного регулювання, усуненням дублювання функцій і повноважень органів виконавчої влади, організаційним визначенням регуляторних, регулятивних, контрольних-наглядових функцій та функцій управління державним майном, здійснення оптимальної децентралізації влади органів виконавчої влади в різних сферах і галузях економіки країни, а також законодавче забезпечення функціонування цих органів.

Аналіз сучасних державно-правових тенденцій розвитку державного управління свідчить про домінування трьох основних і взаємопов'язаних напрямів.

Перший – адміністративно-правове вдосконалення державного апарату на основі системного та комплексного підходів, оскільки цілісність держави може бути забезпечена лише цілісністю організації та функціонуванням її апарату [2].

Другий напрямок – зміцнення механізмів державного управління через удосконалення та практичне забезпечення довготривалих відносин між інститутами громадянського суспільства та органами державної влади. Третій напрямок – подальше оновлення адміністративних правил і процедур державної служби з метою підтримки внутрішньої безпеки держави.

Рівень системної організації державного управління в Україні залишається низьким, а такі риси, як цілісність та функціональна спеціалізація, не чітко сформульовані. Таким чином, галузеве законодавство у сфері державного управління сьогодні надає Кабінету Міністрів України значне коло регуляторних повноважень. При цьому

функції нормативно-правового регулювання відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» покладено на міністерства [1].

З метою забезпечення децентралізації виконавчої влади, посилення ролі міністерств у виробленні галузевої політики, повноваження щодо забезпечення регуляторних, організаційних та процедурних аспектів реалізації галузевої політики мають бути делеговані відповідним міністерствам. На думку Кабінету Міністрів України, необхідно зберегти повноваження щодо визначення принципів функціонування галузі, нормативні повноваження міжгалузевого характеру.

При цьому Кабінет Міністрів України має бути звільнений від прийняття управлінських рішень поточного характеру та зосередити свої зусилля на стратегічних питаннях формування та реалізації зовнішньої та внутрішньої політики держави [3].

Однією з основних складових реформи виконавчої влади та системи органів, що її здійснюють, з чітким визначенням та коригуванням функцій центральних органів виконавчої влади, а також функцій усієї системи, окремих гілок виконавчої влади.

На мою думку, це призведе до оптимізації правотворчої діяльності, зокрема актів, що потребує подальшої координації різної нормотворчої діяльності, щоб уникнути дублювання через зближення компетенцій. Відповідність функцій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування неодноразово згадується у фаховій літературі [4].

Проблема функціональної спеціалізації та відповідності організаційній типології є найбільш гострою для системи центральних органів виконавчої влади. Існує чимало випадків організаційного змішування функцій, які мають виконувати різні види центральних органів виконавчої влади в одному органі. Це не тільки не відповідає вимогам Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», але й не дозволяє чітко визначити функції та напрями управління комплексом цих органів, що створює потенційну загрозу конфлікту інтересів.

Усунення зазначеного недоліку сприятиме з'ясування функцій та компетенції відповідних органів на основі організаційно-правового визначення функцій міністерств як органів, що забезпечують формування та реалізують державну політику у певній сфері, забезпечують нормативне регулювання, пріоритетність, визначення пріоритетності, формування та реалізації державної політики, визначення пріоритетів, рішення про державні закупівлі, відповідне інформування про реалізацію державної політики, до компетенції інших центральних органів виконавчої влади з питань надання адміністративних послуг, державного нагляду (контролю) та управління органами державної власності [5].

Корисно провести аудит законодавства, що регулює діяльність органів державної влади, подібно до системи самоврядування. виявлення повторюваних функцій, а також функцій, які не відповідають цілям і завданням державної політики в конкретній сфері зв'язків з громадськістю, програмами та концепціями розвитку промисловості. Якщо реалізація відповідних функцій можлива на регіональному чи місцевому рівні, їх слід делегувати цьому рівню, у тому числі місцевому управлінню. На центральному рівні такий аудит дозволить уникнути дублювання функцій між центральними органами виконавчої влади. Ми вважаємо, що це результат оптимізації та впорядкування функцій.

Література:

1. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України* 2011. № 38. Ст. 385.
2. Клименова О. М. Розподіл повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як пріоритет запровадження адміністративної реформи на регіональному рівні. 2012. Вип. 3 (14). С. 294-300.
3. Георгієвський Ю. До питання визначення критеріїв розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. 2014. № 14. С. 69.
4. Сербогіна С.Г Структурні та компетенційні проблеми організації місцевого самоврядування в Україні / С. Г. Сербогіна. Державне будівництво та місцеве самоврядування.
5. Коваль Г. В. Взаємовідносини між державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. *Наукові праці наук.-метод. журн. МДГУ ім. Петра Могили*, 2009.
6. Домбровський О. Децентралізація влади: історія, проблеми перспективи / Олександр Домбровський. / Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід / наук. ред. М. Пухтинський. Атіка Н. 2006. С. 283–291.
7. Дугенєї 4.С Рецензія на дисертацію О. А. Челпаченка Адміністративно-правові засади взаємодії федеральних органів 2001. Вип. 1. С. 110–117. Вип. 97. Політичні науки. 3. 81–85.

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Могілевська Є. Є.

*студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Задаля Д. К.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Корупція, як хронічна хвороба, супроводжує людство майже весь час його існування, деформуючи основні соціальні процеси, які відбуваються в державі та суспільстві, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей. Чим слабший суспільний організм, тим глибше проникає ця соціальна аномалія в усі сфери життєдіяльності держави, завдаючи шкоди її нормальному функціонуванню. Державний апарат живе за своїми неписаними правилами, в той час як дезорієнтоване, деморалізоване суспільство повинно жити за законами, що призводять до дискредитації права як основного інструмента регулювання життя держави і суспільства.

Хоча єдиного шляху немає, потенційні фактори успіху включають співпрацю та координацію, зміцнення довіри, формування та використання політичної волі та підтримки громадян для належного управління, зміну очікувань та перебудову політичної арени. Антикорупційні заходи мають бути гнучкими, політично відповідальними та розробленими з урахуванням потенційної негативної реакції.

Існують межі того, чого можуть досягти лише антикорупційні втручання. Ефективність антикорупційного втручання залежить від ширшої політичної економії, включаючи політичну арену. Успішні зусилля у боротьбі з корупцією можуть вимагати ширшого підходу, враховуючи транснаціональні виміри корупції та застосовуючи підхід на рівні відомства або навіть усього уряду. Існує багато ситуацій, в яких людину можна вважати корумпованою. У галузі фінансових послуг дипломовані фінансові аналітики та інші фінансові фахівці зобов'язані дотримуватися етичного кодексу та уникати ситуацій, які можуть спричинити конфлікт інтересів. Покарання за визнання винним у корупції включають штрафи, тюремне ув'язнення та завдання шкоди репутації. Корумпована поведінка може мати негативні довготривалі наслідки для організації. У 2015 році п'ять відомих інвестиційних банків

були оштрафовані на загальну суму приблизно 5,5 мільярдів доларів за фальсифікацію валютного ринку в період з 2007 по 2013 рік [1].

Безконтрольна корупція може посилити злочинну активність та організовану злочинність у суспільстві. Проте ряд кроків може допомогти подолати корупцію. Необхідно зосередити увагу на освіті, яка має зміцнювати найкращі бізнес-практики, а також сповіщати керівників і співробітників, де можна шукати корупцію. Цього можна досягти, запровадивши обов'язкову освіту, наприклад курси з боротьби з відмиванням грошей (AML). Керівники вищої ланки та керівництво повинні встановлювати сильну культуру чесності та чесності, показуючи своїм прикладом.

Ймовірно, що корупція буде зменшена за наявності механізмів підзвітності; це в свою чергу, ймовірно, зміцнить культуру, яка виховує сувору етичну поведінку, притягуючи до відповідальності тих, хто порушує норми. Корупцію можна також зменшити, спростивши звітування керівників, співробітників, постачальників і клієнтів. Надійне середовище контролю також знижує ризик корупції, як і ретельна перевірка перед прийняттям на роботу або підвищенням по службі. У 2020 році, в Індексі сприйняття корупції міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл Україна посіла 117-те місце зі 180 країн, що досліджувалися (збільшення – 9 місць за рік) [2]. А найбільш корумпованими державними органами представники бізнесу назвали податкову службу (25%); Агентство земельних ресурсів (7,1%); Державну автомобільну інспекцію (5,1%); митницю (4%); Міністерство внутрішніх справ (4%); обласні адміністрації (3,7%); прокуратуру (3,3%); міліцію (3,2%); санітарно-епідеміологічну службу (2,9%); Державну реєстраційну службу (2,8%); суди (2,8%); пожежну службу (2,5%); медичні заклади (1,7%); Державну архітектурно-будівельну інспекцію (1,6%); міськвиконкоми (1,4%) [3].

Значна частина населення вважає, що законодавство створюється не для людини, а для обслуговування влади, а право сприймає як таке, що відповідає інтересам владних структур. У результаті відбувається роздвоєння особистості – особа розуміє значення й зміст суспільних цінностей і правових норм, але діє всупереч їм, під тиском неписаних правил, характерних для корупційних практик. У соціумі поширюється правовий нігілізм (від лат. пікії – ніщо) та повсюдно відтворюються юридико-нігілістичні упередження, в уявленнях людей закріплюється орієнтація на протиправну поведінку та вчинки. Високий рівень правового нігілізму в Україні наочно характеризує настрій у суспільстві, відображає відношення його громадян до закону і до структур влади та вказує на високий рівень корумпованості суспільства. Навіть незважаючи на заяви про ненависть до хабарників, громадяни демонструють

розуміння мотивів здирників, і часто схильні бачити потенційного хабарника в будь-кому, вважаючи, що ті, хто хабарів не бере, просто не мають такої можливості [3]. Населення пристосовується до корупційного середовища, пасивно ухвалюючи існуючий порядок, слідуючи безпринципно і некритично думці та досвіду більшості щодо корупційних відносин у суспільстві. В суспільстві затверджується ще одна з форм проявів деформації правосвідомості – конформізм (від пізньолат. *соп/огтіз* – подібний, схожий), який представляє собою зовнішню угоду із загальноприйнятим порядком, оскільки внутрішньо індивід може залишатися не згодним із ним. Таким чином, корупція стає своєрідним способом мислення, який обумовлює спосіб життя. Поступово перетворюючись із соціальної аномалії, за якої руйнуються моральні цінності суспільства, поступаючись прагматичним інтересам, позбавляючи людей порядності та посилюючи їх надлишкове прагнення до матеріальної вигоди, як правило, корупція стає не тільки звичним способом вирішення життєвих проблем, а й нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства [4, с. 18].

Отже, можемо дійти висновку, що змінюються лише її обсяги і прояви, а також її можливості, що визначаються ставленням до цього небезпечного явища держави і суспільства. Проте зменшити обсяги корупції, обмежити сфери її розповсюдження і впливу на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси в суспільстві, змінити характер корупційних проявів під силу. Для цього необхідна політична воля на вищих щаблях влади, проведення реальної державної антикорупційної політики, а не просто задекларованих намірів щодо протидії цьому суспільному злу, забезпечення відкритості влади, свобода слова та вільні засоби масової інформації, чесні та незалежні суди й активна позиція усього суспільства щодо подолання корупції в нашій країні.

Література:

1. Багрий-Шахматов Л. В. Соціальні предпосылки корупции, ее причины, условия и виды. *Вісн. Запоріж. держ. ун-ту*. Серія: Юридичні науки. 2003. № 1. С. 104–109.
2. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичний феномен : автореф. дис. ... д-ра політ. наук НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ, 2009. 34 с.
3. Тихолаз А. Виправдання здирництва. 29 листоп. (№ 217). 2003.
4. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юрид. думка, 2004. 400 с.

ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА, СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ

Парадзинська С. С.

*студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Мінакова С. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Перш за все хочу почати з основного поняття гендерно-обумовленого насильства. Насильство за ознакою статі, тобто гендерно-обумовлене насильство – це діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції – становище, обов'язки тощо-жінок і чоловіків), або діяння що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій у публічному чи приватному житті (Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р.) [1]. На мою думку гендерно-обумовлене насильство дало початок розвитку інших критеріїв насильства або дискримінації щодо чоловіків та жінок. Це одна з найбільших та най глобальніших проблем людства на даний момент, яка поки що не зникла зовсім. Насильство за ознакою статі має в своїй основі нерівні пропорції влади та здійснюється з ціллю принизити гідність і змусити особу, або групу осіб, почувати себе нижчими за статусом. Цей вид насильства має своє глибоке коріння в соціальних та культурних структурах, нормах і цінностях, які регулюють суспільне життя, і часто посилюється культурою заперечення та замовчування. Саме з огляду на це, суспільство визнає також існування багатьох форм гендерно-обумовленого насильства по відношенню до чоловіків та хлопчиків. На мою думку найбільша кількість звернень щодо гендерно-обумовленого насильства поступає від жінок. Чоловіки здатні замовчувати або навіть стидатися розказати комусь про це чи повідомити про такий випадок у своєму житті до поліції. Проте кількість офіційних звернень це ніщо у зрівнянні з соціальними опитуваннями чи статистикою замовчувань щодо проблеми гендерно-обумовленого насильства. Я гадаю коріння

даного виду насильства сягає минуле століття, коли досить звичайним та нормальним вважалося що, наприклад лише жінка має брати декрет та проводити час з дитиною, а чоловік має приносити гроші до родини, що речі деяких кольорів можуть носити лише дівчата або лише хлопці, є дуже багато прикладів випадків гендерно-обумовленого насильства. Гендерно-обумовлене насильство це проблема не тільки сімей, це також проблема для тих хто знаходиться на роботі суто у жіночому чи суто у чоловічому колективі, це проблема тих хто не може влаштуватися працювати лише тому що він чоловік, а в оголошенні шукають на місце бухгалтера гарну та струнку дівчину. Вид даного насильства на мою думку зародився дуже давно, і позбутися цих звичок не вийде дуже швидко, на це потрібна досить велика кількість часу, яка саме поки що нам не відома. Проте з тим як наша країна підтримує тих хто нажалі піддавався даному виду насильства, та те яка кількість документів з'являється, та на скількох конференціях це питання було висвітлене, в нас поступово виходить подолати даний вид дискримінації щодо жінок та чоловіків.

Щодо запобігання та протидії гендерно-обумовленого насильства і не тільки хочу зазначити документи, котрі вже діють, та допомагають запобігати різним проявам та формам насильства і дискримінації щодо людей. Це такі документи як: Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р., Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11.05.2011 р., Закон України «Про забезпечення рівних прав жінок та чоловіків» від 08.09.2005 р., Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р., Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії боулінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 р. також хочу додати, що на мою думку досить впливовим моментом у протидії та попередженню гендерно-обумовленого насильства можуть бути бесіди у школах університетах та на місцях роботи. А починати проводити дані бесіди потрібно ще у дитячому садку, звісно ж не у зовсім серйозному форматі, можливо у форматі ігор, але я вважаю, що це потрібно робити.

Також на даний момент існує кампанія з протидії гендерному насильству «Розірви коло». Інформаційну кампанію з протидії гендерному насильству «Розірви коло» реалізує Фонд ООН у галузі в Україні у рамках своєї програми «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні» у партнерстві із Міністерством соціальної політики за підтримки уряду Великої Британії. У рамках кампанії проводяться інформаційні заходи, конкурси, знімаються відеоролики, розповсюджуються друквані матеріали, залучаються підтримкою зірок і ініціативних команд. Проект реалізується в 10 регіонах України, а саме у Вінницькій, Дніпропетровській,

Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Харківській, Херсонській, та на підконтрольних Україні територіях Донецькій та Луганській областях. Проект спрямований на посилення національної системи попередження та реагування на гендерно зумовлене насильство на загальнодержавному та регіональному рівнях для забезпечення умов, в яких більшість постраждалих від гендерно зумовленого насильства зверталися б по допомогу та мали доступ до якісних послуг з особливою увагою до потреб постраждалих осіб [2].

Література:

1. Андреевкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В., Калашник О. А. та ін. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти: навчально-методичний посібник Київ : ФОП Нічога С. О., 2020. 196 с.

2. Розірви коло. *Соціально-психологічна допомога*: веб-сайт. URL: <https://rozirvykolo.org/> (дата звернення: 01.12.2021).

ГАРАНТУВАННЯ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЯК ЦІННОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Потеряйченко Г. Д.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Наливайко О. І.

кандидат юридичних наук, доцент,

*старший науковий співробітник секретаріату Вченої ради
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Статтею 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1), свободу інформації (ч. 2) Також у статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначається наступне: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів». Головна мета Конституції України є свобода, тобто саме свобода може забезпечити головні інтереси суспільства. Люди з різними поглядами на

життя, реглією чи іншими ознаками мають право на свою думку, якщо вона не ображає інших чи немає на меті наміру розпалювання конфлікту чи підбурювання до ворожнечих дій. Це дає можливість мирного вирішення проблем та спорів. Основними видами конституційних гарантій свободи прийнято вважати: проголошення свободи як мети держави; проголошення свободи в якості вищої соціальної цінності; закріплення свободи як правової категорії; закріплення переліків суб'єктивних прав і свобод; скасування «патерналістських» соціально-економічних прав; утвердження свободи як принципу конституційного ладу; закріплення процесуальних інструментів захисту й охорони свободи. [1, с. 11] Демократизація – явище і процес, що характеризуються розширенням прав і свобод громадян та їх об'єднань, активізацією участі народу в політичному житті та його впливом на прийняття державою управлінських рішень, посиленням контролю з боку суспільства за діяльністю держави. У демократичному суспільстві важливими цінностями виступає свобода. У демократичній державі народ співпрацює з державою та має право висловлювати думку народу. Інша сторона цієї дозволеності висвітлює проблему, щодо дифамачії [2, с. 11]. Тобто люди гнітили своїми висловлюваннями чи принижували гідність об'єкта до якого звертались, також поширювали неправдиві факти, що руйнували репутацію. Рішенням цієї проблеми стало створення класифікації правових гарантій свободи вираження поглядів, а саме:

1. Кримінальне переслідування у справах про дифамачію можливе лише за наявності серйозного порушення прав інших осіб.

2. Закони, що містять положення про дифамачію та їх застосування на практиці мають передбачати правомірність висловлення критичних зауважень і передбачати гарантії недопущення тиску чи впливу щодо обговорення питань, які становлять суспільний інтерес.

3. Відшкодування заподіяної шкоди або судові витрати у справах про дифамачію повинні бути рівнозначні та співмірні зі шкодою, що була нанесена репутації потерпілій стороні.

4. Політичні, публічні особи та державні службовці не користуються підвищеним рівнем захисту від критики та образ у порівнянні з іншими людьми.

5. Профанація не є кримінальним злочином. Нанесення образи на релігійному підґрунті не є кримінальним злочином, за винятком випадків або ознак розпалювання ворожнечі.

6. Положення кримінального законодавства щодо боротьби з мовою ненависті є чіткими та зрозумілими, що забезпечує усвідомлення меж правомірної поведінки та включає відповідні гарантії дотримання

свободи вираження поглядів відповідно до вимог пункту 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Таким чином, головною ознакою демократичного суспільства є гарантування права на свободу слова. Реальна свобода слова створює сприятливі умови для створення гармонійного суспільства, яке зміцнює і та зберігає його. Але свобода слова не є тотожним – «всездозволеності», є також обмеження, які торкаються кожного.

Література:

1. Речицкий В.В. Политический предмет конституции / В.В. Речицкий. Київ : Дух і літера, 2012. 728 с.
2. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
3. Барабаш Ю. Г. Демократія як конституційна ідеологія: український варіант. Демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади України : монографія. Харків : Право, 2013. С. 7–49.

УКРАЇНА ТА ЄВРОПА: ПОЛІТИЧНА, ЕТНІЧНА ТА РЕЛІГІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ

Попутняк І. О.

*студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*
Науковий керівник: Кулініч О. О.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі (далі – ЄС) є однією з основних засад зовнішньої політики держави. 16 вересня 2014 р. ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. У цьому документі визначено заходи, які необхідно здійснити нашій державі з метою поступової інтеграції.

Питання боротьби з дискримінацією у європейських країнах є одним з основних. ЄС контролює дотримання принципу недискримінації

державами, які мають намір стати його членами. Через це актуальним видається дослідження толерантності як важливої умови запобігання дискримінації, яка загострює суперечки в суспільстві.

Слово «толерантність» походить від латинського і означає «терпіти або зносити щось». Поняття «толерантність» було вперше сформульоване у зв'язку із проблемою нетерпимості, що спричинила Тридцятирічну війну. Англійський філософ Дж. Локк вважав, що саме толерантність є «золотою серединою», яка дає змогу знайти рівновагу між у край немирними позиціями.

Виступаючи багатогранним поняттям, яке на сучасному етапі розвитку людства характеризує багатоманітність відносин на всіх рівнях, цю категорію можна розглядати з огляду впливу на ту чи іншу їхню сторону. Таким чином, існує багато тлумачень толерантності, починаючи від необхідного складника мирного співіснування людей із різною історією, культурою та ідентичністю (М. Уолцер) до визнання легітимності законних інтересів іншого (Н. Федотова). Проте, як бачимо, ці визначення не є суперечливими, а лише поглиблюють та уточнюють все різноманіття цього феномену. Тобто, це певний принцип та передумова успішних суспільних відносин, яка не просто впливає на забезпечення миру та взаєморозуміння під час взаємодії, а забезпечує і гарантує повагу та ціннісне ставлення до всього відмінного [1, с. 11].

На міжнародному рівні категорію «толерантність» визначено в Декларації принципів толерантності. Так, під толерантністю розуміють єдність у різноманітті; активну позицію, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини; обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму, демократії та правопорядку тощо. Як бачимо, категорія «толерантність» – надзвичайно складний і багатоаспектний феномен, світоглядна основа якого полягає в єдності та різноманітті.

Формуванню толерантності особистості, її відповідної поведінки сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань.

Толерантність відрізняють від пасивної добровільності, адже не можна говорити про толерантність до речей, із якими й так погоджуєшся [2, с. 49].

У Плані дій із лібералізації візового режиму ЄС для України міститься підрозділ «Права громадян, включаючи захист меншин». Відповідно до нього, Україні на першому етапі необхідно:

– ухвалити всеохопне антидискримінаційне законодавство, яке рекомендовано моніторинговими органами ООН та Ради Європи для ефективного захисту від дискримінації;

- активно дотримуватися конкретних рекомендацій органів ООН, ОБСЄ/БДПЛ, Ради Європи/ЄКРН та міжнародних правозахисних організацій у виконанні антидискримінаційної політики, захисті меншин та боротьбі зі злочинами, вчиненими на ґрунті ненависті;
- ратифікувати відповідні документи ООН та Ради Європи про боротьбу з дискримінацією;
- визначити умови та обставини набуття громадянства України. На другому етапі передбачено такі заходи:
 - ефективно імплементувати законодавство та антидискримінаційну політику;
 - імплементувати відповідні документи ООН та Ради Європи;
 - ефективно імплементувати План дій щодо боротьби з дискримінацією [1, с. 11].

Сьогодні країни Західної Європи стали заручниками тих демократичних принципів, які вони колись відстоювали. Все більше інтерпретують права людини в контексті своїх національних інтересів: стає жорсткішою еміграційна політика, толерантність розуміється як основа взаємин тільки для своїх громадян. Проте в демократичних державах існує розвинена громадська думка, розвинена система стримувань і противаг – гарантія того, що цей ризик не перевищить допустимих меж.

За сучасних процесів глобалізації деякі демократичні норми, такі як права і свободи людини, виходять за рамки національного суверенітету. Їх захист – це вже міжнародна справа, а її незмінною складовою є інтолерантне ставлення до тих, хто ці норми порушує. Тобто можна побачити, що зміна історичних, політичних умов впливає на політичну свідомість населення, характер і зміст політичної комунікації, а, відповідно, формується і певний тип толерантності [3, с. 24].

Толерантність не означає прийняття всього безумовно та може відобразитися у багатьох формах: релігійній, міжкласовій, політичній, віковій, етнічній тощо. Так, різні групи людей мають рівний доступ до освіти, охорони здоров'я, економічних можливостей або влади; різні групи людей повністю інтегровані в суспільство; дотримані традиції меншин; усі групи людей почуваються захищеними від упереджень або дискримінації; суспільство визнає важливість захисту меншин та вразливих груп.

Типологізація толерантності за соціальними сферами її буття більш багатогранна: гендерна, вікова, освітня, міжнаціональна, расова, релігійна, географічна, міжкласова, фізіологічна, політична, сексуально орієнтована та маргінальна.

Високий рівень толерантності у суспільстві – це показник позитивних соціальних відносин що склалися, адже її відсутність може

привести до напруженості, що спричиняє насильство, конфлікти та війни. Толерантність – це також ціннісна основа поваги до людей, людська чеснота, гармонійна сумісність суспільного й індивідуального буття.

Толерантність у сенсі моралі означає терпимість до відмінностей серед людей та здатність мати права та свободи, не порушуючи прав і свобод інших [2, с. 49].

Так, Л. Скворцов подає типологію толерантності, спираючись на історичний критерій і відповідні типи свідомості. Для міфологічної свідомості притаманна «прихована» толерантність, тому що при поширенні політеїзму спостерігається терпимість, але вона концептуально ще не оформлена у взаєминах. До релігійного типу свідомості належить «парадоксальний» тип терпимості, оскільки за умови монотеїзму існування толерантності неможливе, але це стало підґрунтям для її легітимізації. Для секулярного суспільства явище терпимості носить «культурний» характер через «абсолютизацію соціальної ролі конкретного історичного суб'єкта, якому приписують риси досконалості, історичної переваги та універсальності». В такому суспільстві толерантність проголошується моральним принципом.

На наш погляд, проблему терпимості в сучасній політичній комунікації потрібно розглядати на рівні виявлення механізмів поведінки учасників цього процесу. Поняття моральності, істинності або хибності оцінки певного явища ми визначаємо як виключно суб'єктивні, тому прояв толерантності залежить від рівня політичної свідомості і культури певної особи [3, с. 24].

Європейська Рада Толерантності і Примирення є неурядовою організацією, основна діяльність якої полягає у моніторингу ситуації щодо рівня толерантності в Європі, підготовці практичних рекомендацій з покращення у галузі міжнаціональних практичних відносин та міжкультурних комунікацій. До складу ЄРТП входять політичні та громадські діячі, вчені, лауреати Нобелівської премії та інші видатні особистості, що отримали визнання за свої успіхи в гуманітарній діяльності та укріпленню толерантності [4, с. 56].

Так, політична толерантність може відрізнятись за змістом і проявом, що є основою для побудови моделей толерантності в політико-комунікаційних процесах:

1. Толерантність як байдужість, де на фоні суспільних проблем різноманітність поглядів та діяльності має другорядне значення. Ця модель існує доти, поки відмінності між групами не заважають нормальній комунікації.

2. Толерантність, як неможливість взаєморозуміння, – це повага до іншого, якого не можна розуміти і з яким не можна взаємодіяти.

3. Толерантність, як поблажливе ставлення до слабкості інших, що поєднуються з певною мірою презирства і надією на те, що колись власні аргументи стануть авторитетними для всіх, парадигмою для опонентів.

4. Толерантність, як розширення власного досвіду і критична політична комунікація, виступає в якості поваги до чужої позиції, іноді навіть зміна індивідуальної та культурної ідентичності. В результаті взаємної критики і боротьби кожний політичний суб'єкт отримує певний позитивний досвід. Цю модель толерантності можна вважати найкориснішою для сучасного суспільства [3, с. 24].

Основним завданням ЄРТП є підготовка та підтримання ініціатив, що можуть впливати на закріплення толерантності в Європі та протидію усім формам расової, національної, релігійної та культурної дискримінації. ЄРТП є одним з ініціаторів та організаторів міжнародної конференції «На шляху до примирення в Європі: досвід, методи, перспективи», що мала місце у Дубровниці, Хорватія 24–25 жовтня 2010 р. У заході взяли участі чинні на той час та минулі лідери європейських країн для того, щоб систематизувати європейський досвід в галузі примирення та запропонувати його балканським країнам. У жовтні 2012 р. ЄРТП офіційно представив членам Європарламенту та представникам громадськості проект Модельного національного закону про розвиток толерантності. Модельний Національний закон ЄРТП створений з метою його прийняття законодавчими органами європейських держав, складається зі вступу та 9 розділів. Текст закону складений у грудні 2011 р. у м. Хайдельберг, під егідою Європейської ради толерантності та примирення відповідною групою експертів [4, с. 56].

Перешкодою на шляху до встановлення толерантного ставлення є страх перед «чужим». Подолати це можна шляхом освіти, що забезпечить формування компетентної особистості, яка не порушує права інших лише тому, що поважає і визнає цінність людини як такої. Таким чином, щоб бути толерантним потрібно, по-перше, мати негативне ставлення до предмета, по-друге, мати силу побороти це ставлення або опиратися йому і, по-третє, утримуватися від такого ставлення. Перспективними видаються подальші дослідження толерантності в аспекті її позитивного впливу стосовно запобіганню окремим видам дискримінації.

Література:

1. Мандель Р. Я. Толерантність як умова запобігання дискримінації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. Том 1. 2017. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_1_2017/5.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

2. Нітченко А.Г. Дискримінація та рівень толерантності: теоретичне й практичне значення у правовому просторі суспільства. *Юридичний*

бюлетень. 17/2020. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/17/7.pdf> (дата звернення: 30.11.2021).

3. Денисюк С. Толерантність у просторі політичної комунікації: від теоретичних основ до практичного втілення. *Політичний менеджмент* № 6, 2011. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/denysuk_tolerantnist.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

4. Вовк Дмитро Олександрович. Верховенство права і толерантність : навчальний посібник. Д. О. Вовк, Д. С. Бойчук. Київ, 2018. 172 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_3_coryu.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

МЕДІАЦІЯ ЯК ОКРЕМИЙ МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ (СПОРІВ)

Сей І. І.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Савіщенко В. М.

доктор юридичних наук, доцент,

*професор кафедри кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

На сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння. Останнім часом все більшої актуальності набуває питання впровадження альтернативних способів врегулювання спорів, як медіація (посередництво), що є одним із найпопулярніших засобів урегулювання конфліктів. У зв'язку з вищенаведеним актуальним є розгляд особливостей проведення медіації як окремого механізму вирішення правових конфліктів.

Тематична актуалізація пов'язана з потребою концептуального узагальнення питань впровадження альтернативних способів врегулювання спорів. Досягнення цієї мети обумовило розв'язання наступних дослідницьких завдань: дослідження медіації в цілому, розгляд та аналіз медіаторної практики в юридичній діяльності, що дозволить надати

цілісну характеристику механізму розв'язання конфліктів в громадській спільноті за допомогою медації.

Етимологічно термін «медація» походить від грецького *medos* («нейтральній, незалежний від сторони»), а також від латинських термінів *mediatio* («посередництво») та *mediare* («бути посередником у спорі»). Можна виділити два основні підходи до визначення медації, що зустрічаються сьогодні в юридичній літературі: 1) перший підхід означений як концептуальний (теоретичний), полягає у визначенні поняття медації через основні цілі, завдання та принципи вирішення спору, що відбувається за участю третьої незалежної особи; 2) другий, описовий (практичний) підхід полягає в розкритті визначення змісту процедури медації [1, с. 14–15]. У більш практичному сенсі медація – це примирення і знаходження конструктивного підходу до врегулювання суперечки, який дозволяє виявити важливі для обох сторін питання; під різним кутом розглядає предмет спору; дозволяє використати конфлікт як «інструмент навчання» та основу для покращання відносин між сторонами. Медація забезпечує сторонам можливість відновити або іноді розпочати переговори [2, с. 93]. На відміну від судового розгляду чи арбітражу, медація неформалізована, оскільки проводиться без участі судів, тому відсутній державний примус, немає процесуальних документів та строків.

Характерною рисою медації є добровільність, оскільки вона можлива лише за взаємної згоди обох сторін, які не зобов'язані будь-що дійти згоди і можуть відмовитись від неї, а медіатор не має повноважень сам ухвалювати рішення без їх згоди. Важливою рисою медації є і те, що вона розглядає спір у широкому розумінні, тобто не лише з правової точки зору, а й враховуючи багато інших факторів – наприклад, взаємовідносини сторін, психологічні чинники.

Конфіденційність процедури забезпечується обов'язком медіатора та сторін не розголошувати третім особам інформацію, що стала відома в процесі медації. Винятком можуть бути дані про готування до злочину. Гнучкість медації полягає у тому, що сторони можуть самостійно вирішувати, до якого типу медації їм вдатися і яку процедуру обрати [3, с. 140]. Перевагами альтернативного вирішення спорів є: – збереження часу та заощадження коштів; – швидше врегулювання, ніж у судовому порядку; – запобігає псуванню ділових стосунків натеper та в майбутньому; – зберігає та підвищує ділову репутацію сторін; – процес позасудового вирішення спорів є простим та доступним, допомагає уникнути надмірно завантаженого процесу дослідження доказів (включаючи й опитування свідків), що зазвичай характерне для судового провадження, забезпечує стислість в наданні інформації сторонами та мінімум необхідних документів [4, с. 222].

Розвиток медіації у сучасному світі обумовлюється тими реальними викликами, з якими зіштовхуються, але не завжди справляються судові системи. До таких проблем можна віднести – тривалість судових процесів, великі витрати на ведення справ у судах, надмірна заформалізованість процедури, складнощі у правовому регулюванні. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства медіація з повним правом може розглядатися як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів [5, с. 27].

Варто зазначити, що у Статуті ООН закріплено перелік способів мирного врегулювання міжнародно-правових спорів, але жоден із них не є обов'язковим. Зокрема, у ст. 33 зазначається, що сторони, які беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтриманню міжнародного миру та безпеки, повинні передусім намагатися вирішити спір шляхом переговорів, обстеження (слідчими комісіями), посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами на вибір [6, с. 247].

Норми багатьох міжнародно-правових актів, спрямовані на правове забезпечення виконання міжнародних зобов'язань, закріпились у Статуті ООН, а принциповою основою сучасної системи мирних засобів розв'язання міжнародних спорів є міжнародно-правовий принцип мирного їх врегулювання, розвинутий у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Хартії економічних прав і обов'язків держав 1974 р. та наступних міжнародно-правових актах.

Згідно зі Статутом ООН пропонуються такі способи (процедури) мирного вирішення міжнародних спорів: проведення переговорів, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів, а також будь-які інші мирні засоби на вибір сторін.

Переважну більшість випадків сторони міжнародних спорів намагаються вирішити за допомогою несудових процедур, таких як переговори, посередництво, добрі послуги, створення міжнародних слідчих та примирних комісій.

По суті, добрі послуги та посередництво – це мирні засоби вирішення міжнародних спорів з допомогою третьої сторони. Між ними є багато спільного, але є й відмінності. Так, з цього приводу Гаазької конвенції про мирне вирішення міжнародних спорів 1899 і 1907 рр. серед мирних засобів вирішення спорів передбачають добрі послуги і посередництво. В них зазначається, що добрі послуги та посередництво мають надавати держави, не причетні до спору. Третя сторона може надавати добрі послуги або посередництво з власної ініціативи або на прохання однієї або кількох сторін у спорі. При цьому як пропозиція добрих послуг або посередництва, так і відмова від них не вважається ворожим вчинком

(розділ II, ст. 3). Добрі послуги або посередництво мають «виключно значення поради та не можуть вважатися обов'язковими» (розділ II, ст. 6) [7, с. 622].

Метою добрих послуг є налагодження контактів між сторонами у спорі для того, щоб підштовхнути їх розпочати переговори. Сторона, що надає добрі послуги, не повинна брати участі у переговорах та впливати на їх перебіг. В свою чергу, посередництво включає більш активну участь третьої сторони. Його метою є не лише налагодження контактів між сторонами спору, а й досягнення між ними примирення.

Як зазначено в ст. 4 Конвенцій 1899 та 1907 рр., «завдання посередника полягає у погодженні протилежних інтересів та в заспокоєнні почуття неприязні, якщо воно виникло між державами, що перебувають у спорі». Посередник може брати участь у переговорах, активно впливати на їх хід, вносячи пропозиції по суті спору. Саме через це для здійснення посередництва необхідна згода обох сторін, що сперечаються. Володіючи широкими правами, посередник повинен дотримуватися певних обов'язків: утримуватися від надання допомоги одній стороні, аби не заподіяти шкоди іншій; поважати суверенні права, честь та гідність держав, що перебувають у спорі.

Медіація (посередництво) належить до дипломатичних способів вирішення міжнародних спорів. Посередництво – це засіб мирного врегулювання міжнародних спорів, відповідно до якого обирають третю особу (державу, представника міжнародної організації), яка бере участь у переговорах як самостійний учасник. Тобто при посередництві беруть участь 3 рівноправних сторони: дві конфліктуючі і третя сторона – посередник, що призначається за згодою обох конфліктуючих сторін [8]. Виходячи з цього, посередництво – це сприяння держав або інших суб'єктів міжнародного права, що не беруть участь у даній суперечці, з метою мирного врегулювання спорів.

В Україні медіація все ж не набула значного поширення і використовується досить обмежено. Це пов'язано з відсутністю в українському процесуальному законодавстві норм, які б сприяли її розвитку. Впровадженню медіації заважає відсутність регламентації цього процесу законодавством. В Україні медіація не регламентована на законодавчому рівні, однак окремі норми щодо застосування даного правового інституту містяться у Цивільно-процесуальному кодексі та Господарсько-процесуальному кодексі, Законах України «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та навіть у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах, де передбачено примирення потерпілого та правопорушника у певних категоріях справ. Крім того,

важливе значення мають такі Закони України, як «Про третейські суди» і «Про порядок вирішення трудових та колективних спорів».

В більшості розвинених держав медіація є найпоширенішим альтернативним засобом розв'язання конфлікту, широко заохочується та використовується, тому впровадження на законодавчому рівні інституту медіації свідчило б про бажання України гармонізувати власне законодавство до світових стандартів, відповідати міжнародним тенденціям у цій сфері. Безумовно, поширення такого альтернативного способу вирішення спорів було б досить ефективним і сприяло б запобіганню, зменшенню загальної кількості конфліктів.

Потреба запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Крім того, це відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, позаяк питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи.

Ефективним механізмом впровадження інституту медіації в Україні має, насамперед, стати законодавче визначення принципів здійснення медіації, закріплення чіткого порядку проведення процесу медіації, визначення прав, обов'язків і відповідальності медіатора, передбачення вимог до договору медіації та його виконання, а також спеціальних положень щодо медіації різних конфліктів: цивільних, сімейних, трудових, господарських, конфліктів, пов'язаних із захистом прав споживачів, медіації в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень. Крім того, інститут медіації, який отримує нині дедалі більше визнання громадянського суспільства, може використовуватися, на наш погляд, не тільки як самостійна процедура для ефективного вирішення конфлікту, а й як цілеспрямована соціальна програма формування цільового ціннісного простору для відродження і формування соціально значущих орієнтирів суспільства [9, с. 25].

Таким чином, медіація (посередництво) як дипломатичний засіб вирішення спорів може допомогти в досягненні бажаного результату, тобто мирного вирішення суперечок – забезпечити правопорядок та безпеку. Навіть якщо конфлікт уже виник, посередництво може допомогти покласти край його подальшим негативним наслідкам для сторін.

Медіація має стати соціальним інститутом, який формується через об'єктивну потребу в допоміжній для правосуддя системі, яка дасть змогу розвантажити судову систему, забезпечити її ефективне функціонування, вирішувати наявні спори у швидкий, помірно витратний, конфіденційний та ефективний спосіб. Законодавче регулювання процедури медіації розширить альтернативні способи вирішення спорів,

дасть змогу сторонам врегулювати спір у позасудовому порядку, що сприятиме вдосконаленню в Україні механізмів захисту прав людини і громадянина.

Література:

1. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.15. «Гражданский процесс; арбитражный процесс». Екатеринбург, 2010. 258 с.
2. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 92–100.
3. Канарик Ю.С. Медіація як альтернативний спосіб вирішення цивільних спорів. *Молодий вчений*. 2015. № 11 (26). Ч. 1. С. 138–141.
4. Логуш Л. Міжнародна практика застосування медіації в діяльності юридичних клінік в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 221–227.
5. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 26–31.
6. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. – *Международное право в документах: Учеб. пособие / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. – 3-е изд., перераб. и доп. Москва: МЦУПЛ, 2000. С. 238–269.*
7. Конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 5 (18) жовтня 1907 р. *Международное право в документах: учеб. пособие / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: МЦУПЛ, 2000. С. 622–630.*
8. Торош С. О. Правові механізми врегулювання міжнаціональних конфліктів: поняття та феномен. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_31.
9. Матвєєва Л. Г., Балтаджи П. М. Медіація в Україні: проблеми транзитивного періоду. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 23–28.

СЕКЦІЯ 3. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УМОВИ ПРО НЕКОНКУРЕНЦІЮ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Генюк М. О.

*студентка 3 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Розвиток підприємництва, зокрема ІТ-сфери як нової сфери бізнесу, збільшує рівень конкуренції між суб'єктами господарювання та створює нові правові реалії, які потребують врегулювання. Закордонний досвід укладення договорів про неконкуренцію є популярним способом боротьби з конкуренцією в Україні сьогодні. Однак відсутність правового регулювання даного явища створює певні колізії, спори і як наслідок визнання договорів чи конкретних умов недійсними.

Включення умов про неконкуренцію у трудовий договір є розумним ходом сьогодні, адже знання цінуються найбільше, договори про «ноу хау», договори про захист комерційної таємниці сьогодні вже нікого не дивують. Незалежно від форми такої угоди та її існування в трудовому договорі, її зміст – це відображення інтересів роботодавця і працівника. Коли сторони трудового договору ведуть переговори, сперечаються, домовляються про умови праці це і є вирішальним фактором для добровільного виконання цих умов.

Угода про неконкуренцію є ефективним інструментом врегулювання інтересів тоді, коли детально визначені її істотні умови, такі як строк дії угоди, обсяг і тип обмежень, територія поширення, компенсація, та інші істотні умови. Обґрунтованість названих пунктів дозволить зрозуміти сторонам інтереси один одного та добросовісно виконувати угоду навіть після припинення трудових відносин [1, с. 17]. Такі уточнення до умов про неконкуренцію дозволять зробити їх не просто ефективними, а й однаково захистити як права роботодавця, так і права працівника.

Укладення угоди про неконкуренцію є укладенням непоіменованого договору і може містити всі істотні умови, якими визначають їх сторони в межах трудового законодавства. Тому, угода про неконкуренцію не є забороненою і не може бути нікчемною, однак може бути оскарженою [1, с. 23].

Аналіз судової практики України дає можливість зробити висновок, що суди визнають умови про неконкуренцію такими, що суперечать

чинному законодавству, мотивуючи свою позицію нормами національного законодавства, що унеможливають включення до трудового договору умов про неконкуренцію. Згідно зі статтею 43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. ***Статтею 5¹ Кодексу законів про працю України, держава гарантує працездатним громадянам, які постійно проживають на території України, вільний вибір виду діяльності, а стаття 9 КЗпП України, вказує, що умови трудових договорів, які погіршують положення співробітників у порівнянні із трудовим законодавством України, є недійсними [2; 3].

Відповідно до національного законодавства, зокрема Кодексу законів про працю, роботодавець не має права обмежувати права працівника чи примушувати брати на себе обов'язки, які не передбачені трудовим законодавством України. Виходом з цього замкнутого кола можуть слугувати заохочення працівника не займатися діяльністю, яка є конкурентною з роботодавцем. Відповідно робітник буде отримувати певний відсоток вже після звільнення за те, що він утримується від заняття трудовою діяльністю, яка суперечить умовам про неконкуренцію.

Необхідність законодавчого регулювання умов про неконкуренцію є актуальною проблемою сьогодення. Адже чітке законодавче закріплення дасть можливість як роботодавцю, так і працівнику захистити свої інтереси. Варто зазначити, що спеціальним законодавством, а саме ч. 7, 8 ст. 42 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначено певні заборони й санкції за розголошення службовими особами інформації, що стала їм відома у зв'язку з виконанням ними посадових обов'язків та становить комерційну таємницю товариства чи є конфіденційною, крім випадків, коли розкриття такої інформації вимагається законом, і ці обмеження не стають предметом трудових спорів [4].

Незалежно від того, що порядок укладення угоди про неконкуренцію, умови та відповідальність за її невиконання вимогами чинного трудового законодавства України не передбачені, кількість включення таких умов до трудового договору не зменшується.

Отже, включаючи в трудовий договір умови про неконкуренцію, роботодавці зменшують ризики настання ймовірних негативних наслідків на випадок звільнення працівника. Однак якщо працівник порушить такі умови саме роботодавцю доведеться надавати докази такого порушення та наслідків, які воно спричинило.

Також варто пам'ятати, що обмеження конституційного права на працю заборонено, а трудове законодавство гарантує вільний вибір праці. Отже, допоки включення умов про неконкуренцію до трудових

договорів прямо не передбачено на законодавчому рівні, наявний ризик визнання подібних угод недійсними в судовому порядку.

Література:

1. Нечипорук О. Угода про неконкуренцію у трудових відносинах: зарубіжний досвід та українські реалії. Національний університет «Києво-Могилянська академія». URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20792/Nechyporuk_Mahisterska_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Кодекс законів про працю України: Закон України № 322-VIII від 10.12.1971 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України № 2275-VIII від 06.02.2018. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ

Панюк Т. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної теорії
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна*

Перші джерела зародження соціальної роботи ідуть у XI ст. (допомога бідним, добродійність, жіночий рух, піклування, турбота й ін.). Професія соціального працівника в Німеччині виникла на початку XX ст. як суцього жіноча. Перші законодавчі акти про підготовку соціальних працівників з'явилися у 1918 р.

У перші десятиліття соціальна допомога надавалася клієнтам тільки в критичних ситуаціях як прояв турботи. З розвитком законодавства по соціальному забезпеченню потребуючий соціальної допомоги став розглядатися як об'єкт благодійної діяльності, що надалі вплинуло на розуміння сутності професії і вибір терміну «соціальний працівник», що уже широко використовувався в інших країнах світу.

До середини ХХ ст. у Німеччині одержали поширення англо-американські методи соціальної роботи, що сьогодні вважаються класичними. До них відносять: індивідуальну допомогу, групову терапію і роботу в громаді. Розвиток власне німецьких досліджень в області теорії і практики соціальної роботи в цей період ще відставало від розвитку експериментальних досліджень в інших країнах (США, Голландії, Швейцарії) [1].

Поступово, обсяг і тематика соціально-педагогічних досліджень почали розширюватися з урахуванням національної специфіки. Якщо традиційно основним адресатом соціальної допомоги служили тільки діти і підлітки (спочатку в окремих проблемних, а пізніше й у загальних життєвих ситуаціях), то згодом предметом соціально-педагогічних досліджень стали всі вікові категорії суспільства і різноманітні сфери їхньої діяльності.

Сьогодні соціальна і соціально-педагогічна робота у Німеччині здійснюється на трьох рівнях: державному, регіональному та місцевому. На державному рівні їх реалізацією займається Міністерство соціального забезпечення, основними напрямками діяльності якого є [2]:

- керівництво практичним та функціональним розвитком соціального обслуговування населення;
- визначення пріоритетних ліній у сфері соціального забезпечення;
- впровадження соціальних інновацій; – підготовка необхідних законопроектів та постанов;
- організація курсів підвищення кваліфікації фахівців соціальної та соціально-педагогічної діяльності.

Регіональні підрозділи Міністерства соціального забезпечення направляють і контролюють обслуговування соціальних потреб населення в межах території федеральної землі, відповідають за призначення та виплату державних дотацій муніципалітетам. Керівництво соціальним обслуговуванням на місцях передано до місцевих органів – соціальних комісій та муніципалітетів. Відповідальними за соціальні послуги є організації соціального управління та допомоги, які є конкретними розподільвачами соціальних благ серед громадян та приймають спільно з місцевими органами рішення стосовно форм та розмірів здійснюваної допомоги. Організаційна структура соціальних служб та організацій є децентралізованою [3].

За останні 40 років теорія і практика соціальної роботи і соціальної педагогіки в Німеччині одержала значний розвиток. Активізація соціально-педагогічної діяльності мотивувалася процесом вдосконалення соціальної структури суспільства, що поставило перед соціальною роботою і соціальною педагогікою багато нових і складних проблем – починаючи з допомоги біженцям, цілим родинам переселеним з інших

країн, літнім і мало захищеним людям, роботи в соціально-педагогічних інститутах і різних соціальних службах і аж до кооперації з громадянськими ініціативами і групами самопомоги у соціальній роботі в даний час.

Разом з тим, німецькі фахівці вважають, що саме поняття «соціальна педагогіка», що ввійшла в науковий обіг і одержала широке визнання, особливо в Німеччині, і це варто розглядати як визначений внесок у розвиток соціально- педагогічної думки в міжнародному масштабі. Це стосується, зокрема, законодавчого затвердження назви професії «дипломований соціальний педагог і соціальний працівник» і ін.

Термін «соціальний працівник» як юридичне визначення професії існує з 1959 р., коли були створені спеціальні вищі школи соціальної роботи. Цей термін замінив колишні – працівник сфери соціального забезпечення, благодійної установи, народний опікун і т. п. Спеціальність «дипломований соціальний працівник» введена з 1980 р. після затвердження закону про вищу школу.

Соціальний педагог у Німеччині – це фахівець, зайнятий у сфері соціальної роботи або виховної діяльності. Це поняття, яке використовується для 119 позначення професії і диплому про освіту (дипломований соціальний педагог), відносно нове. Воно було введено в обіг тільки після створення вищих спеціальних шкіл соціальної педагогіки в 1966/67 навчальному році.

Поділ усієї сфери соціальної діяльності на соціально-педагогічну і соціальну роботу існував у країні довгі роки. Сьогодні цей поділ вважається застарілим, тому що багато сфер діяльності соціального педагога і соціального працівника тісно переплітаються.

Хоча сьогодні сфери соціальної роботи і соціальної педагогіки не розділяють, але питання про ідентичність обох понять ще остаточно не вирішене. До першої світової війни сфера соціальної роботи називалася соціальною добродійністю. В даний час соціальна робота – це інтегративний термін, що позначає всю систему соціальної допомоги.

При існуючому умовному розмежуванні функцій соціальної роботи і соціальної педагогіки німецькі фахівці виходять з того, що основні елементи (ціннісні орієнтації, цілі, задачі, базові знання і методи) повинні розглядатися загальними. Але, оскільки практична діяльність має свою специфіку (у відношенні до особистості, ситуації, соціального оточення і т. п.), тому існують певні особливості. Зокрема, для соціальної роботи важливими завданнями є вирішення конфліктних ситуацій, посередницька місія в умовах надання професійної допомоги і вирівнювання соціального дефіциту [4].

Отже, соціальна педагогіка покликана вирішувати проблеми, пов'язані з наданням виховної й освітньої допомоги. Однак, усе це не

виключає спільної діяльності соціальних працівників і соціальних педагогів у багатьох професійних сферах. Соціальні працівники і соціальні педагоги можуть бути задіяні в державних соціальних службах, різного роду державних і приватних установах, а також виступати самостійно як організатори соціальної допомоги, їхня діяльність базується на юридичній основі і визначається цільовими постановами відповідних органів управління, а також потребами, очікуваннями і бажаннями людей.

Основними напрямками діяльності соціальних працівників і соціальних педагогів на сьогодні є: соціальна допомога родині, окремим членам або групам людей, усі види діяльності соціальної служби, допомога дітям та молоді (виховні дитячі заклади, захист прав та свобод дітей та молоді, позашкільні молодіжні установи, заклади для дітей та молоді з особливими потребами), іншим віковим категоріям, людям похилого віку, інвалідам і хворим, проблемним категоріям населення (бездомні, ув'язнені, особи з поведінковими девіаціями, наркотичною та алкогольною залежністю, душевнохворі), консультування, охорона здоров'я, робота в притулках, з іноземними громадянами, психіатрична соціальна робота, робота із занедбаними дітьми і дорослими і т. п.

Література:

1. Корнюшина Р.В. Зарубежный опыт социальной работы / Р.В. Корнюшина. Владивосток : Издательство Дальневосточного университета, 2004. 85 с.
2. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 424 с.
3. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід : посібник / В.А. Поліщук. Тернопіль, Навчальна книга – Богдан, 2003. 184 с.
4. Кубицький С.О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах : Навч. посіб. 3-тє вид. доп. і перероб. К. : Міленіум, 2015. 300 с.

СЕКЦІЯ 4. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ «ГАРАНТІЯ» У ЮРИДИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Деревянко Н. З.

*докторка філософії в галузі права,
завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Механізм реалізації прав і свобод людини покликаний гарантувати фактичну реалізацію прав і свобод, попереджувати їх порушення і сприяти їх поновленню. Одне з основних місць в ньому займають гарантії, під якими розуміють умови і засоби, що забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини. Обов'язок держави – створення правових гарантій для реалізації людьми своїх законних інтересів і цілей [5].

В юридичній літературі не існує єдиного підходу до розуміння терміна «гарантія». Звідси, через неоднозначність тлумачення терміна «гарантія», виникають розбіжності у його розумінні на науково-доктринальному рівні. Так, в юридичній літературі зустрічаються різні ознаки, які покладаються в основу поняття гарантій. Науковці визначають гарантію як «умови», «засоби», «фактори», «заходи», «обов'язки держави», «механізм» тощо. Гарантія вельми об'ємне соціально-політичне та юридичне явище, яке використовується в багатьох галузях юридичної, соціологічної, філософської, політологічної, економічної та інших наук [3, с. 79–80]. Тлумачний словник української мови визначає поняття «гарантія» як поруку в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь [1, с. 29]. В основі найбільш поширених визначень загального поняття гарантій лежить методологічне розуміння, що гарантії – це певні засоби забезпечення фактичної можливості користуватися правами й свободами [2, с. 71]. Тобто за допомогою гарантій держава створює всі умови для того, щоб людина могла користуватися своїми правами та свободами [3, с. 79–80; 7].

Гарантії прийнято поділяти на загальні (поширюються на будь-які права і свободи) і спеціальні (стосуються окремих прав і свобод). Система загальних гарантій включає: а) інституційні гарантії, пов'язані

з функціонуванням органів, діяльність яких спрямована на охорону і захист порушених прав; б) процесуальні гарантії, які реалізуються при здійсненні правосуддя, передусім у межах кримінального процесу; в) матеріальні гарантії у вигляді права особи на компенсацію збитків, спричинених порушенням її прав [6].

В. Новіков, В. Боровікова в системі гарантій виокремили гарантії, які спрямовані на створення умов сприятливої обстановки для користування основними правами і свободами, виконання обов'язків і гарантії, які виступають як способи, прийоми і методи охорони та забезпечення прав і свобод. В свою чергу, до сприятливих умов, що сприяють реалізації прав і свобод людини, автори відносять: рівень розвитку демократії, політичний режим, економічний потенціал суспільства, ступінь розвиненості законодавства, рівень правосвідомості, культури, точність механізму попередження порушень прав, їх повне і швидке поновлення [5, с. 174]. Враховуючи вище зазначене приходять до висновку, що механізм реалізації прав і свобод складається із двох підсистем, що взаємодіють і взаємодоповнюють один одного: підсистема забезпечення реалізації прав і свобод – створює умови, що дозволяють без перешкод користуватися правами і свободами (юридичні, організаційні, правові гарантії, правовий режим, охорона і захист, державний контроль); підсистема дій людини з користування благами, правами і свободами (активні правомірні дії людини) [5].

Таким чином, гарантія – це законодавчо встановлені та забезпечені засоби та способи реалізації прав та законних інтересів різних суб'єктів, їх охорони та захисту від можливих порушень.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Волкова В. В. К вопросу о понятии гарантий в праве. *Вестник Московского ун-та МВД России*, 2008. № 6. С. 71–73.
3. Кулініч О. О. Гарантії конституційного права на освіту: поняття та ознаки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2014. № 1. С. 78–84.
4. Богачова Л. Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Випуск 22. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3235/1/Bogacheva_56.pdf
5. Новіков В. В., Боровікова В. С. Про механізм реалізації прав і свобод людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2018. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/nvsvy_03_2018/07.pdf

6. Право Европейського Союзу : учеб. для вузів / под ред. С. Ю. Кашкіна. М. : Изд-во Юрайт: Высшее образование, 2010. С. 460–469.

7. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України: теорія і практика. Київ : ФОП Чалчинська Н. В., 2020. 366 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Пікуль О. В.

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Примаков К. Ю.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Проблема забезпечення доступності правосуддя в адміністративному судочинстві сьогодні є однією з найактуальніших проблем та пов'язана зі створенням такого адміністративного правосуддя, що функціонує відповідно до європейських стандартів, забезпечує кожній людині право на справедливий суд і повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України.

Питання принципів адміністративного судочинства, зокрема доступність судового захисту, доступність правосуддя та справедливості як одні з важливих умов продуктивного функціонування судової системи в Україні, були предметом дослідження багатьох учених. Проблема доступу до правосуддя була предметом дисертацій таких учених як О.М. Овчаренко, Н.Ю. Сакара, О.А. Уварова, а доступність правосуддя в адміністративних судах висвітлювались у наукових статтях таких авторів, як Н.В. Гришин, М.І. Смоктович, А.В. Руденко, К.В. Ткач та інші науковці [1, с. 150].

Серед важливих проблем становлення судової влади та здійснення належного правосуддя в Україні одне з насущних питань сьогодні є проблема доступу до правосуддя, адже розв'язання саме цієї проблеми визначить Україну як правову державу щодо ефективності реалізації конституційного права на належний судовий захист прав і свобод людини в Україні [1, с. 150].

Особливість багатьох правил адміністративного процесу на сучасному етапі полягає у тому, що при їх формулюванні не було достатньої емпіричної бази. Подекуди вони стали результатом теоретичного моделювання, запозичень із зарубіжного адміністративного процесу і не пройшли до цього апробацію у національній судовій практиці щодо вирішення публічно-правових спорів. Незважаючи на всі добрі наміри законодавця, окремі положення кодексу адміністративного судочинства можуть не враховувати всіх нюансів відносин, що реально виникатимуть на підставі цих норм. Тому кожного разу, застосовуючи положення кодексу, потрібно давати їм таке тлумачення, яке б впливало із завдання адміністративного судочинства та максимально відповідало змісту його принципів. На даному етапі розвитку української системи права можна стверджувати, про накопичення багатьох необхідних її структурних змін, зокрема в такій галузі права, як адміністративно-процесуальне. Це обумовлено, в першу чергу, збільшенням емпіричної бази та виникненням ряду проблем, що з'явилися на практиці при застосуванні діючого законодавства [2, с. 212].

Диспозитивність в адміністративному судочинстві дещо обмежена і підконтрольна судові. Високий ступінь втручання суду обумовлений публічним характером спорів, підсудних адміністративним судам, який полягає, зокрема, у тому, що результати їхнього вирішення можуть мати значення не лише для сторін, а для широкого кола осіб. Крім того, однією зі сторін в адміністративному процесі завжди виступає людина, не обізнана у тонкощах юриспруденції. Вона не завжди може розуміти правове значення своїх дій та на скільки вони відповідають її інтересам. Тому реалізація диспозитивних прав в адміністративному судочинстві перебуває під контролем суду [2, с. 215].

Однією із сучасних проблем сьогодення також є медіація у судовому процесі.

Сфера адміністративних спорів найбільш складна для застосування процедури медіація. Це обумовлюється такими характерними для таких спорів особливостями: -учасники спору є суб'єктами нерівноправними – між ними відносини влада-підпорядкування; -існування корупційних ризиків через домовленості між посадовою особою і приватною особою; -у своїй діяльності орган державної влади керується публічним інтересом, не мають свободи у прийнятті рішень; -ризик звинувачення державного службовця у перевищенні повноважень при укладенні медіаційної угоди. Крім вказаних причин, існує ще одна – більш вагома, що створює складнощі для застосування процедури медіації – правова природа суб'єктів: згідно ч. 2 ст. 19 Конституції України, органам державної влади дозволено все те, що прямо передбачено законом. В свою чергу, для приватної особи характерно наступне –дозволено все,

що не заборонено. Отож, орган державної влади не має широкої свободи в медіації при проведенні переговорів, як приватні особи [3, с. 185].

Отже, подолання вказаних проблем підвищить рівень доступності фізичних та юридичних осіб до судового захисту. Це дасть змогу одночасно підвищити також рівень законності при здійсненні адміністративного судочинства.

Література:

1. Савранчук Л.Л. Проблеми забезпечення доступності правосуддя в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2019. С. 150–153.

2. Пипяк М.І., Актуальні питання підвищення ефективності реалізації основних принципів адміністративного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. Т. 2. Вип. 22. Ч.1. С. 211–215.

3. Ростовська К.В., Гришина Н.В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. С. 182–188.

ДОТРИМАННЯ СТРОКІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Пікуль О. В.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Примаков К. Ю.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Дотримання процесуальних строків має важливе значення для здійснення адміністративного судочинства, так як від цього залежить ефективність реалізації принципів правових норм, а саме гарантування захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень із боку суб'єктів владних повноважень. Цим і обумовлена актуальність даної теми.

Як і будь-який правовий інститут процесуальної галузі права, інститут процесуальних строків має важливе функціональне призначення, а

його норми виступають засобом забезпечення своєчасності реалізації господарського, адміністративного, цивільного та кримінального видів судочинства. Характерно, що найбільша увага до проблемних питань дослідження процесуальних строків, їх видів, обчислення і поновлення була приділена дослідниками в цивільному, господарському та кримінальному процесах. Утім, їх всебічний науковий аналіз може сприяти загальній характеристиці інституту процесуальних строків в адміністративному судочинстві, оскільки всі кодифіковані акти мають багато спільного: джерела правового регулювання, їх принципи, цілі, властивості, які закладено як у правову природу процесуального права, так і у природу суду як органу, наділеного від імені держави функцією здійснення правосуддя [1, с. 169–170; 2, с. 28].

Передусім варто вказати на регулятивну функцію інституту процесуальних строків. Законодавець чітко прописав у нормах КАС України конкретні часові межі, упродовж яких мають реалізуватися будь-які процесуальні дії учасниками судового процесу заради забезпечення здійснення задач і цілей адміністративного судочинства. З цією метою процесуальні строки наділяються такою внутрішньо притаманною властивістю, як обов'язковість їх дотримання, яку варто розцінювати як необхідну умову для того, щоб відповідна процесуальна дія мала правовий ефект. Особливість цієї функції простежується в тому, що вона налаштовує і спонукає учасників судового процесу до належної підготовки та реалізації ними наданих процесуальних прав та обов'язків, а також організаційно визначає послідовність і тривалість форм, стадій судового процесу для забезпечення своєчасного розгляду і вирішення адміністративної справи [1, с. 171].

Строки у класичних процесуальних галузях права були предметом дослідження ще за радянських часів, зокрема, у працях відомих цивілістів В. П. Грибанова, М. А. Гурвича, І. Б. Новицького, М. П. Ринга. Наукові пошуки українських правників у сфері вивчення природи строків О. В. Андрійчука, Т. М. Вахоневої, с. О. Заїки, В. В. Луця, О. В. Пушняка та В. І. Цікало, О. В. Шовкової присвячені здебільшого питанням цивільного і кримінального процесу. В той же час проблема строків у адміністративному судочинстві також поступово набуває свого теоретичного обґрунтування. Так, значним внеском у становлення інституту строків в адміністративному судочинстві стали праці П. В. Вовка, В. А. Липи, Ю. С. Педька, М. О. Сороки. Тим не менш у більшості випадків питання строків вивчається у контексті загальних досліджень адміністративного процесу і не в повній мірі висвітлюються особливості цього інституту. Це визначає необхідність поглибленого дослідження правового регулювання строків в адміністративному процесі, зокрема, їх систематизації і класифікації [3, с. 118].

У сфері адміністративної юстиції частіше за все виокремлюються строки, встановлені законом і судом. В той же час в окремих випадках у справах, що підлягають вирішенню в адміністративному судочинстві, питання строку, визначеного адміністративним договором або адміністративним актом, може розглядатися як предмет спору і, відповідно, відноситися до групи матеріальних строків [3, с. 120].

Таким чином, проаналізувавши позиції вчених щодо поняття «процесуальний строк», слід зазначити, що вони є однотипними і характерними для всіх галузей права [4, с. 134].

Строки, що визначаються законом своєю чергою поділяються на точно визначені та неуточнені. За спеціалізацією їх ще поділяють на загальні і спеціальні. За способом встановлення вони поділяються на законні та судові. Залежно від суб'єктів, яким вони адресовані, дослідники поділяють їх на три групи: а) процесуальні строки, які стосуються всіх суб'єктів на різних стадіях судового процесу; б) процесуальні строки, які встановлюються для певних дій учасників процесу; в) процесуальні строки, які стосуються інших учасників процесу [4, с. 134].

За функціями процесуальні строки класифікуються так: а) загальні процесуальні строки (такі, які встановлюються судом для всіх учасників судового процесу в межах процесуальної форми судових процесів); б) точні – абсолютно визначені – строки, встановлені законом (такі, що встановлюються законом у числовому вимірі з метою контролюючих функцій); в) неуточнені – відносно визначені – строки (такі, що не обумовлені в процесуальних нормах, але впливають на динаміку процесуальних дій і є їх часовим відображенням); г) індивідуальні процесуальні строки (такі, що визначають загальний обсяг усіх процесуальних дій суду і кожного учасника судового процесу від початку до закінчення судової справи); д) інстанційні процесуальні строки (такі, що пов'язані з переходом судового процесу від однієї стадії до іншої) [5, с. 64].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що законодавство з даних питань не є досконалим і потребує удосконалення. Адміністративні суди, в свою чергу, зобов'язані вживати заходів щодо дотримання розумних строків розгляду справи і завершувати справи у розумний строк.

Література:

1. Джафарова, М. В. Функціональне призначення процесуальних строків в адміністративному судочинстві України / Джафарова М. В. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 169–175. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.24>.

2. Грошевий Ю.М. Проблеми спеціалізації процесуальних процедур. Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25–26 січня 2007 р.). Харків : Нац. юрид. академ. України, 2007. С. 26–30.

3. Аракелян М.М. Види строків в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. С. 118–123.

4. Малихіна В. Додержання процесуальних строків адміністративного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 10/2020. С. 133–137.

5. Адміністративне судочинство : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломось. Київ : Істина, 2009. 256 с.

НЕКОМЕРЦІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Самойленко В. В.

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Припутень Д. С.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Зміни, що відбуваються в матеріальних адміністративних правовідносинах, спричиняють зміну адміністративно-процесуальних правовідносин. У цій статті ми спробуємо розглянути особливості адміністративно-процесуального становища таких суб'єктів адміністративного процесу, як некомерційні організації.

Як справедливо зазначали Є. Б. Лупарєв, М. Б. Добробаба, Т. В. Мокіна, специфіка суб'єктивного складу суспільних відносин значною мірою визначається державною політикою, орієнтованою більшою чи меншою мірою на концентрацію чи децентрацію влади[1].

З одного боку, процес централізації державних повноважень відбувається в руках федерального центру, з іншого боку, низка повноважень делегована органам місцевого самоврядування та державним і неурядовим організаціям, які є державними органами. У зв'язку з цим

такі організації стають обов'язковими органами публічного права. До цих авторів належать обов'язкові суб'єкти всіх без винятку суспільних відносин: державні органи, органи місцевого самоврядування, організації та особи, яким законом надано певні державні чи муніципальні повноваження. У цьому випадку варто зазначити, що адміністративно-процесуальні правовідносини будуть належати широкій громадськості. При цьому одним із обов'язкових суб'єктів таких правовідносин будуть неприбуткові організації типу організацій, які мають за законом певні державні повноваження.

На нашу думку, до суб'єктів адміністративного судочинства можуть бути віднесені особи, які наділені належними процесуальними правами та обов'язками відповідно до стандартів адміністративного судочинства. Слід зазначити, що в теорії доброго процесу прийнято поділяти суб'єктів доброго процесу на індивідуальних та колективних [2].

Як впливає із поданої класифікації, місце в ній не визначено для неприбуткових організацій, а суб'єктами адміністративного процесу виділяються громадські об'єднання. На нашу думку, корисно виділити цілу групу неприбуткових організацій, а не лише громадські об'єднання. Процесуальне становище суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин, як правильно стверджує О.В. Муза, є похідним із загального адміністративно-правового статусу та забезпечує реалізацію процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків у разі створення, зміни чи припинення адміністративно-процесуальні правовідносини.

Як зазначалося, неприбуткові організації почали набувати громадянських функцій, які можуть здійснюватися у формі влади. Таким чином, неприбуткові організації стали учасниками адміністративно-процесуальних та адміністративно-правових відносин уже не як підлеглі, а навпаки, як власники суб'єктів [3].

Які особливості адміністративно-процесуального становища неприбуткових організацій можна назвати?

По-перше, як зазначалося, неприбуткові організації в адміністративно-процесуальних правовідносинах виступають як колективні органи, виконують ряд публічних функцій держави та здійснюють діяльність, яка може бути владною щодо інших учасників адміністративно-процесуальних правовідносин. При цьому неприбуткові організації вступають у процесуальні відносини самі, а також через своїх посадових осіб або спеціально створені органи.

По-друге, адміністративно-процесуальне становище неприбуткових організацій визначається численними адміністративно-процесуальними нормами, що містяться в законах і підзаконних актах, а в деяких випадках і в так званих «корпоративних» актах [4].

По-третє, наявність повноважень у деяких неприбуткових організаціях призводить до того, що вони стають компетентними органами в адміністративно-судовому судочинстві, провадженні в адміністративних справах, адміністративно-дисциплінарному провадженні.

Слід зупинитися на особливостях адміністративно-процесуальної правосуб'єктності неприбуткових організацій. О. В. Муза зазначає, що перевагою процесуально-правової суб'єктності в адміністративному процесі є суворе юридичне закріплення процесуальних прав учасників адміністративно-процесуальних відносин та можливостей їх реалізації. Обсяг прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин залежить також від законодавчого врегулювання їх правового статусу, з огляду на характер окремих видів адміністративно-процесуальних правовідносин [5].

Отже, можна констатувати, що виконання державних функцій деякими неприбутковими організаціями може бути забезпечено адміністративно-процесуальними формами. Тому це буде результатом опосередкованого залучення неприбуткових організацій у сферу державного управління, що призводить до нового типу адміністративно-процесуальних правовідносин.

Література:

1. Андруневич О.М. Суб'єкти адміністративного судочинства України : дис. кандидата юрид. наук : 12.00.15. Львів, 2016. 231 с.
2. Бевзенко В.О. Особливості реалізації адміністративного процесуального статусу суб'єктів владних повноважень в адміністративному процесі України. *Право України*. 2018. № 4. С. 116–120.
3. Бевзенко В.М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень: правові засади, підстави та форми : монографія. Київ : Прецедент, 2016. 475 с
4. Діткевич І.І. Реалізація адміністративної процесуальної правосуб'єктності. *Вісник ХНУВС*. 2017. № 4 (51). Ч. 2. С. 19–21.
5. Куйбіда Р. Адміністративне судочинство : ключові проблеми і напрями їх подолання. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2018. № 4. С. 51–54.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Самойленко В. В.

*студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Ільков В. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Особливе місце в системі конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина займає судовий контроль державного управління [1, с. 47]. Результатом багаторічної «творчої» роботи колективу суддів, адвокатів, юристів, які входили до складу Кабінету Міністрів України при розробці проекту першого КоАП України, став остаточним законопроектом, який було поданий народними депутатами України до Верховної Ради, внаслідок чого 6 липня 2005 р. він був прийнятий як Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Основним завданням адміністративного судочинства є забезпечення дотримання верховенства права у відносинах органів державної влади та місцевого самоврядування з людиною та громадянином з урахуванням міжнародних зобов'язань України та практики Європейського суду з прав людини.

Роль адміністративного судочинства полягає у захисті прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері суспільних відносин від порушень органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, іншими суб'єктами їх реалізації функції управління за законом, зокрема здійснення делегованих повноважень шляхом справедливої, неупередженої та своєчасної розгляду адміністративних справ (ст. 1 ч. 2 КПК України) [2].

Аналіз цього стандарту дає можливість вважати, що до адміністративної процедури віднесено:

- 1) визнання прав, свобод і законних інтересів фізичних або юридичних осіб відповідно до закону;
- 2) встановлення відповідно до законодавства відповідальності та її меж учасників (сторін) адміністративного процесу;
- 3) відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних або юридичних осіб;

4) визнання на основі чинного законодавства рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових осіб порушенням законних прав, свобод та інтересів фізичних чи юридичних осіб [1].

Захист прав, свобод та інтересів зумовлений тим, що учасники суспільних відносин загалом мають нерівні можливості. З одного боку, у цих правовідносинах є суб'єкт владних повноважень – державний орган або його посадова чи інша особа під час виконання функцій управління державою. Це означає, що, з одного боку, це фактично держава, а з іншого – фізична чи юридична особа, права якої порушені чи обмежені певним суб'єктом владних повноважень.

Рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів можуть бути оскаржені до адміністративного суду, якщо Конституцією або законами України не встановлено інший порядок таких рішень, дій чи бездіяльності (ст. 2 ч. 2 КАС України).

У зв'язку з цим адміністративний суд зобов'язаний активно сприяти фізичним та юридичним особам у захисті їх прав, свобод та інтересів, що знайшло відображення зокрема у реалізації ч. 3 та 5 ст. 71 КАС України. Водночас слід зазначити, що це не означає, що суд в адміністративному судочинстві виступає захисником фізичних чи юридичних осіб і таким чином є упередженим щодо суб'єкта владних повноважень, який обмежує його права. Учасники адміністративного судочинства наділені однаковими процесуальними правами та обов'язками, суд також сприяє як позивачу, так і відповідачеві у забезпеченні можливості виконувати свої обов'язки, передбачені законом, у разі виникнення ускладнень у їх виконанні. Наприклад, згідно з ч. 3 ст. 71 КАС України суд сприяє виконанню обов'язку доказування та витребує необхідні докази, якщо особа, яка бере участь у справі (склад осіб, які беруть участь у справі за ст. 47 КАС України), не може їх надати судові причини доказів [3].

Отже, завданням адміністративного судочинства є певний результат, для досягнення якого ведеться адміністративне судочинство. Основним завданням адміністративного судочинства є заохочення прав і законних інтересів осіб, а також захист порушених прав і законних інтересів осіб у сфері публічно-правових відносин. Адміністративне судочинство виникло у зв'язку з необхідністю захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері суспільних відносин від порушення їх органами державної влади та самоврядування, їх посадовими та іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі делегованих функцій.

Література:

1. Ковалів М. В. Адміністративне судочинство : навч. посібн. ЛьвДУВС., Львів, 2014. 596 с.

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 № 2747-IV (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2020 Ст. 446.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402- VIII. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 2, ст. 5.

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Тарасенко С. Г.

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Припутень Д. С.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

В Україні регулярно відбуваються зміни у сфері судочинства. Відповідні зміни торкнулися й проблематики визначення ролі джерел адміністративного-процесуального права, їх класифікації та особливостей. Двигунами змін стали такі події як глобалізація, інтернаціоналізація права, уніфікація чинного законодавства із законодавством ЄС.

Зазначене призвело до того, що раніше, під джерелами права в адміністративному судочинстві розуміли сукупність нормативно-правового матеріалу, який регулює діяльність адміністративних судів. В широкому сенсі, джерела права ототожнювалися з нормативно-правовими актами, звужуючи сенс «джерел права» до джерел законодавства. З моменту вступу України до Ради Європи, такий підхід втратив свій сенс. На сьогодні, перелік джерел адміністративного судочинства поповнився міжнародними договорами, а також судовою практикою, яка раніше й зовсім не визнавалася джерелом права. З внесенням відповідних змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та прийняттям нової редакції КАС України, судова практика, судовий прецедент та судові рішення стали повноцінними джерелами права в рамках адміністративного судочинства [1, с. 358].

Наразі серед процесуалістів все дедалі частіше постає питання щодо систематизації джерел адміністративного судочинства, а також щодо дефініції «джерел адміністративного судочинства». Серед представників радянських шкіл права сформувалася така точка зору: джерела адміністративного судочинства – правові форми закріплення адміністративних процесуальних норм, які покликані регулювати суспільні відносини, що виникають з приводу розпорядчої діяльності державних органів. Це трактування серед процесуалістів дістало назву нормативістський підхід. Тобто, суб'єкти владних повноважень здійснюють певну розпорядчу діяльність на підставі чинного законодавства, результати діяльності останніх у сукупності й становлять систему джерел адміністративного судочинства.

У науковій літературі зустрічаються різні підходи до розуміння поняття та сутності джерел адміністративного-процесуального права [3, с. 183]:

- 1) як форми виразу права у його формальному розумінні;
- 2) як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених конституційних, законодавчих, підзаконних та локальних нормативно-правових актів, що є зовнішньою волею народу і політики держави;
- 3) як те, чим керується практика у вирішенні юридичних справ або як способи закріплення та існування норм права;
- 4) як сукупність усіх форм юридичного закріплення та організаційного забезпечення інформації про загальнообов'язкові правила поведінки (юридичні норми у сукупності їх взаємозв'язків (генетичних, структурних і функціональних), через які об'єктивуються нормативні приписи галузі права, нормативні складові національної або регіональної правової системи чи міжнародного правопорядку. Зазначимо, що цей підхід є більш ґрунтовним, адже враховуються особливості правової категорії «джерела адміністративного судочинства».

Аналізуючи точку зору представників радянських шкіл, можна дійти висновку, що до системи джерел адміністративного судочинства в такому аспекті відносили: Конституцію, закони і постанови Верховної Ради Союзу РСР, союзних і автономних республік, укази і постанови Президій Верховних Рад, спільні постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР, накази та інструкції міністерств і відомств, рішення і розпорядження місцевих рад і їх виконавчих органів [2, с. 144]. На практиці, розвиток наукових доробок стосовно джерельної бази адміністративного судочинства зводився до правотворчої діяльності. На підставі цього, більшість наукових праць були побудовані таким чином, що визнавали єдиним джерелом адміністративного права – узгоджену систему нормативно-правових актів.

Зауважимо, що в адміністративному судочинстві сформувалися й інші концепції щодо розуміння поняття «джерела адміністративного судочинства». Згодом, подібне трактування дістало неабияку підтримку серед іменитих процесуалістів. В рамках цього підходу, джерельна база адміністративного судочинства складалася з таких аспектів [2, с. 145]:

1. Право законодавця, тобто сукупність нормативних актів, які складаються з чітко визначених правових приписів.

2. Звичаєве право, яке сформувалося під впливом суспільної поведінки. Окремі положення звичаєвого права набули загальнообов'язкового значення, їх дотримання контролюється органами державної влади.

Незважаючи на те, що запропонована концепція повністю відрізняється від нормативістського підходу, прихильники концепції не виключають, що основним джерелом права в адміністративному судочинстві є система законодавства. Тобто, нормативістський підхід все ж таки став основою формування подальших наукових обґрунтувань з приводу джерельної бази адміністративного судочинства.

Джерелом права в адміністративному-процесуальному праві в об'єктивному розумінні є саме суспільство, а також культурний, соціальний розвиток; сукупність певних умов, які обумовлюють виникнення та затвердження норм прав. Щодо, ідеологічного підходу, то джерело права ототожнюється із правосвідомістю громадян, яка пов'язана з природним правом, менталітетом та рівнем правової культури. Зазначені правові явища вважаються специфічним джерелом права, адже сформувалися на ідейному рівні та охоплюють певні погляди, теорії та ідеї, що характеризують ставлення людини до права та правових феноменів, що діють у суспільстві.

Необхідність вивчення змісту системи джерел права в адміністративному судочинстві також посилюється й тим, що [4, с. 28]:

– по-перше, євроінтеграційні процеси в правовій системі України визначили міри змін і наближення однієї із складових правової системи – системи джерел права в адміністративному судочинстві;

– по-друге, Україна визнала ратифіковані Верховною Радою міжнародні договори частиною національного законодавства. У зв'язку з цим, частина міжнародних договорів стала використовуватися в якості джерела адміністративного судочинства;

– по-третє, поширилася дія прецедентів, а саме рішень ЄСПЛ, Конституційного Суду України. Окрім того, з внесенням змін до КАС України та прийняттям нової редакції КАС України, змінилося ставлення до судового прецеденту як джерела права, його юридичне значення стало більш вагомим. Рішення ВС стали враховуватися при формулюванні тих чи інших правових позицій.

Отже, в контексті зазначеного, аналіз правової природи, сутності та системи джерел адміністративного-процесуального права є важливим для здійснення правосуддя судовою гілкою влади при вирішенні публічно-правових спорів, в яких стороною виступає суб'єкт владних повноважень та особа, чії права та законні інтереси були порушені. Незважаючи на утвердження в юриспруденції підходів, що під системою джерел права адміністративного-процесуального права є сукупність нормативно-правових актів, слід зазначити, що євроінтеграційні процеси призвели до виокремлення нових ідей щодо системи джерел права, це твердження стосується джерел права в рамках адміністративного судочинства.

Література:

1. Бедрій М.М. Правовий звичай у сучасній правовій системі України. *Юридичні науки*. 2017. Випуск 7 (47). С. 357–363.
2. Джафарова М. Загальна характеристика заходів процесуального примусу, які застосовуються в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 143–147.
3. Ільков В. В. Властивості джерел права в адміністративному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 182–184.
4. Сеньків О.І. Сутність та поняття адміністративного судочинства в рамках сучасної парадигми адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 38 (2). С. 27–31.

СЕКЦІЯ 5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ КООРДИНАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Барбарош Л. М.

*аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права
та кримінології*

*Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Враховуючи той факт, що населення Україні довіряють і використовують правові механізми доступу до правосуддя, протидії та запобігання домашній злочинності ми вважаємо, що прокуратура як суб'єкт запобігання домашньої злочинності може ефективно реалізувати конституційні функції захисту прав і свобод людини на підставі найкращих стандартів професійної компетентності, етики та доброчесності.

Вищенаведене доводить, що прокурори всіх рівнів сьогодні забезпечують дотримання прав та інтересів потерпілих, свідків, а також фундаментальних прав підозрюваних і обвинувачених, інших учасників процесу згідно з високими стандартами захисту прав людини. Водночас прокуратура, керуючись принципами верховенства права, забезпечує дотримання конституційних прав і свобод людини, координує формування кримінально-правової політики та діяльність органів правопорядку з метою запобігання злочинності взагалі, і домашній в тому числі.

У своїй діяльності прокурор керується затвердженими стандартами, які відповідають найвищим міжнародним вимогам і практиці Європейського суду з прав людини. Реалізуючи конституційні функції, прокурор самостійно приймає рішення, виконує лише ті вказівки прокурора вищого рівня, які надані йому із дотриманням вимог закону.

Координаційна діяльність прокуратури як суб'єкта запобігання домашній злочинності полягає саме у співпраці прокуратури з Національною поліцією України і знаходить своє практичне втілення у конкретних формах спільної діяльності. Більше того, як зазначає у власному дослідження «Теоретико-методологічні та практичні засади

кримінологічної діяльності органів прокуратури України» О.С. Ішук, обрання конкретної форми координації необхідно виходити з основних показників, одержаних у результаті аналізу статистичних даних про стан, структуру, динаміку злочинності [1, с. 34].

Поділяючи такий підхід вченого ми звертаємо увагу на Наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 року № 489, яким закріплена Стратегія розвитку прокуратури на 2021–2023 роки. Так, в розділі 2.2. «Ефективна координація діяльності у сфері протидії злочинності та функціонування системи кримінальної юстиції загалом» передбачено, що координування розробки та впровадження кримінально-правової політики задля злагодженої роботи органів прокуратури та відповідних органів правопорядку передбачає забезпечення сучасних підходів до протидії злочинності [2].

Водночас, такий підхід координується із Положенням «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції», яке затверджене наказом Генеральної прокуратури України від 16 січня 2013 року № 1/1 гн, у якому визначені наступні координаційні завдання для органів прокуратури:

- 1) визначення основних напрямів запобігання і протидії злочинності та корупції на основі аналізу їх структури, динаміки та прогнозування тенденцій розвитку цих негативних явищ;
- 2) розробка, узгодження і виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття, припинення та запобігання злочинних і корупційних проявів, усунення причин та умов, що їм сприяли;
- 3) підготовка пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованих на підвищення ефективності правоохоронної діяльності, запобігання злочинності та корупції [3, с. 34].

При цьому слушною є позиція М. Й. Курочки та П. М. Каркача, як вважають, що за декілька років здійснення прокуратурою координації дій у запобіганні злочинності взагалі набуто значного досвіду, напрацьовано різні її форми, які допомагають об'єднати зусилля правоохоронних органів [4, с. 305].

Зокрема, І.В. Щербина досліджуючи прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні пропонує різні форми координаційної діяльності правоохоронних органів, а саме: 1) проведення координаційних та міжвідомчих нарад перших керівників правоохоронних органів або виконуючих їх обов'язки; 2) спільні засідання колегій цих органів; прийняття узгоджених рішень щодо забезпечення реалізації державних і регіональних програм боротьби зі злочинністю та корупцією; 3) обмін інформацією з питань боротьби зі злочинністю тощо [5, с. 284].

Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що під «координаційною діяльністю, що здійснюють прокурори всіх рівнів у сфері запобігання домашньої злочинності – це діяльність яка спрямована на узгодження та погодження заходів запобігання вчинення кривдником в сім'ї кримінального правопорушення, надання всебічної допомоги жертві такої злочинності, а також притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності кривдника (кривдницю).

На жаль, в ході проведеного дослідження нами не встановлено законодавчого закріплення саме такої діяльності. Хоча вона має під собою як наукове так і практичне обґрунтування. Тому, ми підтримуємо позицію професора І.Г. Богатирьова який пропонує систематично удосконалювати напрямки діяльності правоохоронних органів, органів самоврядування, розробка потужних наукових, науково – методичних видань з питань запобігання домашній злочинності [6, с. 8–9]. А також закріплення на законодавчому рівні в частині координації діяльності інших суб'єктів запобігання вчинення кривдником (кривдницю) кримінального правопорушення в сім'ї.

Література:

1. Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків : Нац. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 399 с.
2. Наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 року № 489,
3. Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції: наказ Генеральної прокуратури України від 16.01.2013 р. № 1/Ігн. URL: www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&t=fsfile&_c...file.
4. Курочка М. Й., Каркач П. М. Прокурорський нагляд в Україні: підручник / за ред. проф. Е. О. Дідоренка. Луганськ, 2004. 424 с.
5. Щербина І. В. Прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту*. 2015. Вип. 3–2. Т. 3. С. 281–285.
6. Богатирьов І.Г. Насильство в сім'ї – найнебезпечніша форма домашньої злочинності. *Домашнє насильство: проблемні питання в умовах COVID-19* : матеріали круглого столу (м. Рівне, 12 жовтня 2021 року). Міжнародний економіко – гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021, 76 с. С. 8–9.

ІНСТИТУЦІАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇЇ ІЗ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Гуманізм як один з основних принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань та реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему стає важливою складовою демократичних змін у суспільстві, що орієнтується на цивілізовані міжнародні стандарти поводження з ув'язненими і засудженими.

На даний час реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему є одним з пріоритетів діяльності Міністерства юстиції України, оскільки таке реформування передбачено Концепцією реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р та іншими стратегічними та програмними документами [1]. На жаль, маємо констатувати, що реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему не повною мірою відповідають сучасним потребам теорії та практики.

Як вбачається, однією з термінологічних та теоретичних проблем реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему є оперування на рівні законодавства як терміном «кримінально-виконавча система», так і «пенітенціарна система», а процесу їх трансформації та сутнісних відмінностей приділено недостатньо уваги в кримінально-виконавчій науці [2, с. 167].

Проведений науковою школою «Інтелект» аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про відсутність як серед вітчизняних науковців, так і серед іноземних фахівців єдиного, уніфікованого тлумачення дефініції «пенітенціарна система».

Відповідно до змісту терміна «пенітенціарний» (фр. penitentiare, від лат. roenitentarius – покаяний; виправданий; виконання покарання у виді позбавлення волі ґрунтується на принципах одиночного ув'язнення

засуджених у камерах і його виправлення при мінімальному впливі зовнішніх сил (персоналу УВП, інших учасників кримінально-виконавчої діяльності) віддається «у руки» засудженого, тобто процес відбування призначеного судом покарання є виключною волею особи, щодо якої воно застосоване.

Зауважимо, що вітчизняний вчений Г. О. Радов запропонував наступне визначення пенітенціарної системи – як цілісного, функціонально-інтегрального утворення повноважних суб'єктів державного управління, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та їх узгоджених дій щодо забезпечення ресоціалізації засуджених [3, с. 11].

Інший дослідник Д.В. Ягунов визначає пенітенціарну систему як сукупність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських інституцій, об'єднаних на інтегрально-функціональних засадах навколо центрального органу пенітенціарного управління, на який покладено обов'язки з вироблення та реалізації єдиної політики у сфері виконання кримінальних покарань, де всі органи й інституції взаємодіють у напрямі забезпечення суспільства шляхом ресоціалізації осіб, які відбувають або відбули кримінальні покарання [4, с. 3–7].

Вітчизняний вчений О.Б. Пташинський зазначив, що пенітенціарна система – це сукупність взаємопов'язаних державних установ та органів виконання покарань, створених з метою виправлення і перевиховання засуджених, які здійснюють єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань у відповідності з чинним законодавством [5, с. 45].

Натомість як зауважує вітчизняний вчений Є.М. Бодюл поняття «пенітенціарна система» може бути використане як у науковому, так і в загальноживаному значенні, оскільки позначає всю сукупність суб'єктів виконання кримінальних покарань, організаційно-правових, соціальних і громадських інститутів, що беруть участь у забезпеченні виправлення і ресоціалізації засуджених [6, с. 34].

Щодо зарубіжних вчених, зокрема С. М. Оганесян вважає, що пенітенціарна система містить у собі всі органи й установи держави, які виконують усі види кримінального покарання, організаційно-правові, соціальні та громадські інститути, що забезпечують виправлення засуджених [7, с. 11].

Вважаємо, що суб'єктами пенітенціарної системи виступають: з одного боку, державні органи й установи виконання покарань; підприємства, установи та організації, де працюють засуджені, а з іншого (і це є особливістю цієї системи) – сама особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і стає таким суб'єктом з моменту набрання вироком законної сили щодо її засудження та покарання.

З огляду на викладене вбачається, що пенітенціарна система України – це юридична особа, яка має власне майно, банківські рахунки в національній та іноземній валюті, печатку і штамп, емблему й іншу атрибутику, централізовані фонди та резерви. Пенітенціарна установа набуває майнові і немайнові права, несе обов'язки, може виступати позивачем і відповідачем у суді.

Література:

1. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80> (дата звернення 21 жовтня 2021 року).

2. Свірець В.В. До питання про інституціональне реформування пенітенціарної системи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 5. С. 167–174.

3. Радов Г. О. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 2. С. 11–52.

4. Ягунов Д. Пенітенціарна реформа: деякі аналітичні нотатки та рекомендації. URL: <http://www.yagunov.in.ua/?p=527> (дата звернення 16 12 2021 року)

5. Пташинський О. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2001. 185 с.

6. Бодюл Є. М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 235 с.

7. Оганесян С. Пенитенциарная система государства (историко-теоретический и правовой анализ) : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений». Санкт-Петербург, 2005. 554 с.

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ САНКЦІЙ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ,
ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ОХОРОНУ
ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ**

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Важливим елементом забезпечення ефективної кримінально-правової охорони представників влади від злочинів і кримінальних проступків є якісні кримінально-правові норми. Саме вони забезпечують належну реалізацію кримінальної відповідальності, під якою розуміють таку її стадію, яка має місце з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду та пов'язана з особою засудженого [1, с. 169].

Ефективна реалізація кримінальної відповідальності за посягання на представників влади неможлива без науково обґрунтованих санкцій. Водночас аналіз санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади, а також їх порівняння із санкціями однорідних та суміжних кримінально-правових заборон дає підстави стверджувати про відсутність системності у встановленні видів та розмірів покарань за відповідні кримінальні правопорушення. Наприклад, заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження прокурору чи поліцейському у зв'язку з виконанням цими працівниками службових обов'язків за ч. 2 ст. 345 КК України карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, а заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження загальному потерпілому з метою його залякування, відповідно до ч. 2 ст. 122 КК України, карається позбавленням волі від трьох до п'яти років. Відтак, про посилений кримінально-правовий захист цих представників державної влади у цьому випадку не може бути й мови. Навпаки, має місце суттєве її послаблення за рахунок мінімальної межі покарання у вигляді позбавлення волі. Таких прикладів можна навести багато.

Варто зазначити, що на проблему караності за ці кримінальні правопорушення неодноразово звертали увагу вчені. Має рацію І. І. Давидович у тому, що санкція ч. 4 ст. 345 КК України майже співрозмірна з покаранням, яке передбачене за вчинення так званого «простого» умисного вбивства. Але хіба можна говорити про однакову

супільну небезпечність злочинів, один із яких пов'язаний з умисним позбавленням життя людини, а інший полягає тільки у погрозах різного роду (в тому числі, і погрозі знищення чи пошкодження майна) щодо працівника правоохоронного органу або щодо його близьких родичів, навіть висловлених членами організованої групи? Тим більше, що такі погрози, відповідно до тенденцій правозастосовної практики, можуть бути позбавлені ознаки реальності. Крім того, у загальній нормі, яка встановлює відповідальність за погрозу вбивством, вчинену членом організованої групи (ч. 2 ст. 129), санкція передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років [2, с. 163].

М. К. Дімітров слушно зазначає, що дослідження караності погроз у КК України доводить лише те, що концепція караності потребує ретельної розробки, оскільки визначені у кримінальному законі санкції однозначно заперечують системність кримінально-правових приписів. Звичайно, констатація такого факту передбачала б необхідність пропозицій в цій частині у межах даного дослідження. Однак, вкотре видається доцільним наголосити, що кримінальний закон України в частині караності погроз потребує не точкового «латання», а кардинально нових підходів [3, с. 175].

Такий стан речей абсолютно не відповідає задекларованій у КК України концепції підвищеного кримінально-правового захисту правоохоронців. У зв'язку з цим не можна не погодитися з В. І. Осадчим, який зауважує, що за посягання на діяльність працівників правоохоронних, судових органів, захисника чи представника особи КК слід передбачити однакові види і розміри покарання, причому суворіші, ніж за аналогічні посягання, вчинені щодо інших осіб [3, с. 276].

Дійсно, проблема караності кримінально-протиправних посягань проти представників влади не може бути розв'язана шляхом точкового «латання» санкцій окремих кримінально-правових норм. Необхідні кардинальні зміни, що полягатимуть у розробці нових концептуальних підходів до формування теорії караності злочинів та кримінальних проступків в цілому, та кримінальних правопорушень проти представників влади зокрема. В якості прикладу варто навести той факт, що санкції окремих кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів кримінальних правопорушень навіть не можуть бути належним чином сконструйовані з огляду на конструкції окремих кримінально-правових заборон. Так, за ч. 4 ст. 345 КК України повинні каратися позбавленням волі на строк від семи до чотирнадцяти років і погрози працівнику правоохоронного органу, і умисне заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень, учинені в складі організованої групи. Сім років позбавлення волі за погрози правоохоронцю членом організованої групи видається занадто суворим покаранням. І взагалі, яким чином можна

диференціювати відповідальність за посягання на правоохоронців з урахуванням кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих обставин, якщо в ст. 345 КК України встановлено відповідальність за різні за ступенем суспільної небезпеки діяння: від погрози насильством до тяжких тілесних ушкоджень. Видається, що в такій формі, в якій існує на сьогодні ст. 345 КК України цього зробити неможливо. У зв'язку з цим імпонує підхід розробників проекту нового КК України. Вони пропонують диференціювати обставини, що можуть підвищувати тяжкість кримінального правопорушення на два види: 1) ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочину на два ступеня (ст. 2.2.4 проекту); 2) ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочину на один ступінь (ст. 2.2.5 проекту). Такі ознаки закріплені не лише в Загальній, але і в Особливій частині проекту [5].

Видається, що лише за такого підходу можна конструюванні санкції адекватні характеру та ступеню суспільної небезпеки кримінально-протиправних діянь в цілому та посягань на представників влади зокрема.

Література:

1. Вознюк А. А., Дудоров О. О. Стадії кримінальної відповідальності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 2, ч. 2. С. 164–172, 164–165.
2. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.
3. Дімітров М.К. Погроза за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. 2020. 244 с.
4. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 469 с.
5. Текст проекту нового Кримінального кодексу України (станом на 24.11.2021 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/11/25/kontrolnyj-proekt-kk-24-11-2021.pdf>.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ВІДНОСИН ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Васюк А. Ю.

помічник судді

Чернівецького апеляційного суду

м. Чернівці, Україна

Характерною рисою дослідження виконання судових рішень щодо засуджених в Україні є визначення їх історіографії виникнення та розвитку. Для даної мети ми проаналізували наукові праці у яких, дослідники порушували, вивчали та вирішували окремі аспекти виконання судових рішень щодо засуджених в Україні та зарубіжних країнах.

На жаль, за нашим дослідженням окремі раціональні напрямки вдосконалення чинного законодавства або практики їх застосування щодо предмету дослідження так і не знайшли свого вирішення Міністерством юстиції України.

Більше того, у вивчених нами наукових працях взагалі, недостатньо приділено уваги вивченню судової практики Європейського суду з прав людини щодо не належного виконання в органах пробації та установах виконання покарань виконання судових рішень щодо засуджених, а це в свою чергу дає підстави говорити про загальне бачення щодо проблем, які характеризують відповідну практику звернення засуджених за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини..

Отож, проведений нами аналіз стану наукових розвідок виконання судових рішень щодо засуджених в Україні а також вивчення нормативно-правових джерел з означеної проблематики, дають підстави стверджувати, що дана тема дослідження є нагальним питанням сьогодення та носить теоретично-прикладний характер, а тому потребує активізації науковців у цьому напрямі.

Крім того, аналіз сучасного вітчизняного стану наукових досліджень виконання судових рішень щодо засуджених в Україні, надав можливість дійти висновку, що сучасна кримінально-виконавча наука перебуває в такому становищі, коли потреба в розробленні дієвої теоретичної концепції виконання судових рішень щодо засуджених в Україні стає дедалі гострішою, але й неминучою, якщо вона в котре бере на себе сміливість визначити шляхи свого розвитку та претендує на роль ефективного регулятора кримінально-виконавчих відносин в місцях несвободи та органах пробації.

Оскільки аналіз джерельної бази дослідження засвідчив вірність висуненої нами гіпотез про те, що виконання судових рішень щодо

засуджених в Україні потребує окремого наукового пошуку, ми поставили за мету вирішити дане завдання, що й виступило додатковим аргументом під час вибору назви статті на всеукраїнську наукову конференцію.

Саме проведений нами аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів, що стосуються змісту виконання судових рішень щодо засуджених в Україні дав можливість виокремити п'ять історико-правових періодів формування кримінально-виконавчих виконання судових рішень щодо засуджених в Україні, а саме:

а) 1990–1995 рр. – період від проголошення Декларації про державний суверенітет і до прийняття Конституції України;

б) 1996–2002 рр. – з моменту прийняття Основного Закону нашої держави й до ухвалення кодексу у сфері виконання та відбування кримінальних покарань;

в) 2003–2005 рр. – період від прийняття Кримінально-виконавчого кодексу і до ухвалення Закону «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

г) 2005–2016 рр. – період від прийняття Закону «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; д) 2016р – по теперішній час.

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дем'янчук В. А.

доктор юридичних наук, професор,

ректор

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Риженко І. М.

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Розкриваючи зміст питання зародження пробації в Україні варто зазначити, що вітчизняні вчені однозначні в тому, що дослідження інституту пробації є актуальною і недостатньо дослідженою проблемою. Як зазначають Богатирьова О.І., Олефір Л.І. досліджуваний інститут діє

лише з 2015 року, а тому українських дослідників, наукові інтереси яких лежали б у площині пробації, небагато [1, с. 7].

Хоча, проведений нами аналіз наукової літератури показує, що за останні роки у вітчизняних фахових виданнях з'явилося багато цікавих публікацій щодо пробації в Україні. Зокрема, офіційно, пробація як вважають вітчизняні вчені Ю.Г. Севрук, Л.О. Петровська заявила про себе в Україні у травні 2002 року, коли делегація Державного департаменту України з питань виконання покарань повернулася з відрядження у Королівство Швеції і за його результатами подала до Кабінету Міністрів України пропозиції по створення в Україні служби пробації. Кабінетом Міністрів України 28 травня 2002 року було надано офіційне доручення Державному департаменту України з питань виконання покарань щодо узгодження пропозиції по створенню служби пробації в Україні [2, с. 13].

Після цього перші три законопроекти з цього питання були подані та зареєстровані у Верховній Раді України у 2008 році. Нажаль вони пролежали практично без руху чотири роки. У 2012 році міжвідомчою робочою групою при Міністерстві юстиції України був розроблений новий проект Закону України «Про пробацію». У січні 2013 року урядовий проект цього Закону був зареєстрований у Верховній Раді України. За поданням комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України у жовтні 2013 року проект закону України «Про пробацію» був прийнятий за основу Верховною Радою України.

У 2014 році законопроект було включено до порядку денного Верховної Ради України. 5 лютого 2015 року на першій сесії Верховної Ради України восьмого скликання було прийнято Закон України «Про пробацію». 27 лютого 2015 року після офіційного опублікування Закон набрав чинності, та вводиться в дію 27 серпня 2015 року.

При розробці Закону українськими правознавцями вивчався досвід різних країн світу, в першу чергу, таких як Швеція, Англія, Канада, США, Франція, Латвія, Молдова, Румунія, Грузія, а також рекомендації і методичні матеріали, що були підготовлені спільно з міжнародними експертами. Беззаперечно будь-який досвід є цікавим. Але якщо говорити про можливість запровадження вивченого досвіду, то, звичайно, у першу чергу цікавим є досвід країн пострадянського простору. Такий досвід є більш прийнятний і адаптивний у багатьох сферах суспільних життя, але в першу чергу зорієнтований на матеріальні ресурси (можливості) України.

Крім того, відносно нетривалий термін функціонування пробації у таких країнах дозволив вивчати досвід вирішення нормативних та організаційних питань максимально наближених до тих, що постають перед Україною сьогодні. Досвід більш розвинених з економічної точки

зору країн є цікавим як для отримання ідей та і для їх переформатування під наше суспільство і нашу державу.

Закон України «Про пробацію» є одним з так званих «євроінтеграційних» законів і при підготовці якого урахувалися рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res (2010)1 про пробацію.

Модель служби пробації, що пропонується в Україні, передбачає функціонування органу пробації у складі Міністерства юстиції України і її можна вважати новелою кримінального судочинства України. Концептуальним питанням Закону України «Про пробацію» в Україні є створення пробації шляхом реорганізації кримінально-виконавчої інспекції в уповноваженого органу пробації.

Це питання викликало найбільш запеклі дискусії при розробці законодавства про пробацію. У деяких країнах світу (Уельс, Австралія, Австрія, Фінляндія) служба пробації є самостійним органом. Обрана Україною модель служби пробації є найбільш оптимальним шляхом впровадження пробації у нинішніх економічних умовах. Крім того, кримінально-виконавча інспекція у межах діючого законодавства вже здійснює деякі функції аналогічні пробації у частині виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а також має певну матеріальну базу та штат працівників.

Прийняття Верховною Радою Закону «Про пробацію» у 2015 році поставило перед вітчизняною кримінально-виконавчою теорією і практикою численні завдання, вирішення яких буде залежати сам процес функціонування інституту пробації. Тому є потреба у розумінні соціально-правової характеристики пробації, знанні історії її виникнення та розвитку, зарубіжного досвіду та основних міжнародних стандартів у сфері пробаційної діяльності. Ключовою відмінністю сучасної пробації від кримінально-виконавчої інспекції є її соціальний складник, що включає себе: досудову доповідь, заходи соціальної реабілітації засуджених, визначення оцінки ризиків клієнтів пробації під час відбування покарання тощо.

Водночас можна виділити **загальні соціальні передумови виникнення інституту пробації** як однієї з альтернатив ув'язненню, такі як:

- низька ефективність позбавлення волі, яка виявилася у зростанні масштабів рецидивної злочинності, що зумовило пошук ефективніших засобів її протидії;
- невідповідність позбавлення волі соціальним очікуванням;
- антигуманний характер позбавлення волі – з її позбавленням каральний момент переважає над виховним, засуджений вилучається зі звичного середовища і позбавляється налагоджених соціальних зв'язків, які дають можливість ототожнювати себе з іншими членами суспільства;

– великі витрати на виконання покарань у виді позбавлення волі – утримання великої кількості громадян у виправних установах важким тягарем лягає на бюджет держави, стримує вирішення багатьох соціальних завдань, сприяє поширенню звичаїв і традицій кримінального середовища.

Література:

1. Богатирьова О.І., Олефір Л.І. Застосування пробації в Україні : навчальний посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2019, 208 с.
2. Пробація в Україні : наук. практ. посіб. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 120с.

ДОРОЖНЯ КАРТА МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕНІТЕНЦІАРНУ СИСТЕМУ

Дмитренко Н. А.

*доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри Херсонського юридичного факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Дорожня карта модернізації кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему України в умовах сьогодення відповідає Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р URL[1].

По-перше, керівництву Державної кримінально-виконавчої служби України пропонується створити плідну й конструктивну співпрацю з вітчизняним науковцями та нашими партнерами із зарубіжних пенітенціарних систем, що дозволить впровадити в діяльність органів і установ виконання покарань інноваційні здобутки як теоретичного, так і практичного спрямування. З цією метою варто відродити наукову експертну раду, яку в свій час очолював професор Богатирьов І.Г.

По-друге, слід не забувати, що успіх будь-яких реформ залежить від рівня їх сприйняття людьми, на яких покладається їх реалізація. А тому реформування пенітенціарної системи України потребує зміни професійної психології та подолання стереотипів у взаємовідносинах персоналу та засуджених. На наш погляд, це неможливо без докорінної

зміни системи підготовки й навчання пенітенціарного персоналу, а також підвищення рівня його мотивації з огляду на характер та обсяг роботи, з урахуванням рекомендацій Європейських пенітенціарних правил.

По-третє, поліпшення умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту передбачає, зокрема: розробку заходів із модернізації системи інженерно-технічних засобів охорони і нагляду за засудженими з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відеомоніторингу; створення автоматизованих інформаційних та телекомунікаційних систем Державної кримінально-виконавчої служби України; забезпечення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів сучасним медичним обладнанням, спеціальними санітарними автомобілями для транспортування хворих на туберкульоз тощо.

По-четверте, розробка проектів сучасної інфраструктури органів і установ виконання покарань. Безумовно, це складне завдання з огляду на те, що практично всі виправні колонії на території України будувалися в післявоєнні роки та передбачали групове проживання засуджених. При цьому нерідко під гуртожитки пристосовувалися приміщення іншого функціонального призначення, тому ставити завданням перебудову всіх установ за єдиним проектом нереально, насамперед виходячи з фінансових можливостей.

Важливою складовою такого досвіду є Білоцерківська виправна колонія (№ 35), на базі якої, як вже зазначалося, було розпочато українсько-швейцарський проект «установа-модель», у ході якого так звані казармені гуртожитки було реконструйовано за блочним типом.

На нашу думку, Білоцерківська виправна колонія має стати своєрідним полігоном для впровадження новітніх технологій у різних сферах пенітенціарної діяльності та в найближчій перспективі відповідати сучасним стандартам пенітенціарних закладів.

По-п'яте, не менш важливим у реформуванні пенітенціарної системи України є питання підвищення рівня організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими. Для його досягнення передбачається розроблення і впровадження науково обґрунтованих методик та програм психолого-педагогічного вивчення особистості засудженого і засобів корекції його поведінки, а також спеціалізованих методик та рекомендацій щодо форм і методів впливу на засуджених за допомогою програм диференційованого виховного впливу.

Важливе значення має удосконалення системи стимулювання засуджених до законослухняної поведінки та ресоціалізації шляхом запровадження поетапної зміни умов їх тримання, розроблення та впровадження системи критеріїв оцінки ступенів виправлення засуджених, налагодження дієвої взаємодії органів і установ виконання покарань із суб'єктами соціального патронажу осіб, звільнених із місць позбавлення волі.

По-шосте, варто більше уваги в системі реформування пенітенціарної системи України приділити модернізації підприємств установ виконання покарань, а також удосконалення системи професійної підготовки засуджених. Сьогодні викликає стурбованість критичний стан сфери виробничої діяльності підприємств установ виконання покарань, відсутність ефективної системи мотивації трудової діяльності засуджених, що не сприяє закріпленню у них трудових навичок як невід'ємної складової процесу ресоціалізації, а також відшкодуванню збитків, заподіяних кримінальними правопорушеннями (сьогодні загальна сума за виконавчими листами – сягає понад 500 млн грн.).

Крім того, відсутність пільгових умов діяльності підприємств та механізму їх оподаткування призвело до зростання загальної заборгованості, що не дозволяє спрямувати доходи від працевикористання засуджених на покращення умов їх тримання. Водночас, участь засуджених у суспільно корисній праці, як складова процесу їхньої ресоціалізації, передбачає запровадження дієвого механізму їх заохочення до трудової діяльності та оптимізації системи оплати праці. Йдеться насамперед про розв'язання на законодавчому рівні питань про надання працюючим засудженим так званих «трудова відпусток», призначення пенсій у період відбування покарання тощо.

І нарешті, соціальна переорієнтація кримінальної політики держави з наданням переваги покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі, передбачає вжиття заходів щодо створення правових та матеріально-технічних умов для реформування кримінально-виконавчої інспекції у службу пробачії.

Невід'ємною складовою цих заходів як зауважує професор І.Г. Богатирьов є розроблення і впровадження системи реабілітаційних та корекційних програм для осіб, до яких застосовані покарання, не пов'язані з позбавленням волі, та осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, а також волонтерських програм, заходів постпенітенціарної опіки та соціального патронажу осіб, звільнених із місць позбавлення волі [2, с. 88].

Література:

1. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80> (дата звернення 21 жовтня 2021 року).

2. Богатирьов І.Г. Стратегічні засади реформування Державної пенітенціарної служби України та їх науковий супровід. *Право і суспільство*. № 3. 2013. С. 87–88

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Колодчин Д. В.

*доцент кафедри управління безпеки, правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

З огляду на предмет дослідження варто наголосити, що з часу появи та фіксації у світі порушень прав засуджених у місцях несвободи з'явилася необхідність універсальних, єдиних стандартів для захисту їх прав. Згодом міжнародним співтовариством ця потреба була реалізована та втілена у низці міжнародно-правових документів, що закріпили загальні правила, рекомендації та принципи поведіння із засудженими у місцях несвободи. Водночас міжнародні стандарти встановили межу, за яку державі, при поводженні із засудженими, виходити заборонено.

Україна як член ООН, Ради Європи та ряду інших авторитетних міжнародних організацій керується закріпленим у її Основному Законі положенням – що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1]. Варто також зазначити, що ратифікація Україною ряду міжнародних документів надала можливість імплементувати міжнародні стандарти по захисту прав засуджених у національне законодавство, зокрема, у кримінально-виконавче.

Водночас, міжнародні стандарти діляться на норми обов'язкового права та норми «м'якого права». До перших відносяться міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою України та відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства й підлягають обов'язковому застосуванню у практичній діяльності. До норм «м'якого права» або ті, що не мають обов'язкового статусу, належать стандартні правила, керівні принципи, спостереження, дослідження впливових міжнародних організацій, що носять рекомендаційний характер, але за своєю природою є важливим для дотримання кожною державою [2, с. 3].

Тут варто підтримати позицію зарубіжного вченого В.О. Уткіна, який висловив припущення, що реалізація таких необов'язкових рекомендаційних положень міжнародних актів в кожній державі обумовлена її специфічними соціально-економічними, політичними, національними, географічними та іншими умовами [3, с. 89].

Разом з тим українська дослідниця Н.В. Рячих стверджує, що міжнародні стандарти поведінки із засудженими не дають визначення досліджуваному поняттю, залишаючи державі право за собою наповнювати його тим переліком правообмежень, які вона вважає за доцільним. Водночас міжнародні нормативно-правові акти встановлюють межі правообмежень, які складають та складатимуть поняття ізоляції засудженого [4, с. 178].

Між тим, зарубіжний вчений П.Г. Пономарьов пропонує власну класифікацію міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених за наступними критеріями: 1) за масштабом дії; 2) за спеціалізацією; 3) за ступенем обов'язковості для держав учасниць [5, с. 26].

Враховуючи той факт, що у науковій літературі існує більш широкий поділ міжнародних стандартів, який, крім універсальних, регіональних, передбачає: спеціальні міжнародні стандарти поведінки із засудженими до позбавлення волі; міжнародно-правові документи щодо застосування смертної кари; міжнародно-правові стандарти при покараннях та інших кримінально-правових заходах, не пов'язаних із позбавленням волі.

Зокрема, на думку вітчизняних вчених О.І. Богатирьової, А.Л. Колодчиної міжнародні стандарти у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи – це прийняті або схвалені відповідними міжнародними організаціями гарантії, принципи, правила, рекомендації і норми, що визначають порядок та умови їх застосування в місцях несвободи Міністерства юстиції України, і законодавчо закріплені у національному законодавстві [6, с. 164–165].

З огляду на вищевикладене робимо висновок, що найбільше за формою юридичного вираження серед міжнародних стандартів, які стосуються захисту прав засуджених у місцях несвободи є саме стандартні правила, конвенції та зводи принципів, які відносяться до універсальних і спеціальних міжнародних стандартів.

Серед проблем застосування міжнародних стандартів, які стосуються захисту прав засуджених у місцях несвободи варто виділити: невідповідність місць несвободи міжнародним стандартам виконання і відбування засудженими покарання, що в свою чергу найчастіше засуджені звертаються зі скаргами до Європейського суду з прав людини; порушення персоналом місць несвободи прав і законних інтересів засуджених, що створює передумови вчинення засудженими в місцях несвободи нового кримінального правопорушення; неоднозначне тлумачення адміністрацією місць несвободи міжнародних стандартів, які стосуються захисту прав засуджених, що викликає з боку громадських організацій зауваження про їх правильне застосування тощо.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
2. Сенджем Джеймс, Октіган Майкл Онлайн-курс для персоналу уповноважених органів з питань пробації. Білоцерківський центр ПКП ДКВС України, 2019. 208 с.
3. Уткін В. О. Міжнародні стандарти кримінально-виконавчої діяльності та стереотипи їх сприйняття. *Кримінальна юстиція: Russian Journal of Criminal Law*. 2016. № 2 (8). С. 89–96.
4. Рябих Н. В. Міжнародно-правові стандарти у галузі захисту прав осіб, засуджених до позбавлення волі. *Форум права*. 2016. № 2. С. 175–179. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_2_28.pdf
5. Пономарьов П. Г. Міжнародно-правові стандарти поводження з ув'язненими і національні варіанти їх реалізації : навч. посіб. Рязань, 1994. 112 с. С 26.
6. Колодчина А.Л., Богатирьова О.І. Прокуратура як суб'єкт реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи/ за заг. ред доктора юридичних наук, професора І.Г. Богатирьова. Київ : ВД «Даконр», 2021. 198 с. С 164–165.

КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ НАСИЛЬСТВА В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Михайлик О. Г.

*доктор юридичних наук, професор кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

З огляду на окреслену проблематику важливо зауважити, що в основу побудови наукового дослідження лягла авторська класифікація різновидів насильства в місцях несвободи в Україні (насильство до засуджених з боку засуджених; насильство до персоналу з боку засуджених; насильство персоналу до засуджених), що відображає самобутній методологічний підхід та є складовою частиною запропонованої системи (загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних) заходів запобігання насильству в місцях несвободи.

Крім того, з позиції зміни пріоритетів державної політики у сфері реформування ДКВС України, її подальшої демократизації, гуманізації та наближення до європейських стандартів варто виділити дві форми насильства в місцях несвободи: відкрита, та прихована (латентна), що доводить їх вплив на оперативну обстановку в місцях несвободи та рівень пенітенціарного насильства [1, с. 83].

У зв'язку з цим потребують удосконалення правова база, організаційно-управлінські та суто кримінологічні аспекти запобігання в місцях несвободи вчиненню насильницьких кримінальних правопорушень, як серед засуджених так і персоналу, що підтверджує висунуту нами авторську класифікацію різновидів насильства в місцях несвободи в Україні.

Більше того, насильство в місцях несвободи за останні десять років становить серйозну і складну проблему не тільки для Міністерства юстиції України, а й для національної безпеки суспільства. І хоча, проведена за останні п'ять років гуманізація кримінального законодавства в нашій країні показує, що менш небезпечна для суспільства частина осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, засуджується до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а в місця несвободи направляються особи, які вчинили переважно тяжкі й особливо тяжкі кримінальні правопорушення, рівень вчинення насильства у виправних колоніях середнього та максимального рівнів безпеки не зменшився.

Тому, саме ці два рівні безпеки середній та максимальний є найбільш актуальними для вивчення і прогнозування насильства серед засуджених в місцях несвободи. На жаль, концентрація в місцях несвободи саме такої категорії осіб, які вчинили переважно тяжкі й особливо тяжкі кримінальні правопорушення вимагає від персоналу ДКВС України більш професійно виконувати свої обов'язки, звертати увагу на неодноразово засуджених схильних до вчинення нового кримінального правопорушення, проводити заходи групового, індивідуально-профілактичного та віктимологічного характеру.

Варто також зазначити, що вчинення засудженими насильства в місцях несвободи ускладнюють сам процес виконання та відбування ними покарання, порушуються принципи невідворотності виконання і відбування покарань, законності, справедливості, не досягається мета покарання та кримінально-виконавчого законодавства.

Зазначені обставини надали змогу нам змодельовати ряд важливих характеристик насильства в місцях несвободи, а саме: 1) спрямованість на досягнення конкретних цілей, зокрема мети зниження рівня насильства в місцях несвободи до соціально толерантного; 2) необхідність координування взаємопов'язаних дій – наявність чіткого плану та системи запобіжного впливу (соціалізація засуджених) в місцях несвободи 3) обмеженість взаємодії у часі й унікальність характеру та історії кожного засудженого (об'єкта впливу) [1].

Отож, учинення засудженими насильства під час відбування покарання свідчить про наявність серйозних прогалин та суперечностей в діяльності установ виконання покарань (далі – УВП) Міністерства юстиції України, що ставить під сумнів можливість досягнення мети кримінального та кримінально-виконавчого законодавства: захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для соціалізації й ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Варто також наголосити, що насильство в місцях несвободи має підвищену суспільну небезпеку, оскільки його вчинення здійснюється під час виконання покарання, в умовах ізоляції засуджених, посиленого контролю і нагляду за ними. Водночас зазначаємо, що кримінальні правопорушення, що вчиняються в місцях несвободи із застосуванням насильства, мають певну специфіку, яка пояснюється особливістю формальних і неформальних стосунків між засудженими та засудженими і персоналом місць несвободи Міністерства юстиції України.

Варто також звернути увагу на існування в місцях несвободи кримінальної субкультури, згідно з вимогами якої живуть всі засуджені, і яка в значній мірі впливає на соціалізацію засудження їх ресоціалізацію та реінтеграцію в суспільство після звільнення. Вище наведене, свідчить про необхідність кардинального реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. Тому пропозиція професора І.Г. Богатирьова трансформувати кримінально-виконавчу систему України в пенітенціарну систему на часі.

Оскільки, як зауважує вчений, передача Кабінетом Міністрів України у 2016 році Державної пенітенціарної служби України у підпорядкування Міністерству юстиції України є ніщо іншим, як інтегрованою парадигмою, що змінило сам вектор реформування (розвитку) кримінально-виконавчої системи України і її трансформація в пенітенціарну систему [2, с. 15].

Література:

1. Михайлик О.Г. Насильство в установах виконання покарань : теорія і практика : моногр. Київ : ВД «Дакор», 2019. – 434 с.
2. Богатирьов І.Г. Інтегрована парадигма як теоретико-методологічний орієнтир реформування(розвитку) пенітенціарної системи України. *Пенітенціарна система у глобальному вимірі* : матеріали I Міжнародного пенітенціарного форуму (м. Рівне, 29–30 жовтня 2021 р) Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 140 с.

РОЛЬ ПРИНЦИПІВ ПРОБАЦІЇ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ КЛІЄНТІВ ПРОБАЦІЇ ДО УМОВ ВІДБУВАННЯ НИМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Мізюк В. В.

адвокат

м. Чернівці, Україна

Відповідно до статті 1 Закону України «Про пробацію» **пробація** – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [1].

Щодо принципів пробації слід наголосити, що їх сукупність становлять собою джерело вихідних положень, на яких повинні ґрунтуватися діяльність уповноважених органів пробації щодо її соціалізації до умов відбування кримінального покарання. Коротко охарактеризуємо кожен принцип.

Принцип справедливості. Даний принцип у сфері пробації являє собою ідею співмірності покарання і його відбування клієнтом пробації, а також передбачає вимогу відповідності між практичною роллю у житті суспільства та порядком і умовами відбування кримінального покарання.

Цей принцип також полягає у тому, що, з одного боку, держава, застосовуючи до клієнта пробації заходи державного примусу, тим самим відновлює справедливість у суспільстві, яка була порушена вчиненням правопорушенням, а з іншого – обсяг встановлюваних під час виконання конкретного покарання обмежень прав та свобод особи повинен бути адекватним ступеню його вини і суспільній небезпеці скоєного кримінального правопорушення. Заходи державного примусу повинні бути справедливими, позбавленими надлишкових каральних елементів і не перевищувати меж, достатніх для виправлення.

Принцип законності. Сутність законності розкривають відповідні засади, комплексну систему поглядів і ідей, які лежать в основі дотримання клієнтами пробації порядку і умов відбування кримінального покарання і ставлять їх поведінку, як учасників кримінально-виконавчих правових відносин. Крім цього, даний принцип полягає у забезпеченні верховенства закону та передбачає його пріоритети перед іншими нормативними актами у цій сфері.

До речі, у Конституції даний принцип закріплено у багатьох нормах, зокрема: ст. 6 – органи законодавчої, виконавчої та судової влади

здійснюють свої повноваження у межах, встановлених Конституцією і відповідно до законів України; ст. 62 – ніхто не може бути підданий покаранню, доки його вину не доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; п. 14 ст. 92 – виключно законами України визначаються організація і діяльність органів та установ виконання покарань. Отож, названий принцип реалізується шляхом точного і суворого дотримання Конституції законів України усіма суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин у сфері виконання кримінальних покарань.

Принцип невідворотності виконання покарань. Означає безперечність виконання уповноваженими органами пробації, призначеного за вироком суду клієнту пробації покарання, і безумовність його відбування та його обов'язок зазнати кару за вчинене кримінальне правопорушення.

Принцип дотримання прав і свобод людини і громадянина. Полягає в тому, щоб у процесі пробації дотримувалася недоторканність приватного життя і права клієнта пробації (піднаглядного), так званий принцип мінімального втручання. Цей принцип має застосуватися таким чином, що будь-яке обмеження прав клієнта пробації мало місце у такому обсязі, який би був обумовлений тяжкістю його вчиненого кримінального правопорушення (або) ризиками, що він становить. Тобто у виконанні будь-якої санкції або заходу уповноваженого органу пробації не мають покладати на клієнтів пробації жодних обов'язків чи обмежень прав, якщо це не передбачено рішенням компетентного органу і не вимагається з огляду на тяжкі наслідки вчиненого ним кримінального правопорушення та ретельну оцінку ризику повторного його вчинення.

Принцип поваги до людської гідності. Закріплений на рівні основних міжнародно-правових документів з прав людини і виражається у встановленні заборони на вчинення будь-яких дій, пов'язаних із катуванням або нелюдським чи таким, що принижує гідність, поводженням або покаранням. Зокрема, ст. 5 Загальної декларації прав людини проголошує: «Ніхто не повинен піддаватися катуванню або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню і покаранню».

Аналогічно сформульовані ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Однак цілком очевидно, що зазначені положення мають дещо декларативний характер і створюють лише основу правового механізму реалізації принципу поваги до честі і гідності людини. Більш детально правові питання реалізації зазначеного принципу врегульовані у Конвенції проти катувань та інших жорстоких,

нелюдських чи таких, що ображають гідність, видів поведження і покарання.

У вказаному документі дається розгорнуте визначення терміна «катування», під яким розуміється як будь-яка дія, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди.

Принцип рівності перед законом. Підґрунтям цього принципу є конституційний принцип рівності всіх перед законом (ст. 24 Конституції України), Загальна декларація прав людини (ст. 7), Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими (ст. 6) та інші. Суб'єкти пробації є рівними перед законом, незалежно від раси, національності, релігійних переконань, соціального положення, соціально-політичних, демографічних та інших ознак.

Принцип диференційованого та індивідуального підходу. Пробаційні заходи, які застосовуються до клієнта пробації, визначаються залежно від психосоціальної ситуації та вчиненого ним кримінального правопорушення. Диференційований підхід полягає у тому, що до різних категорій клієнтів пробації застосовуються різні наглядові та соціально-виховні заходи. Принцип індивідуального підходу базується на обліку індивідуальних особливостей, які враховуються при застосуванні пробації.

Принцип конфіденційності. Інформація, отримана у процесі проведення роботи, не підлягає свідомому чи випадковому розголошенню, а у разі необхідності повинна бути представлена у формі, що виключає її використання проти інтересів клієнтів пробації. Особи повинні бути інформовані про обсяг і характер інформації, яка може бути повідомлена іншим зацікавленим особам і (або) установам.

Принцип взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами. Полягає у координованому співробітництві між уповноваженими органами пробації, іншими органами влади, неурядовими організаціями тощо, що сприяє залученню клієнта пробації до повноцінного життя у суспільстві.

Кожен з вищеперахованих принципів пробації на думку вітчизняних вчених Богатирьової О.І., Олефір Л.І. становить окремий науковий інтерес в системі кримінально-виконавчого права, а також в

структурі державного управління Міністерства юстиції України. І спроможні забезпечити реальні показники ефективності пробації [2, с. 11].

З огляду на викладене, принципи пробації забезпечують такі її складові: 1) особливості правового статусу осіб в системі правосуддя – клієнтів пробації; 2) досудову пробацію на етапі судового провадження щодо осіб обвинувачених у кримінальному правопорушенні; 3) наглядову пробацію з метою здійснення наглядових та соціальних виховних заходів; 4) пенітенціарну пробацію, завдання якої – реінтеграція клієнта пробації після звільнення в суспільство.

Література:

1. Закон України Про пробацію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення 17 12. 2021 р).

2. Богатирьова О. І., Олефір Л. І. Застосування пробації в Україні : теорія і практика : навчальний посібник / за ред. професора І. Г. Богатирьова. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 208 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Стрелюк Я. В.

*доктор юридичних наук, професор кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності*

*Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

В умовах сучасних суспільно-економічних і політичних трансформацій, входження України до європейського освітнього простору, а також реформування (розвиток) кримінально-виконавчої системи України та її трансформація в пенітенціарну систему нагальним видається надати характеристику об'єктивним ознакам кримінального правопорушення, що вчиняються в місцях несвободи, як засудженими так і персоналом.

Станом на 01.12.2021 р. криміногенний склад засуджених складає: 4730 осіб засуджених на строк понад 10 років; 5880 осіб – за умисне вбивство; 2734 особи – за нанесення умисного тяжкого тілесного ушкодження; 6188 осіб – за розбій та грабіж; 11 331 особа – за крадіжку; 539 осіб – за зґвалтування; 10 осіб – злочини проти основ національної безпеки [1].

Враховуючи той факт, що законодавець розмістив у Розділі XVIII Особливої частини КК України – «Злочини проти правосуддя» ми можемо пояснити це тим, що саме правосуддя має охороняти і захищати державу, суспільство від кримінальних правопорушень, у випадку на його посягання, тому вони стають об'єктом кримінально-правової охорони.

Оскільки пенітенціарна злочинність в місцях несвободи передбачає вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. ст. 391, 392, 393 КК України, ми не можемо оминати її об'єктивні ознаки через призму кримінально-правової характеристики.

Сьогодні вітчизняні вчені у галузі кримінального та кримінально-виконавчого права єдині в тому, що об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи має велике значення, оскільки вони дозволяють органу розслідування правильно визначити соціальну значимість кожного і їх вплив на пенітенціарну злочинність в місцях несвободи.

З цього приводу ми звернули увагу на позицію вітчизняної вченої К. В. Бондаревої про те, що розвиток будь-якого суспільства, зумовлює гостру необхідність формування відповідного типу суспільних відносин, а також їхнього регулювання, упорядкування і посприяння. Завдяки цьому поєднанню суспільство функціонує як організована система, має свою динаміку та перспективи подальшого розвитку, характеризується внутрішньою стабільністю [2, с. 92].

Отже, об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи характеризуються досить складним та неоднозначним соціально-правовим явищем, і може розглядатися на думку вітчизняного вченого А. А. Митрофанова, як частина кримінологічної та кримінально-правової політики держави. А ті в свою чергу, як зазначає вчений ґрунтуються на принципах: економії кримінально-правової репресії; доцільності кримінально-правової політики; диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання; невідворотності кримінально-правового реагування на вчинений злочин [3, с. 35].

Дотримуючись наведених поіменованим ученим принципів, можемо зробити висновок, що об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи залежить від стану, рівня динаміки та соціально-правової обумовленості, оскільки, як засуджені так і персонал місць несвободи, перебуваючи в спеціально створених умовах, зобов'язані дотримуватися встановленого законом порядку та умов відбування покарання і законності при виконанні функціональних обов'язків, а також прав поведження із засудженими в цих місцях.

Тому, варто підтримати позицію вітчизняного вченого О.Г. Михайлика про те, що у разі вчинення засудженими і персоналом кримінального правопорушення в місцях несвободи в частині виконання та відбування покарання, має наступати кримінальна відповідальність [4, с. 85].

З огляду на це, цікавою є позиція вітчизняних учених В. Л. Ортинського та О. Г. Колба які вважають, що суспільна небезпека вчинення під час відбування кримінального покарання засудженими нового кримінального правопорушення полягає в тому, що кримінально карані діяння вчиняється засудженими повторно в умовах їх ізоляції від суспільства, посиленого нагляду та застосування передбачених законом засобів виправлення і ресоціалізації з боку адміністрації місць несвободи, що свідчить про вперте ігнорування останніми кримінально-правових заборон та підвищену суспільну небезпеку таких діянь [5, с. 14]. Отже, об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, що вчиняється в місцях несвободи можна пояснити такими чинниками:

- порушення принципу невідворотності покарання внаслідок вчинення засудженими або персоналом кримінального правопорушення;
- сам факт вчинення засудженими або персоналом кримінального правопорушення негативно впливає оперативно-службову діяльність виправних колоній;
- суспільна небезпека вчинення засудженими або персоналом кримінального правопорушення збільшується ще й через те, що вони створюють недовіру до засобів виправлення і ресоціалізації засуджених повернення їх до законослухняності після звільнення.

Література:

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. *Державна кримінально-виконавча служба України* : вебсайт. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/> (дата звернення: 15.12.2021).
2. Бондарєва К. В. Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань: кримінально-правова та кримінально-виконавча характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 289 с.
3. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2005. С. 35.
4. Михайлик О.Г. Насильство в установах виконання покарань : теорія і практика : моногр. Київ : ВД «Дакор», 2019. 434 с.
5. Провадження оперативно-розшукових заходів і слідчих дій у місцях позбавлення волі / Ортинський В., Колб О., Козак В. та ін. Хмельницький : ХмЦНТЕІ, 2010. 216 с.

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ СУТІ ТА ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Ткачук В. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри суспільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Варто зауважити, що поняття «альтернативні види покарань», у вітчизняній та зарубіжній літературі розроблені поверхово та недостатньо, хоча сам термін вживається як науковцями, так і практиками [1, с. 74].

Вивчення змісту даного поняття та природи соціально-правового примусу слід розпочати із з'ясування змісту самого слова «поняття». У сучасній українській мові під «поняттям» розуміють одну з форм мислення, яка виражається в узагальнюючому результаті суттєвих ознак об'єкта дійсності [2, с. 701]. У зв'язку з цим має рацію В. Пуйко, коли вбачає у змісті слова «поняття», по-перше, відображення сутності предмета; по-друге, виділення притаманних ознак цих предметів [3, с. 61]. Саме тому головна увага має сконцентрована на внутрішній природі кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та на їх кваліфікуючих ознаках.

Враховуючи те, що покарання, не пов'язані з позбавленням волі, як свідчить практика, переслідують дещо іншу мету, ніж покарання, пов'язані з ізоляцією особи від суспільства (зокрема, кара не має таких суттєвих наслідків для особи, як позбавлення волі; виправлення здійснюється не в умовах ізоляції особи від суспільства, а із залученням всіх можливостей суспільства, а запобіганням вчинення злочинів займаються не стільки КВІ, а й інші державні органи – поліція, прокуратура, служба безпеки України), то варто говорити про покарання, не пов'язані з позбавленням волі як окремих інститут.

З огляду цього, дослідження поняття «кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі», слід проводити в контексті суті та змісту самого кримінального покарання з врахуванням індивідуальних характеристик засудженої особи, а в даному випадку осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Проте, при такому підході неможливо сформулювати суть та зміст зазначеного поняття без встановлення чітких ознак даного різновиду інституту кримінального

покарання, адже ці покарання виступають сукупністю взаємопов'язаних правових норм, що утворюють частину галузі кримінально-виконавчого права та регулюють певний рід суспільних відносин, який пов'язується із специфікою відбування даних видів покарань і відповідною категорією засуджених осіб.

Досліджуючи ознаки зазначеного поняття, слід виходити не тільки із загальних рис, визначених теорією та практикою застосування кримінального покарання, а й з кримінологічної характеристики даної категорії осіб. Це підтверджують результати досліджень, за якими більше 80% осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вчиняли злочини випадково, 71,29% – вважали призначені їм покарання справедливими, включаючи тих осіб, що були глибоко віруючими (71,08%) [4, с. 572–573]. Тому дану категорію осіб не можна вважати такими ж суспільно небезпечними, як і засуджених до позбавлення волі.

Враховуючи вище зазначену аргументацію, ознаки покарання, які до них застосовуються, повинні мати виправно-виховний та ресоціалізаційний, а не каральний, характер. Кара як основа покарання має для осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі повторні злочини, каральний зміст. Для осіб, які вчинили вперше невеликої та середньої тяжкості злочини, визнали свою провину та з власної ініціативи відновили порушене ними право – виправно-виховний та ресоціалізаційний зміст. Такий підхід дозволить розглядати осіб, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, не як небезпечних злочинців, а як тих, які не виступають яскраво вираженим джерелом суспільної агресії та потребують лише виправно-виховного та ресоціалізаційного впливу.

Так, однією з ознак покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є примус. Проте, примус не завжди є дороговказом до виправлення злочинця, тим паче для осіб, які зізнаються у вчиненні злочину, визнають свою провину, каються та бажають добровільно відновити порушене ними право потерпілої сторони. З огляду на це, можна погодитись з О. С. Сатулою, який стверджує, що покарання, як особливий захід державного примусу, повинне застосовуватися тільки до винних у вчиненні злочину осіб, котрих неможливо виправити шляхом переконання [5, с. 148]. Тобто покарання для таких осіб більшою мірою повинно мати каральний характер. Саме тому, з огляду на різницю в рівні суспільної небезпеки злочинного діяння, між засудженими особами до позбавлення волі та засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, слід при призначенні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, надавати право вибору певного виду покарання самому злочинцю (маються на увазі тільки покарання, не пов'язані з позбавленням волі: штрафи і, зокрема, відшкодування у

повному обсязі завданої матеріальної та моральної шкоди, громадські та виправні роботи, позбавлення певного права, рангу чи чину тощо; п. 1–7 ст. 51 КК). Проте, у цьому випадку потрібно брати до уваги інтереси потерпілої сторони, що дозволить будувати взаємовідносини між державою (в особі суду), злочинцем і потерпілою стороною на підставі відновлення порушеного права і на основі партнерства формувати морально-правові засади для каяття засудженого. Зокрема, такий підхід вже давно практикується у США [6, с. 82]. Як зауважив з цього приводу К. С. Льюїс, прагнення виправлення правопорушників знижує їхній статус як людини. Застосування виправних заходів без згоди правопорушника знижує самостійність індивіда до рівня «дітей недоумків та свійських тварин» [7, с. 142]. Власне, згода засудженого на призначення покарань (громадські роботи) практикується у сучасному кримінальному законодавстві. Аналогічний підхід передбачено §28-а, §28-в КК Норвегії, ст. 22-с КК Голландії, ст. 131-8-п. 2 КК Франції, ч. 3 глави 30 ст. 7 КК Швеції.

Отже, для покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, має бути пріоритетним не тільки примус, а й прояв власної волі особи, що вчинила злочин, та врахування інтересів потерпілої сторони, адже покарання є профілактичним та стримуючим заходом у боротьбі із злочинністю. З цього приводу слушно зауважував німецький кримінолог Майер: «Ніщо так не переконує людину, як сила примусу, при умові, що вона виражає моральний порядок» [8, с. 128].

Література:

1. Богатирьов І. Поняття кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі (теоретично-прикладний аспект) *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 74.
2. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / за заг. ред. д. філол. н., проф. В. В. Дубічинського. Х. : ШКОЛА, 2006. 1008 с.
3. Пуйко В. Сутність та мета покарання в проєкті кримінального закону. *Система виконання покарань в Україні: проблеми та перспективи гуманізації* : учбово-методичний посібник / під заг. ред. М. І. Мельника. К. : Арарат – Центр, 2000. С. 59–69.
4. Ткачук В. Є. Роль та значення морально-психологічного аспекту у формуванні протиправної поведінки осіб, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. *Актуальні питання реформування правової системи України* : зб. наук. ст. за матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 30–31 травня 2008 р. / уклад. Т. Д. Климчук. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. С. 570–574.

5. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Стратонова. К. : Істина, 2007. 400 с.
6. Никифоров Б. С., Решетников Ф. М. Современное американское уголовное право. М. : Наука, 1990. 256 с.
7. Лейленд П. Кримінальне право : злочин, покарання, судочинство : Англ. підхід. К. : Основи, 1996. 207 с.
8. Андененс И. Наказание и предупреждение преступлений / пер. с англ. В. М. Когана ; под ред. и со вступ. статьей Б. С. Никифорова. М. : Прогресс, 1979. 264 с.

СЕКЦІЯ 6. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМИ

Гарбарчук О. І.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Незважаючи на достатньо велику кількість наукових досліджень, предметом яких була діяльність правоохоронних органів, єдиної точки зору щодо поняття, класифікації та основних засад функціонування правоохоронних органів не напрацьовано. Такий стан наукових досліджень пояснюється, передусім, відсутністю чіткого законодавчого визначення поняття та системи правоохоронних органів України, що у свою чергу зумовлює необхідність проведення реформи правоохоронних органів, визначення на законодавчому рівні їх вичерпного переліку та загальних ознак.

Останнім часом активно створюються передумови такої реформи. Зокрема, 6 квітня 2012 року з метою усунення дублювання повноважень правоохоронних органів, оптимізації їх структури і чисельності, чіткого визначення та розмежування компетенції цих органів, підготовки узгоджених пропозицій щодо їх подальшого комплексного реформування, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення прав і свобод людини був створений Комітет з питань реформування правоохоронних органів як консультативнодорадчий орган при Президентові України [1].

Крім того, спроби щодо визначення переліку правоохоронних органів були зроблені у роз'ясненнях Верховного суду України [2; 3], а також у 2012 році – рішенні Конституційного Суду України [4]. Однак в усі цих документах правоохоронні органи розуміються у значенні запропонованому у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів України» [5].

Частина 2 статті 17 Конституції України встановлює, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи

держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Тобто термін «правоохоронні органи» має конституційне закріплення. Крім того, норми Конституції України вимагають, щоб усі державні органи охороняли та захищали права та свободи людини і громадянина, охороняли права і законні інтереси державних та недержавних організацій (ст. 1). Однак лише частина з органів публічної влади може бути визначена як «правоохоронні органи» [6, с. 163].

На законодавчому рівні поняття «правоохоронні органи» отримало своє закріплення у кількох нормативно-правових актах. Так, ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів України» визначає правоохоронні органи як органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [5]. Тобто зазначені нормативно-правові акти акцентують увагу на те, що основним критерієм віднесення суб'єкта до правоохоронних органів є виконання правозастосовної або правоохоронної функції.

Інший законодавчий акт – Закон України «Про основи національної безпеки України» правоохоронні органи визначає як органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій [8]. Тобто мова йде лише про виконання правоохоронних функцій. Така позиція, на мою думку, більш обґрунтована, оскільки поняття «правоохоронні органи» необхідно відрізнити від поняття «правозастосовні органи», яке є більш широким, правоохоронні органи – це тільки частина правозастосовних органів [9, с. 30–31]. Крім того, не всі органи державної влади, які навіть і виконують правоохоронні функції, є правоохоронними органами.

Більшість науковців обґрунтовують доцільність законодавчого визначення поняття правоохоронних органів, їх ознак та видів. Адже застосування законодавцем терміну «правоохоронні органи» без чіткого визначення його поняття і ознак може викликати серйозні юридичні колізії, протиріччя в діяльності державних органів, невизначеність в організаційних відносинах і неповноту виконання ними покладених обов'язків, відсутність необхідної координації їх дій, інші негативні наслідки [12, с. 9]. Як правило, науковці використовують два підходи до визначення поняття «правоохоронні органи»: перший з них полягає у наведенні в понятті правоохоронного органу його ознак; другий – у переліченні видів правоохоронних органів [13, с. 127]. Проте, жоден із таких підходів вважати оптимальним не можна, оскільки переважна

більшість із наведених авторами ознак є характерними й для інших державних, а в деяких випадках – і недержавних органів. Тим паче, перелік правоохоронних органів, визначений у кількох законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах (Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Закон України «Про оперативнорозшукову діяльність», Закон України «Про розвідувальні органи України» та ін.), як правило теж не є вичерпний.

Аналізуючи різні точки зору щодо визначення поняття правоохоронних органів виправданим є використання наступного визначення, запропонованого О.М. Музичуком. Правоохоронні органи – це державні органи, метою утворення та діяльності яких є охорона та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, у першу чергу, від злочинних посягань, що є визначальним (основним) у їх діяльності, і які, у зв'язку з цим та на професійній основі, виконують правоохоронні завдання, функції та повноваження, здійснення яких передбачає можливість застосування державного примусу, а їх працівники мають підвищений соціально-правовий захист, обумовлений особливостями проходження ними «правоохоронної служби» [6, с. 210].

Отже, у законодавстві відсутній вичерпний перелік правоохоронних органів, оскільки різними нормативно-правовими актами або називається їх різна кількість, або їх перелік закінчується словами «та інших органів». Деякими законодавчими актами окремі органи прямо названі правоохоронними, а деякі із органів, які беззаперечно є правоохоронними, окремими законодавчими актами, що визначають їх правовий статус, навпаки, такими не названі. Тому аналіз нормативно-правових актів дає підставу вважати, що запропоновані на законодавчому рівні підходи до визначення поняття та системи правоохоронних органів (шляхом наведення їх переліку, визначення їх ознак, зазначення, що вони виконують правоохоронні або (та) правозастосовні функції, або ж шляхом безпосереднього визначення того чи іншого органу як правоохоронного) бажаного результату не досягли.

Література:

1. Про Комітет з питань реформування правоохоронних органів: Указ Президента України від 6.04.2012 р. № 252/2012
2. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : Постанова Верховної Ради України від 18.06.1999 р.
3. Практика застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які

беруть участь у судочинстві: Постанова Верховного Суду України від 24.11.1999 р.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-13/2012 від 18 квітня 2012 року.

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

6. Музичук О.М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / О.М. Музичук ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 481 с.

7. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 351.

8. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.Т. Білоус. Ірпінь, 2004. 444 с.

9. Бессарабов В. Г. Координация деятельности правоохранительных органов в борьбе с преступностью : науч.-метод. реком. / В.Г. Бессарабов, Ю.В. Капитонова, В.А. Макаrenchенко, В.П. Рябцев. М. : Генеральная прокуратура РФ, 2001. 65 с.

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. Х. : Консум, 2006. 656 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Пеньковська І. С.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Найважливішим індикатором правової держави є незалежність та неупередженість судової гілки влади. Оскільки, яке б досконале не було законодавство, якщо не має механізму дотримання тих прав і обов'язків, які в ньому передбачені, то норми такого законодавства перетворюються на декларативні. В Україні питання судової реформи є надважливим,

враховуючи те, що частка населення країни, яка вірить в можливість відстоювання власних прав та інтересів у суді є мізерною, а кількість неправосудних рішень надвелика.

Основоположний принцип кожної правової системи полягає у тому, що вона повинна гарантувати реально діюче право на рівний доступ до правосуддя, зокрема і в Україні, яка поступово інтегрується в європейську правову систему.

Саме тому необхідною ознакою правової держави сьогодні є доступність правосуддя.

Поряд із принципом незалежності судової влади, принцип вільного доступу до правосуддя природним чином складає основу сучасної концепції справедливого, або незалежного правосуддя. Так, одним із пріоритетних напрямків розвитку судової влади України, визначається зокрема забезпечення: доступності правосуддя; справедливої судової процедури; ефективності судового захисту.

Щодо формування принципу незалежності судової гілки влади від інших гілок влади та посадових осіб, то позитивом Закону «Про судоустрій та статус суддів» є те, що частково зменшується вплив Президента України на формування судової гілки влади. Зокрема, судді призначаються безстроково Вищою радою правосуддя за підписом Президента, останнє, на наш погляд, є зайвим рудиментом, оскільки відсутність підпису не надає можливості вступити на пост судді, а відповідальності за непідписання такого указу у Президента немає. Це можна порівняти з правом Президента на розпуск Парламенту при відсутності коаліції, але таке право мало б бути обов'язком, проте жоден обов'язок Президента не може бути виконаний примусово.

На наш погляд, Президент України та Верховна Рада України мають бути повністю усунені від формування Вищої ради правосуддя. До того ж, принаймні, на певний час, було б доцільно в склад Вищої ради правосуддя та Центральної виборчої комісії залучити приблизно половину їх складу з представників різних незалежних іноземних структур у сфері правового захисту. Або, як варіант, Вища рада правосуддя могла б бути всенародно виборним органом, однак за зазначеної вище умови щодо незалежного від Президента України та Парламенту формування Центральної виборчої комісії.

Такий крок надав би можливість уникнути неправомірних рішень судів та впливу на них різних органів влади і посадових осіб. При цьому слід ретельно підходити до вибору міжнародних структур, які могли б залучатися до формування Центральної виборчої комісії та Вищої ради правосуддя та до їх варіабельності для уникнення зовнішнього впливу на українську судову і законодавчу системи окремих політичних спрямувань

Українська система правосуддя сьогодні перебуває у глибокій кризі. Належне функціонування судової системи залежить від кадрового наповнення реформи та фінансового забезпечення. Це – базис існування будь-якої системи. Термінове відновлення діяльності ВККС та ВСП, належне фінансове забезпечення – виклики, що стоять перед судовою владою в Україні в теперішній час.

Вирішення таких складних питань потребує прийняття системних рішень. Також однією з проблем, які гальмують розвиток судової системи є важливість практики виконання судових рішень. Жодна судова реформа не може бути успішною, якщо рішення судів не виконуються, – а це в наш час доволі популярна практика, яка потребує негайного прийняття відповідних рішень.

Аналізуючи чинне законодавство щодо повноважень Етичної ради при Вищій раді правосуддя, можемо говорити про те, що Етична рада зможе навіть зупинити правосуддя в Україні, якщо нічого не змінити. На наш погляд, ми не можемо допустити, щоб комусь було надано повноваження хоча б на день, хоч на годину, зупинити судову владу. Не може бути такого, щоби хтось у державі мав такі повноваження. Богдан Монич, голова Ради суддів України, наголосив, що закон, який регулює порядок обрання нових членів Вищої ради правосуддя, містить ознаки невідповідності Конституції, проте Рада суддів України його виконуватиме.

Отже, держава сьогодні не забезпечує фінансування потреб правосуддя в повному обсязі, проте Уряд розуміє важливість проблеми та працює над її вирішенням. Так, наступного року в Україні передбачили збільшення фінансування судової гілки влади на 3,5 млрд грн. Усього на фінансування судів передбачається близько 21 млрд грн. [2]. Тому головним завданням яке постає перед судовою системою – не допустити перекосів розподілу фінансування між судами, який існує сьогодні».

Також, однією із причин того що, судова влада не розвинена на високому рівні є – недовіра громадян [3]. Підвищити довіру громадян до суду можливо за рахунок, як мінімум, припинення приниження авторитету судової влади чиновниками різних рівнів та політиками у ЗМІ, які навмисно нав'язують асоціювання штучних помилок у відправленні правосуддя певними суддями з діяльністю всієї судової влади, а також негідних моральних якостей випадкових для судової влади осіб з моральними якостями більшості суддів.

Література:

1. Когут Н.Д. Перспективи подальшого реформування судової системи України. *Часопис Київського університету права*. 2020. С. 186.

2. Зеленко І.П. Дискусійні питання правотворчості на черговому етапі судової реформи. *Наукові записки. Серія: Право.* 2020. Вип. 8. С. 9–13.

3. Висновки за результатами проведення Моніторингу стану незалежності суддів в Україні – 2012, його обговорення на «круглому столі» та на засіданні Ради суддів України. URL: <http://court.gov.ua/969076/visnovki1>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

Столяр К. І.

*студентка 3 курсу, юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів як обов'язкової умови існування правової держави та громадянського суспільства, визнання головним обов'язком держави утвердження та забезпечення прав і свобод людини зумовлюють актуальність даного дослідження. Провідним елементом цих органів є органи охорони правопорядку.

На думку Ю. Шемшученка, правопорядок – це суспільний порядок, заснований на праві [1, с. 48]. О. Скакун вказує на зв'язок між правопорядком і законністю, характеризуючи правопорядок як стан (режим) упорядкованості, урегульованості та погодженості суспільних відносин на основі норм права, що складається в умовах реалізації законності, виявляється в правомірній поведінці суб'єктів права та забезпечується державою [2, с. 631]. О. Гулягін при цьому підкреслює, що забезпеченням правопорядку забезпечується і законність [3, с. 8]. О. Джураєва стверджує, що характерними ознаками правопорядку є додержання чинних законів, правил поведінки усіма суб'єктами правовідносин, можливість вільної реалізації наданих прав і добровільного виконання покладених обов'язків [4, с. 443].

Насамперед, правопорядок сприймається як ідеальний стан суспільних відносин, але цього в реальному житті поки що не вдалось досягти, що, у свою чергу, обумовлює необхідність існування державних структур, діяльність яких має бути спрямована на забезпечення прийняттого для суспільства рівня правопорядку.

Ю. Полянський зазначає, що у широкому розумінні правоохоронна функція держави становить предмет відання усіх гілок державної влади та органів, що входять до їх складу, а у вузькому (буквальному) розумінні вона притаманна спеціалізованим державним структурам та їх органам, які прийнято називати правоохоронними [5, с. 33].

Однак, аналіз наявної законодавчої бази свідчить про те, що поняття «правоохоронні органи» є узагальнюючим: в широкому розумінні воно включає в себе практично всі державні органи, перш за все це, переважно, органи виконавчої влади, які тим чи іншим чином займаються правоохоронною діяльністю.

З огляду на таку термінологічну невизначеність, підтримуємо позицію голови комісії Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності В. Тація щодо вживання поняття «правоохоронні органи» лише як узагальнюючого наукового поняття та здійснення поділу системи цих органів залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі охорони права на: 1) органи охорони правопорядку; 2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади; 3) органи охорони Конституції та державного контролю. Учений, характеризуючи першу складову правоохоронних органів – органи охорони правопорядку, вказує, що вони належать до органів виконавчої влади; правоохоронна функція для них є основною й тому вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав і свобод людини та охорону правопорядку; у зв'язку з вище зазначеним вони мають право легального застосування примусу, що зумовлює особливості їх статусу, накладає на працівників цих органів особливі вимоги щодо фахової підготовки, психологічних і моральних якостей; мають у своєму складі озброєні формування. До органів охорони правопорядку учений пропонує включити: органи внутрішніх справ; Службу безпеки України; військову службу правопорядку; митну та податкову служби; пенітенціарну службу; управління державної охорони [6]. Близькою до вищезазначеної є позиція Ю. Полянського, який вважає за доцільне замінити назви: «правоохоронна діяльність» на «діяльність щодо охорони правопорядку», а «правоохоронний орган» – на «орган охорони правопорядку» відповідно до сучасної назви Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Науковець вказує на необхідність визначення системи органів охорони правопорядку. На його думку, не можна визнати доцільним, що перелік зазначених органів, до того ж неповний, міститься не в законі, який визначає їх статус (як, наприклад, щодо судів, то їх статус визначений окремим Законом України «Про судоустрій та статус суддів»), а в ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Ним до правоохоронних віднесені органи прокуратури, внутрішніх справ,

Служби безпеки, військової служби правопорядку, органи, що входять до системи виконання покарань, але крім них також органи державної податкової служби, рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи (без конкретизації останніх), які здійснюють правозастосовні чи правоохоронні функції. Науковець влучно акцентує увагу на тому, що останнє словосполучення не витримує жодної критики, адже застосування норм права здійснюється усіма державними органами, наділеними владними повноваженнями, тоді як правоохоронну діяльність (у інтерпретації Ю. Полянського, діяльність з охорони правопорядку) лише деякі з них. Науковець пропонує взяти за основу співвідношення правоохоронних та інших функцій в діяльності державних структур і за наслідками такого аналізу до числа органів охорони правопорядку віднести ті з них, для яких відповідні завдання і функції є єдиними або основними. Основними їх ознаками учений визначає: приналежність до виконавчої гілки влади (крім прокуратури); функціонування на основі принципу централізації у складі відповідних систем державних органів та на основі єдиноначальності; застосування дисциплінарних статутів та інших нормативно-правових актів для забезпечення встановленого порядку несення служби; вони є об'єктами судового контролю і прокурорського нагляду. Посадовим особам органів охорони правопорядку властивий особливий статус, вони мають персональні звання, чини, ранги з відповідними доплатами до посадових окладів, право і обов'язок носити формений одяг при виконанні службових обов'язків, право застосовувати примусові заходи до порушників у встановленому законом порядку і з додержанням передбачених законом гарантій прав громадян, застосовувати технічні засоби припинення злочинів та інших правопорушень, затримувати правопорушників, у крайніх випадках і в порядку, передбаченому законом, застосовувати вогнепальну зброю. Ю. Полянський також додає, що до посадових осіб органів охорони правопорядку висуваються підвищені вимоги щодо стану здоров'я і психологічної витривалості, перед зарахуванням на службу здійснюється спеціальна перевірка їх добросовісності.

У цілому поділяючи вищезазначені підходи щодо необхідності виокремлення у окрему групу такої складової правоохоронних органів як органи охорони правопорядку, вважаємо за необхідне здійснити деякі уточнення. Так, на нашу думку, до них слід віднести як органи виконавчої влади – органи внутрішніх справ і прикордонну службу, Службу безпеки України, органи військової служби правопорядку, пенітенціарну службу, управління державної охорони, структурні підрозділи Міністерства доходів і зборів України, що утворене в результаті реорганізації Державної податкової служби України та

Державної митної служби України, так і органи прокуратури. Останні є і органом охорони правопорядку, і, одночасно, органом, що здійснює функції державного нагляду, а також координує діяльність правоохоронних органів з питань протидії злочинності та корупції. Такої ж позиції щодо сучасної прокуратури України притримується і В. Долежан, який зазначає, що безумовно вона є складовою системи органів охорони правопорядку, хоча й посідає в ній особливе місце: а) на відміну від інших органів охорони правопорядку, прокуратура не належить до виконавчої влади, а її місце у системі поділу влади досі не визначено; б) здійснює нагляд за додержанням законів іншими органами охорони правопорядку, передусім у сфері застосування ними кримінального процесуального і кримінально-виконавчого законодавства; в) прокуратура здійснює координацію діяльності органів охорони правопорядку з питань протидії злочинності і корупції (ст. 10 Закону України «Про прокуратуру») [7]. Враховуючи ці особливості, необхідно визнати стержневу, консолідуючу роль прокуратури у системі органів охорони правопорядку. Такої ж думки, на наш погляд, притримується і Ю. Полянський та акцентує є увагу на потребі самостійних публікацій, з урахуванням уже проведених наукових досліджень щодо правового статусу прокуратури [5, с. 34–36]. Також вважаємо, що перелік ознак, за якими органи охорони правопорядку виокремлюються серед інших правоохоронних органів, слід доповнити такою важливою ознакою, як їх позапартійність і незалежність від впливу політичних партій, громадських організацій, рухів, а також можливість здійснення і громадського контролю за їх діяльністю.

Отже, не виключаючи і інші підходи, сучасні умови подальшого демократичного поступу нашої держави та розбудови її як правової, вимагають визначення всіх складових системи органів охорони правопорядку, діяльність яких безпосередньо пов'язана як із забезпеченням встановлених Конституцією України прав і свобод людини та громадянина, так і з обмеженням цих прав, втручанням у сферу її приватності, застосуванням заходів примусу тощо.

Література:

1. Шемшученко Ю.С. Правопорядок / Ю.С. Шемшученко. *Юридична енциклопедія*: в 6 т.; редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П–С. 736 с.
2. Скаун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків : Еспада, 2009. 752 с.

3. Гулягин А.Ю. Правоохранительная деятельность: основные правовые характеристики. *Административное право и процесс*. 2001. № 6. С. 6–10.

4. Джураева О.О. Правоохоронна діяльність у забезпеченні правопорядку в сучасній державі. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2009. Вип. 51. С. 440–444.

5. Полянський Ю. Теоретичні засади організації і діяльності органів охорони правопорядку в аспекті конституційної реформи в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 33–37.

6. Тацій В.Я. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapnu/2012_4/3.pdf

7. Долежан В. Проблеми визначення статусу прокуратури у діяльності Конституційної Асамблеї. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 16–21.

СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ. ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМАТИКУ

Арделян Д. Р.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Грицай І. О.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Гендерний розрив на сьогодні залишається соціальною, економічною та правовою проблемою. За для розуміння проблематики треба зазначити, що гендер – складний соціокультурний конструкт, що відображає організовану модель соціальних відносин між жінками й чоловіками, що не тільки характеризує їх спілкування і взаємодію, а й визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства. Рівність прав в Україні забезпечується різними нормативно-правовими актами, такими як Конституція у ст. 21 і ст. 24, де зазначено вільність і рівність прав і свобод громадян і недопущення обмежень за ознакою статі [1]. Також юридичне закріплення зазначено у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 2005 року або «Про запобігання та проти дію домашньому насильству» 2019 року та в багатьох інших правових актах. Але на практиці все ще залишається нерівним щодо прав і свобод чоловіків і жінок в політичному, економічному і соціальному плані. Одним із найпоширеніших проявів гендерної дискримінації є гендерного насилля – широкого кола порушень прав людини однієї або іншої статі. Аналізується і переважно зустрічається в контексті проблеми домашнього насильства.

Пандемія COVID-19 стала причиною посилення цілої низки проблем. Одними з основних стали гендерна нерівність, створена економічною та соціальною напруженістю як в країні, так і в окремій сім'ї. Міністерства з інститутами захисту та регулюванню прав не були готові до наслідків введених необхідних обмежень під час пандемії та наслідків, спричинених нею. Проблема гендерної нерівності в прояві домашнього

насильства тільки посилилась. Проблематикою цієї нерівності є її доволі сильна поширеність та важкість регулювання і фіксації цієї проблеми, бо найчастіше жертва не розголошує акт насилля над нею з боку члена сім'ї через психологічний тиск й пригніченість свого положення. Вона не бачить можливості та сенсу на боротьбу та агресор залишається непокараним й відчуваючи це посилює свій тиск. Ізоляція та карантинні обмеження тільки ускладнили діяльність і можливість реагування правоохоронних органів. Тому майже у всіх країнах світу було зазначено різкий стрибок проявів домашнього насилля, що зазначається, як статистикою правоохоронних органів, так і громадських організацій. Ресурси для підтримки, консультування та допомоги після звалтування під час пандемії також обмежені. Ситуація погіршується тим, що за статистикою менше ніж 40% жінок у світі, що потерпають від насильства, звертаються по допомогу до спеціальних служб та менш як 10% з тих, що звертаються за такою допомогою, комунікують такі випадки з поліцією [2, с. 23].

В Україні цього року поліцейські отримали на 54% більше заяв і повідомлень про факти домашнього насильства, ніж минулого, складено на 27% більше протоколів про адміністративне правопорушення, взято на облік на 22% більше кривдників. Крім того, у 2020 р. поліцейськими було винесено майже 37 тис. приписів. Такому зростанню кількості заяв і повідомлень про факти домашнього насильства дали пояснення представники американської неурядової організації World Vision, котра займається гуманітарною допомогою та захистом дітей. За їхніми даними, масштаби проблеми гендерно зумовленого насильства збільшуються в часи кризи, і COVID-19 не став винятком. Це приблизно сходиться із прогнозованою динамікою звернень щодо домашнього насильства від Фонду народонаселення ООН (UNFPA), які зазначили що під час карантинних обмежень вони виростуть на 20% і більше [3, с. 86]. І вони будуть зростати з поступовим подовженням карантину та ізоляції. Звернення у Франції на «гарячу лінію» збільшилась на 30% з початку карантину, схожі показники виникають і в інших країнах у світі з початку карантину.

Закономірність підвищення гендерного дисбалансу була зазначена і раніше. Так переконливі докази того, що ризик насильства збільшується після великомасштабних лих, підтверджують результати дослідження групи вчених із Медичного центру Університету Міссісіпі та Національного центру досліджень психічного здоров'я при стихійних лихах (США). Дослідження зазначили, що після катаклізму урагану Катріна у 2005 р., вони виявили, що кількість жінок, які постраждали від фізичного домашнього насильства, збільшилася майже вдвічі [3, с. 86].

Також слід зазначити, що переважно прояви гендерного насильства є наслідком гендерних стереотипів, які формуються з соціалізацією особи впродовж життя. Від самого народження дитина оточена соціальними рамками поведінки, які повинні бути притаманні їй. Гендерна нерівність є причиною переважної більшості випадків насильства, яке вчиняється щодо жінок і дівчат. У випадку, коли вона намагається відстояти свої права, то піддається насильству – економічному, психологічному, фізичному чи сексуальному.

З введенням більш сурових громадських обмежень більшість країн розробило національні плани з запобігання тяжкого стану громадян в період пандемії COVID-19. Елемент гендерної нерівності також було включено у список спостереження і регулювання через різке погіршення соціального статусу жінки: втрата стабільного фінансового забезпечення і ступеня зайнятості до підвищення домашнього насильства. Було збільшено ресурси швидкого реагування та фінанси для підтримки притулків для перебування жінок, які стали жертвами домашнього насильства, впроваджено цілодобові лінії з питань і консультацій гендерного насильства. Такі заходи, в більшій або меншій мірі, були запроваджені в багатьох країнах і стали успішними каталізатором або опір, методом боротьби проти домашнього насильства.

Отже, для запобігання гендерній дискримінації в такий непростий час потрібне реформування та розробка методів боротьби для кожного інституту окремо, запровадження статистичного контролю та аналізу ефективності роботи органів за вказаний період. Удосконалення вже що існує нормативно-правових актів та ратифікація міжнародних конвенцій з прав жінок для більш ефективної правомірності та деліктоздатності особистості. Одним із важливих факторів, які можуть стати протидією насильству, є інформаційність та просвітництво населення щодо гендерної дискримінації, її причин, методів уникнення та шляхів вирішення. Потреба у створенні централізованої моніторингової бази, яка зможе контролювати, надавати поради та послуги, спрямовувати правоохоронні органи. Всі ці елементи на практиці використані зарубіжними країнами й цей досвід актуальний для нашої держави та можуть бути внесені в правову практику.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст. 160.
2. Скіпальська Г. Б., Лях Т. Л., Клішевич Н. А. Аналіз зарубіжних практик протидії домашньому насильству в період пандемії covid-19. *Науковий вісник ужгородського університету*. 2021 р. С. 192–196.

3. Марутян К.К. Управлінські механізми протидії домашньому насильству під час пандемії COVID-19: досвід зарубіжних країн. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління 2021 р. С. 22–26.

4. Філіпецька Д. С., Фролова Н. В. Психологічні особливості прояву домашнього насильства в умовах пандемії. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020 р. с. 85–88.

5. Процик Л. С., Детермінанти гендерно обумовленого насильства: теоретичний аспект. Розуміння маскуліності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження. 2021 р. С. 154–157.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Багрєєв М. О.

*студент факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Митний Кодекс Європейського Союзу (далі – МК ЄС) разом з умовами його застосування, прийнятими як на рівні ЄС, так і на національному рівні, формують митні правила ЄС. Щоб уникнути можливості неоднакової інтерпретації митних розпоряджень та правил, усе митне законодавство країн-членів Євросоюзу мало бути гармонізоване з МК ЄС. Така систематизація правових норм мала своїм наслідком значне спрощення користування ними для економіки, адміністрації та судів ЄС [1, с. 159].

Опублікований у 2008 р. оновлений МК ЄС (Modernised Customs Code, MCC), який затверджено Регламентом № 450/2008 від 23.04.2008 р., був покликаний замінити МК ЄС 1992 р. Структурно оновлений МК ЄС склався з 188 статей, об'єднаних у дев'ять розділів. Порівняно з МК ЄС 1992 року кількість статей зменшено з 253 до 188. Таке скорочення відбулося завдяки систематизації та уніфікації норм для окремих інститутів митного права і виключенню тих, які не виправдали свого призначення або були визнані такими, що не відповідають сучасному рівню розвитку митних відносин.

Спочатку оновлений МК ЄС мав застосовуватися з 24.06.2009 р., однак імплементаційні положення для нього так і не були підготовлені,

незважаючи на перенесення крайнього терміну на червень, а потім і на листопад 2013 року. Також, з 01.12.2009 р. набрав чинності Лісабонський договір, який містив нові вимоги з видання імплементуючих положень, які повинні враховуватися у всіх базових правових актах, прийнятих Європарламентом або Радою ЄС. Крім того, мали бути прийняті до уваги зміни практики, що відбулися з 2008 р.

Оновлений МК ЄС передбачав більш широке використання в митних операціях інформаційних технологій, проте це стало ще одним стримуючим фактором на шляху до його впровадження, оскільки існувала затримка в розробленні єдиної загальноєвропейської інформаційної системи.

За підсумком на 2013 р. МК ЄС 2008 р. (МСС) у деяких пунктах уже застарів, практика обігнала деякі його положення, і вони потребували перегляду. З огляду на це Комісія Європейського Парламенту та Рада ЄС запропонували проект переробленого кодексу.

Так, 09.10.2013 р. була оприлюднена нова редакція МК ЄС, затверджена Регламентом Європейського парламенту і Ради ЄС № 952/2013 (Union Customs Code, UCC). За своєю суттю прийнятий у 2013 р. МК ЄС (UCC) є переглянутим варіантом Оновленого МК ЄС 2008 року (МСС), який так і не набрав чинності. Європейська Комісія після прийняття МК ЄС (UCC) відразу почала розробку делегуючих та імплементуючих актів на його основі. З початку 2014 р. всі держави-члени та європейські об'єднання підприємців могли брати участь у робочих групах при європейських інституціях, щоб вироблена думка могла бути врахованою при розробці документів.

Щодо митного регулювання в Митному союзі та країнах, які до нього входять, маємо зазначити таке. До створення Митного союзу митне регулювання в цих країнах мало національний характер. В умовах формування і функціонування Митного союзу митне регулювання вийшло на наднаціональний рівень: створюються спеціальні союзні органи, наділені державами-членами Митного союзу необхідними регулюючими повноваженнями – Міждержавна рада ЄврАзЕС (вищий орган Митного союзу) Комісія Митного союзу. Нормативні правові акти цих органів приймаються на виконання міжнародних договорів держав-членів Митного союзу.

Навіть на рівні союзного нормотворчого процесу митне регулювання продовжує зберігати національні риси: по-перше, в цьому нормотворчому процесі беруть безпосередню участь держави-члени Митного союзу, які також намагаються враховувати свої національні інтереси і особливості суспільних відносин з предмета митного регулювання в Митному союзі. По-друге, митне законодавство Митного союзу водночас є частиною митного законодавства кожної з держав-членів

Митного союзу, оскільки містить правові норми прямої дії, що мають однакову юридичну силу в усіх союзних державах.

Безпосередня участь держав у процесі митного регулювання та формальна відсутність при цьому наднаціональних органів дають підстави для виділення вищого рівня митного регулювання на єдиній митній території Митного союзу – міжнаціонального.

Саме на міжнаціональному рівні сформовано митне законодавство Митного союзу. Так, Міжнародним договором держав-членів Митного союзу від 27.11.2009 р. затверджено Митний кодекс Митного союзу (далі – МК МС), який є основою всього митного законодавства Митного союзу [1].

Згідно з п. 2 ст. 1 МК МС (у редакції Протоколу від 16.04.2010 р.) митне регулювання в Митному союзі здійснюється відповідно до митного законодавства Митного союзу, а в частині, не врегульованій таким законодавством, до встановлення відповідних правовідносин на рівні митного законодавства Митного союзу, – згідно із законодавством держав-членів Митного союзу.

Відповідно до ст. 3 МК МС «митне законодавство Митного союзу складається з цього Кодексу; міжнародних договорів держав-членів Митного союзу, що регулюють митні правовідносини в Митному союзі; рішень Комісії Митного союзу, які регулюють митні правовідносини в Митному союзі, прийнятих відповідно до цього Кодексу та міжнародних договорів держав-членів Митного союзу.

Митне законодавство Митного союзу діє на митній території Митного союзу. Якщо згідно з митним законодавством Митного союзу митне регулювання в Митному союзі здійснюється відповідно до законодавства держави-члена Митного союзу, таке законодавство діє на території цієї держави-члена Митного союзу».

Аналогічно до попереднього аналізу митного регулювання в ЄС, слід розглянути процес підготовки та сферу застосування МК МС.

МК МС як і МК ЄС регулює відносини з приводу переміщення товарів через митний кордон Митного союзу. Цей кодекс прийшов на заміну митним кодексам країн-учасниць Митного союзу. За структурою МК МС поділено на загальну і особливу частини, які вміщують 8 розділів та 373 статті.

МК МС не містить положень, що регулюють систему митних органів, права, обов'язки та відповідальність посадових осіб митних органів, а також умови проходження служби в митних органах. Ці питання віднесено до національного законодавства, як і питання відповідальності за порушення митних правил. Також до компетенції національного законодавства держав-членів митного союзу віднесені: порядок оскарження дій (бездіяльності) митних органів та їх посадових осіб;

правоохоронна діяльність митних органів; інші питання, які стосуються технічної реалізації різних митних операцій, тощо.

Деякі автори як недолік МК МС відзначають наявність у ньому норм, які відсилають до положень національного митного законодавства [2, с. 58–60]. Таке викладення нормативного матеріалу ускладнює його вивчення і використання посадовими і приватними особами, оскільки виникає необхідність звернення до норм національного законодавства всіх держав-членів Митного союзу. Також це провокує виникнення колізій у правових нормах і правозастосовчій практиці.

Література:

1. Абрамов, Д. Я. Кучма. Київ : НАДУ, 2009. Ч. 1 : Філософсько-методологічні та системні основи забезпечення національної безпеки.– 248 с.

2. Лазарев Б. М. Компетенція органів управління / Б. М. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1972. – 280 с.

МІЖНАРОДНІ НОРМИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Блайда М. А.

*Студент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

Найважливішою ознакою глобального розвитку є інформаційне суспільство, фундамент якого становлять новітні технології та засоби комунікації. Будучи «специфічною формою соціальної організації, в якій нові технології генерування, обробки та передачі інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності та влади», інформаційне суспільство схильне до особливо складних загроз, оскільки широкий спектр можливостей впливу ІКТ дуже різноманітний і характеризується високим ступенем небезпеки для всіх сфер життєдіяльності соціуму та функціонування держави. У цьому контексті проблема вдосконалення системи державних гарантій конституційних прав людини та громадянина в інформаційній сфері набуває особливої актуальності [1, с. 117].

Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій держави є визнаним у міжнародному співтоваристві важливим індикатором оцінки

військово-політичного та соціально-економічного потенціалу держави загалом. Україна у цьому сенсі не є винятком.

Міжнародне право встановлює, що забезпечення права адекватну інформацію є умовою ефективної реалізації всіх інших права і свободи громадян. На основі дотримання конституційних норм щодо недоторканності приватного життя та конфіденційності кореспонденції має будуватися вся система нормативного правового забезпечення безпеки в інформаційній сфері, оскільки права та свободи людини та громадянина мають найвищий пріоритет.

Закономірно, що концептуальні засади та принципи правового регулювання безпеки в інформаційній сфері, розроблені на міжнародному рівні, відповідно до пункту 49 Резолюції 2200А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН знаходять більшою чи меншою мірою відображення, як вважає комісія Європейського Союзу з кібербезпеки, законодавстві всіх економічно розвинених країн. Найважливішим стратегічним завданням забезпечення інформаційної безпеки є стан інформаційного простору, в якому виключені можливості порушення прав особистості, суспільства і держави. Конституційно-правова база має створювати підстави для реалізації політики інформаційної безпеки всіх трьох об'єктів: держави, суспільства, особистості «з урахуванням специфіки вимог кожного об'єкта до захисту своїх ресурсів» [2, с. 82].

Експоненційний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стає викликом для національної безпеки в контексті захисту тріади інтересів особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері. Неконтрольовані процеси у глобальних мережах та специфіка політичної боротьби у віртуальній сфері прямо та опосередковано впливають на забезпечення захисту національних інтересів. Цей виклик національної безпеки вкрай актуальний у зв'язку зі стихійним створенням відкритих інформаційних мереж загального призначення, їх підключенням до міжнародних телекомунікаційних мереж». Про загрозу національній безпеці будь-якої держави свідчить той факт, що розробка віртуальної міжнародної мережі, забезпечення працездатності та вдосконалення актуальних технологій контролюється Міністерством оборони США [3, с. 54].

Динаміка та характер розвитку інформаційних технологій інтенсифікують новітні виклики та загрози, спрямовані на особистість як уразливий суб'єкт інформаційних відносин, оскільки досягає потенційно-глобальної аудиторії за допомогою пірингових мереж та підключення до мережі Інтернет. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства декларує: «інформаційно-комунікаційні технології є одним із найважливіших факторів, що впливають на формування суспільства двадцять першого століття. Їх революційний вплив стосується способу

життя людей, їхньої освіти та роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології швидко стають життєво важливим стимулом для розвитку світової економіки. Перед усім світом відкриваються великі можливості» [4].

Таким чином, правові підходи, відображені у національних нормативних правових актах країн різноманітні. Однак спільними для всіх держав, які використовують глобальні інформаційні інфраструктури, є проблеми, пов'язані з управлінням інформаційною інфраструктурою, забезпеченням безпеки транскордонної передачі даних, захистом соціальних структур у державі від шкідливого інформаційного впливу, забезпеченням безпеки інформаційної інфраструктури.

Література:

1. Інформаційна безпека держави у контексті протидії інформаційним війнам : навчальний посібник / за заг. ред. В. Б. Толубка. К. : НАОУ. 2004. С. 315.

2. Сопілко І.М. Становлення мережевого суспільства та питання кібербезпеки. Сопілко І.М. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 1. С. 79–86.

3. Сулейманова Ш.С., Назарова Е.А. Информационные войны: история и современность : учебное пособие / Сулейманова Ш.С., Назарова Е.А.М. Международный издательский центр «Этносоциум». 2017. С. 90.

4. Окинавская хартия глобального информационного общества. Окинава, 22 июля 2000 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163#Text

5. Захист інформаційної безпеки як функція держави. URL: <http://www.mego.info/матеріал/23-захист-інформаційноїбезпеки-як-функція-держави>

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ І МИРУ У СВІТІ

Бондаренко А. А.

*студентка факультету підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сучасний розвиток світової цивілізації засвідчує той факт, що міжнародне право, а особливо дипломатія виступає одним із ключових факторів забезпечення миру та безпеки у світі. Тому, в межах дослідження розглянемо основні аспекти того, чи може міжнародне право шляхом проведення дипломатичної роботи забезпечити мир та безпеку в світі.

На нашу думку, якби не існувало взагалі міжнародного права, то не існувало б цивілізованого суспільства, оскільки вміння домовлятися на всіх етапах розвитку суспільства було ключовим, як в межах конкретно визначеної держави, так і в міждержавних відносинах. Зокрема, якщо аналізувати досвід трагічних подій минулого століття, то можемо стверджувати, що якби не було міжнародного права, то напевно сьогодні світ існував би зовсім в іншому вимірі ніж зараз, оскільки саме завдяки основним положенням міжнародного права в 1945 році багато в чому було вирішено питання про закінчення II Світової війни. Але при цьому, забігаючи на шість років раніше, можемо стверджувати, що існування міжнародного права, зокрема такої достатньо цікавої інституції, яка повинна була забезпечити мир і безпеки як Ліга Націй, не дозволило запобігти початку II Світової війни і зламати наміри Адольфа Гітлера.

Разом з тим, повертаючись на початок XX століття, зокрема, проводячи аналогії з закінченням II Світової війни, можемо стверджувати, що знову ж таки дипломатія була ключовим фактором, яка зупинила I Світову війну, але при цьому, Версальський мирний договір був укладений на надзвичайно ганебних умовах, які фактично запустили відлік до початку нової війни, оскільки ті репарації, які були застосовані до Німеччини не могли в майбутньому не викликати бурхливий сплеск німецького суспільства, який на жаль вилився в нацизм і спричинив початок II Світової війни. Тому, на нашу думку Версальський мирний договір – це катастрофічна поразка дипломатії.

З урахуванням вищезазначених обставин виникають лаконічні запитання: «А чи взагалі існує міжнародне право?»; «Чи підпорядковується міжнародне право політиці?»; «Чи є сенс в міжнародному праві?».

Відповіді на вищезазначене питання можна надати тільки тоді, коли змоделювати ситуацію, якщо б не існувало міжнародного права.

На нашу думку, якщо б не існувало міжнародного права, то суспільство було б некерованим, точилися б різноманітні війни між різними державами, було б дуже багато громадянських війн. Якщо б не існувало міжнародного права або ж дипломатії (в даному аспекті можемо їх ототожнювати), то можливо б і не існувало держав взагалі, не було б кордонів, а людство існувало б за принципом «зграї». На щастя, таку ситуацію досить складно уявити, проте, як показує історичний розвиток міжнародне право часто не в силі зупинити такі складні державотворчі процеси.

В сучасних умовах міжнародне право безсила у відносинах між Іспанією та Каталонією, оскільки ці суб'єкти міжнародного права (так, Каталонія суб'єкт міжнародного права, згідно принципу самовизначення народів і націй, який закріплений в керівних положеннях Статуту ООН) [1], не змогли вирішити цивілізовано питання і Каталонія фактично відколотась.

Аналогічну ситуацію ми можемо спостерігати і в Україні, оскільки під заклик «Русская весна» в 2014 році спочатку Російська Федерація анексувала Крим, а згодом вторглась в Донбас. В цьому випадку можемо констатувати, що міжнародного права не існувало, а лише агресія з боку Російської Федерації.

Наша держава, в свою чергу, також витримувала пасивну позицію, ніби чекаючи чим все закінчиться. Як показали події наступних кількох місяців – частина Донецької та Луганської області було визнано окупованими територіями і перспектив на їх повернення фактично немає. На жаль, сподівання в те, що нещодавно ухвалений Закон про реінтеграцію Донбасу дозволить повернути назад окуповані території навряд чи виправдаються. Тому, в цій ситуації також можемо вести мову про відсутність дипломатії і наслідки її відсутності. А наслідки плачевні: фактично втрата суверенітету над частиною держави.

Аналогічно про відсутність дипломатії можемо вести мову в 2008 році в Грузії, на початку 90-их років в Придністров'ї, Югославії, ще раніше в країнах Африки (Ангола, Руанда тощо)

Яскравим прикладом відсутності міжнародного права в неklasичному вигляді на внутрішньодержавному рівні став військовий переворот 14 листопада 2017 року в Зімбабве, коли місцевий лідер, який фактично 40 років правив державою не зміг домовитися з суспільством та надати їм певні блага, фактично завівши суспільство в бідність і катастрофічну соціальну і демографічну кризу.

Також як приклад можемо назвати конфлікт між Азербайджаном і Вірменією щодо Нагірного Карабаху. Міжнародне право ніяк не вплинуло на його результат.

Отже, ми дійшли до висновку, що сучасне міжнародне право забезпечити мир та безпеку в світі не може в повному обсязі, але не можемо заперечити той факт, що були здобуті перемоги міжнародного права в недопущенні Третьої Світової війни, недопущенні формування неофашистського руху, вирішено проблеми низки міжнародних конфліктів. Тому, необхідно говорити незважаючи на певні недоліки, що міжнародне право може максимально наблизити вирішення конфліктів і встановити мир.

Література:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text. (дата звернення: 09.10.2021).

2. Етнічні чистки, вигнання білошкірих фермерів: як увійде в історію Роберт Мугабе. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28857813.html>. (дата звернення: 09.10.2021).

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Кишкань М. А.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Степаненко К. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Сучасне суспільство стоїть на шляху захисту прав людини на міжнародному рівні. Століттями вважалося, що регулювання міжнародного гуманітарного права відноситься тільки у разі війни між державами, а не всередині них. Громадянські війни були особистими справами окремих держав, а не міжнародно-правових відносин. Та у разі оцінювання влади, чи антиурядових сил вважалося втручанням в внутрішні справи країни. А вже в середі ХХ ст. ситуація почала змінюватись. Женевська Конвенція 1949 року вже містила ст. 3, що мала

перелік принципів гуманітарного захисту під час «Збройних конфліктів, які не мали міжнародного характеру» [7, с. 36].

Принципово понад важливим є необхідне забезпечення прав людини при будь-яких обставинах. Важливим напрямом у міжнародному співробітництві є захист, і гарантія прав людини під час збройних конфліктів, і конфліктах не міжнародного характеру. На сьогоднішній день міжнародне право відноситься до збройних конфліктів з осудженням, агресії, та будь які війни взагалі забороняє. Але на жаль, це наша реальність сучасних етапів розвитку людства.

По-перше, Міжнародний комітет червоного хреста зазначає, що «збройний конфлікт – це протистояння з використанням зброї, яке відбувається між державами, або збройне протистояння яке відбувається тривалий час, чи збройне протистояння уряду і влади, з використанням зброї, та організованими збройними угрупованнями, або лише між збройними угрупованнями терористичного характеру». Внутрішній (не міжнародний) збройний конфлікт – це збройний конфлікт, що відбувається на території однієї держави і в якому війська жодної іншої держави не беруть участі.». Прикладом щодо внутрішнього збройного конфлікту є використання збройних сил держави проти повстанських угруповань, і яке відбувається на території держави [6].

На сьогоднішній день, через агресію зі сторони Росії на Сході України проходить збройний конфлікт. Події під Іловайськом стали поворотним пунктом початкового етапу збройного конфлікту на сході України та через це буду приведено до підписання Мінського протоколу від 5 вересня 2014 року. І було підписано протокол про результати консультації Тристоронньої контрактної групи з спільних заходів, спрямованих на реалізацію Мирного плану Президента України П. Порошенко та ініціатив та ініціатив Президента Росії В. Путіна в Мінську, Білорусь. Мінський протокол з 12 пунктів передбачав, зокрема, «негайне двостороннє припинення вогню» та «моніторинг та перевірку припинення вогню з боку ОБСЄ» [5].

20 жовтня 2015 року про те, щодо застосування та виконання Україною своїх зобов'язань за 16-ти договорами, включаючи Конвенцію проти катувань, «є обмеженням та не гарантується» на територіях, які вважаються окупованими та неконтрольованими, і що ця ситуація продовжуватиме діяти до повного відновлення суверенітету України над її територією, суперечить необмежуваному характеру заборони застосування катувань, та заборона «наруги над людською гідністю», «насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури» визнається Додатковими протоколами I і II, а також статтею 3 Четвертої Женевської конвенції, як основна гарантія для цивільних осіб та осіб, позбавлених боездатності [4].

Незалежно від соціального характеру (міжнародні війни, національно визвольні війни, внутрішні конфлікти), законні чи незаконні (агресивні війни або оборонні війни; збройні дії сепаратистів всередині країни або дію урядових військ по захисту конституційного ладу), ці збройні конфлікти ставлять під загрозу реалізацію більшості прав і свобод людини, в тому числі найважливіше природне право – право на життя.

У Міжнародному праві вже вироблені норми, які мають на меті обмеження вибору методів та засобів ведення бойових дій і заборону найбільш жорстоких і нелюдських з них в тому випадку, якщо не вдається запобігти збройного конфлікту між державами або всередині країни і вже використані всі можливі засоби його запобігання. «Норми міжнародного гуманітарного права», об'єктивно сприяють гуманізації війни гуманізації війни та обмеження масштабів і негативних наслідків в таких випадках [2, с. 79–82].

Під час збройних конфліктів міжнародного та не міжнародного характеру є норма 25 звичаєвого МГП, згідно за яким медичний персонал користується захистом і втрачає його, якщо своїми гуманітарними функціями вчиняють дії, що завдають шкоди противнику. Захист медичного персоналу закріплений в Женевській конвенції про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. Так, медичний персонал, який надає медичну допомогу військовополоненим, затриманий супротивною стороною, не є військовополоненими та користується захистом (ст. 33). [1, с. 139].

30 жовтня 2018 року, Комітет ООН з прав людини, прийняв новий загальний коментар № 36, щодо статті 6 МПГПП про право на життя. У редакції 2018 року особлива увага приділяється захисту права на життя у збройних конфліктах, а також зобов'язання держав в належному відношення. Згідно із Загальним зауваженням (пункт 3), право на життя є «Правом осіб бути вільними від дій і бездіяльності які мають певну мету, або можуть очікувати, що вони можуть призвести до їх неприродності або передчасної смерті, а також до життя з гідністю», і що це «верховне право, яке не допускає ніякого відступлення навіть у ситуаціях збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуаціях, які загрожують життю націй». Це право є «передумовою для задоволення всіх інших людських прав».

На сьогоднішній день, питання забезпечення та захисту прав людини в тому числі і в умовах збройних конфліктів різного характеру, міжнародним співтовариством вже не розглядаються. Найважливішим принципом права збройних конфліктів є те, що особи які входять до складу збройних сил обох сторін, які вийшли з ладу або безпосередньо в силу різних причин (хвороба, поранення, чи затримання), які вже не

беруть участь у воєнних діях, а також цивільне населення, повинні за всіх обставин дотримуватися гуманного поводження, та ставитися з повагою до їхнього життя, фізичну та психічну недоторканність [3, с. 184].

Таким чином, можемо зазначити, що важливим є усвідомлення і розуміння необхідності забезпечення прав людини при будь-яких обставинах. Норми міжнародного права повинні застосовуватися і при військових діях, гарантувати забезпечення прав, честі і гідності людей.

Література:

1. Габрелян Г. В. Правовий захист медичного персоналу під час збройних конфліктів. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 139–145.

2. Бані-Насер Ф. Міжнародно-правовий захист цивільного населення та інших категорій осіб під час збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 79–87.

3. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

4. Конвенція проти катувань, стаття 2 (2). Також див. Загальний коментар № 2, «Реалізація Статті 2 державами-учасниками», Док. CAT/GC/2/CRP/1/Rev.4 (2007) та Додаткова нередатована версія в Пункті 1.

5. Мінська тристороння угода, Мінське перемир'я 5 вересня 2014 рік.

6. Головін А. Захист основоположних прав людини і громадянина під час надання Конституційним судом України офіційного тлумачення положень Конституції та законів України. *Віче*. 2011. 17(302). С. 13–16.

7. Гуйван П. Д. Застосування європейським судом із прав людини статті 8 конвенції про захист прав людини під час захисту персональних даних. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Т. 22. С. 38–46. URL: <https://doi.org/10.32837/npuola.v22i0.594> (дата звернення: 17.11.2021).

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Оверчук О. В.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Приведення законодавства України у відповідність до права ЄС є важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА). Однак, процес імплементації законодавства ЄС в Україні розпочався задовго до підписання УА, зокрема, це ж у менших масштабах передбачалося ще Угодою про партнерство та співробітництво. Крім того, ще за десять років до ратифікації Угоди про асоціацію була прийнята «Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [1] та ряд інших законодавчих актів, які мали на меті досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. У 2019 році у Конституцію були внесені зміни, які закріпили курс України на членство в ЄС та НАТО, що робить адаптацію законодавства України до законодавства ЄС стратегічним напрямом української політики.

Відповідно до Угоди про асоціацію, Україна повинна змінити своє законодавство таким чином, щоб воно стало сумісним з актами права ЄС, що вказані в УА та інших документах. Тобто Україна має змінити чинні нормативно-правові акти або ухвалити нові. Крім того українські державні органи також повинні переконатись, що ухвалене законодавство ефективно виконується на практиці [2].

Відповідно до даних Навігатора Угоди, стан імплементації актів ЄС в Україні 2021 року знаходиться на досить низькому рівні.

Отже, з загальної кількості 564 актів ЄС, які мають бути імплементовані до 2025 року, це вже зроблено для 56 актів, неімплементовано у визначений термін 132 акти, розпочато процес імплементації 30 актів і розгляд не розпочато для 346 актів ЄС [3].

Намагаючись гармонізувати українське законодавство з європейським Україна зіткнулася з великою кількістю проблем. Зокрема, Україна не входить до кола країн-членів ЄС, тому для неї не працюють

принципи та механізми, що діють в ЄС. Україна також не має чіткої перспективи членства в ЄС, що повною мірою не дає можливості застосовувати підходи, які використовувались державами кандидатами на вступ до ЄС [4, с. 8].

Стан імплементації актів ЄС в Україні [3]

Акти ЄС	Загальна кількість актів, які мають бути імплементовані до 2025 р.	Виконані	Невиконані	Частково виконані	Розгляд не розпочато
Директиви	332	37	103	18	174
Регламенти	167	6	21	8	132
Рішення	44	1	5	0	38
Рекомендації	11	6	0	4	1
Інші акти	10	6	3	0	1
Всього	564	56	132	30	346

Експерти Європейського інформаційно-дослідницького центру вважають, що перед Україною при імплементації законодавства ЄС постали такі проблеми:

1. Виклики, що випливають з правової природи джерел права ЄС: правова природа регламенту, яка вимагає особливих підходів; цілі і сфера дії директив, адже часто директиви стосуються лише держав-членів ЄС і їхня безпосередня імплементація неможлива; Рішення Суду Європейського Союзу; зв'язок директив (регламентів) з міжнародними угодами [2].

Існує кілька директив, які передбачають створення спеціальних спільних органів для їхньої імплементації але Україна, не маючи статусу держави-члена чи кандидата на вступ до ЄС, не може повною мірою скористатися роботою цих органів чи долучитися до їхньої роботи. ЄС, зі свого боку, не може використати контрольну функцію Комісії та процедуру розгляду Суду ЄС, щоб контролювати процес імплементації законодавства.

2. Виклики технічного характеру: законодавство ЄС не є статичним, воно зазнає змін, а механізму імплементації найновіших актів не передбачено; якість перекладу, адже неправильний переклад термінів та понять також може створити певні непорозуміння.

3. Інституційні виклики: контроль за дотриманням європейських норм; механізм звітування; взаємні зобов'язання держав-членів; спеціальні органи в рамках директив (регламентів) [2].

Існує, на нашу думку, кілька способів подолати перешкоди, які постали перед Україною у процесі імплементації законодавства ЄС.

Потрібно більше уваги звертати на необхідність досягнення цілей акту ЄС і, якщо не можливо застосувати запропоновані механізми, запропонувати свої. Тому необхідно проводити більше консультацій між Україною та ЄС, що дозволить усунути наявні проблеми.

Україна використовує механізми звітування про виконання Угоди про асоціацію але, на нашу думку, цього не достатньо для нормальної системної роботи. Необхідно створити такий механізм звітування, який працюватиме з дати імплементації кожного окремого акту передбаченого угодою.

Враховувати найновішу редакцію законодавчого акту, який має бути імplementовано, щоб уникнути необхідності вносити правки у нещодавно прийняті акти.

Отже, імплементація законодавства Європейського Союзу, незважаючи на невизначеність щодо перспектив членства, є важливим елементом політичної стратегії України і дозволяє, не витрачаючи значних бюджетних коштів, показати стабільність та незмінність курсу на членство в ЄС.

Література:

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 29, ст. 367.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?test=4/UMfPEGznhhaP1.ZixKBnfzH4s.s80msh8Ie6#Text

3. Європейська правда. Навігатор Угоди. Стан імплементації актів ЄС. URL: <http://navigator.euointegration.com.ua/eu-acts>

4. Гнидюк Наталія, Павлюк Святослав. Наближення законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію: між правовими зобов'язаннями та аналізом політики? *Європейський інформаційно-дослідницький центр*. Листопад 2016. 39 с.

СЕКЦІЯ 8. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДІАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Смаль І. І.

кандидат філософських наук,

*доцент кафедри суспільно-правових дисциплін юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка*

Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Серед сукупності прав людини особливе місце займає право на приватність. При цьому, аналіз спеціальної літератури вказує на значний спектр визначень того, що собою являє право на приватність. Втім загальною позицією можна вважати розуміння приватності як право жити за власним бажанням, правом бути захищеним від публічності.

Попри дискусійний характер наявних дефініцій права на приватність, обгрунтовано визнати, що воно володіє низкою ознак в принципі характерних для прав людини: 1) має універсальний характер; 2) є невід'ємним, адже його не можливо втратити; 3) належить до групи негативних прав, оскільки воно визначає обов'язки держави та інших людей щодо особи. І саме право на приватність найближчим часом опиниться у центрі уваги, що ми пов'язуємо з ухваленням Закону України «Про медіацію». У зв'язку з цим вважаємо за доречне висловити певні міркування щодо права на приватність в контексті реалізації медіаційних процедур.

Передусім відзначимо, що медіація розглядається як засіб добровільного позасудового врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора. Як наголошують автори цього Закону, процедура медіації застосовуватиметься у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях при укладенні угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин [1]. При цьому, медіація проводитиметься за взаємною згодою сторін медіації відповідно до принципів добровільності; конфіденційності; незалежності та нейтральності,

неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Показово, що одним з принципів медіаційних процедур є принцип конфіденційності. «Медіація – конфіденційна процедура, що дозволяє уникнути розголосу обставин приватного життя сторін, що не завжди можна забезпечити в ході судового розгляду» [2]. Очевидно, що під час підготовки й здійснення медіації медіатор набуватиме доступ до конференційної й приватної інформації, неналежне поводження з якою може привести, в тому числі до порушення права на приватність, а також зірвати угоди про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації. Отже, увага до права на приватність зумовлена необхідністю забезпечити дотримання принципів медіаційних процедур як запоруки успішності таких процедур.

Варто відзначити, що вивчення феномену права на приватність та способів його забезпечення має велике значення для юридичної науки, оскільки воно містить екзистенціальний зміст, бо співвідноситься із самим фактом існування людини, стосується особистої і, подекуди, інтимної сторони буття людини. Право на приватність пов'язане з феноменом людської гідності, з мотивацією до поваги інших людей і, зрештою, з самоповагою. Приватність має на увазі відношення до Іншого як до суб'єкта, а не як до об'єкта. Гідність є невід'ємною і невідчужуваною частиною індивіда, властивою йому за фактом належності до людського роду. Вона пов'язана з ідеєю про особу, яка має розумом і вільною волею, автономією та суб'єктністю, що відрізняє людину від інших живих істот [3, с. 197].

Між тим, приватне життя кожної людини і захист її недоторканності нині є однією з найактуальніших проблем. Недоторканність приватного життя без перебільшення є цінністю, в забезпеченні реальної охорони якої зацікавлена кожна особистість і суспільство в цілому. Ця проблема очевидно виходить за суто юридичні межі, вона багатоаспектна і може бути детально проаналізована та осмислена в результаті спільних зусиль різних наук.

Як було відзначено вище говорячи про право на приватність ми фактично маємо на увазі недоторканність приватного життя. Останнє характеризує властивість, якість приватного життя, яка необхідна для нормального існування людини в суспільстві. При цьому, в експертному середовищі акцентується увага на те, що Європейський суд з прав людини, який застосовує Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод людини [4] на практиці, в своїх рішеннях зазначає, що поняття приватного життя є широким і не може бути визначено вичерпно. Зважаючи на це Європейський суд з прав людини не вбачає ані можливості, ані необхідності намагатися визначити остаточно

поняття приватного життя. Водночас, у прагненні збагнути сутність поняття «недоторканність приватного життя» необхідно звернути увагу на те, що міжнародними конвенціями передбачена правова категорія «private life», що трактується «як повага до приватного життя». Водночас, питання меж приватного життя, як власне змісту права на приватність значною мірою знаходяться у філософсько-правовій площині.

Так, дослідники [3] вказаної проблематики звертаються до статті «Право на приватність» від 1890 року, авторами якої є американські юристи С. Уоррен і Л. Брендейс. У своїй праці вони проголосили «право бути залишеним на самоті» («right to be let alone»), використовуючи цю фразу як визначення приватності. «Right to be let alone» має на увазі можливість обрати усамітнення від інших людей і бути захищеним від чужих поглядів у приватному просторі, наприклад, у власному будинку. Право бути залишеним на самоті подібно «праву не бути підданим погрозам і фізичному насильству, не бути ув'язненим, не бути помилково звинуваченим у будь-чому, не бути обмовленим» [5, с. 82].

Отож є підстави зробити висновок, що право на приватність передбачає невтручання в приватне життя. Своєю чергою, невтручання у приватне життя передбачає обов'язок держави забезпечити захист приватного життя від будь-яких посягань, а також створення й підтримання умов стану автономії людини від держави і суспільства. Для належного забезпечення права на приватність і законодавцям, і іншим уповноваженим органам державної влади та посадовцям необхідно взяти до уваги, що сфера приватного життя людини охоплює приватність територіальну, комунікаційну, інформаційну та тілесну (фізичну).

Територіальна приватність встановлює правила втручання в територіальний простір особи, такі як житло або інше володіння особи. Комунікаційна приватність полягає в безпеці і конфіденційності передачі інформації однією особою іншій за допомогою будь-яких видів засобів зв'язку, а також у таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. Тілесна приватність – це фізична недоторканість особи, яка полягає у забороні будь-якого дотику до тіла людини без її згоди, а також заподіяння їй тілесного шкоди, регулюванні питань приватності речей, що знаходяться при людині, отримання фізіологічної інформації про людину.

Зрештою, маємо ще раз наголосити, що забезпечення права на приватність є одним з фундаментальних принципів правової, демократичної та соціальної держави. Вказане має бути враховане при напрацюванні методик медіаційних процедур, які мають узгоджуватися

з Основним законом України і Законом України «Про медіацію». Зауважимо, що означений підхід і увага до забезпечення (і не порушення) права на приватність є не просто філософсько-правовим концептом, а однією з передумов довіри до медіації в Україні й набуття нею статусу дієвого засобу досудового врегулювання конфлікту (спору).

Література:

1. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про медіацію». Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 08.12.2021).

2. Як працює медіація та відновне правосуддя. Громадський Простір. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-pratsyuje-mediatsiya-ta-vidnovne-pravosuddya> (дата звернення: 08.12.2021).

3. Чеснокова Л. В. Право на приватність как необходимый аспект человеческого достоинства. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2017. № 6-1 (80). С. 196–199.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.12.2021).

5. Warren S. D., Brandeis L. D. The Right to Privacy (the Implicit Made Explicit). *Philosophical Dimensions of Privacy: an anthology* / ed. by F. Schoeman, Cambridge : Cambridge University Press, 2007. P. 75–104.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
всеукраїнської науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ
СИСТЕМИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»

23–24 грудня 2021 року, м. Рівне

Частина 1

Підписано до друку 29.12.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,60. Тираж 100. Замовлення № 0122-014.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.